

קונטרס

חביבין יסורין

והוא ליקוט מדברי רבותינו זצ"ל
לגבי צורת ההתייחסות הנכונה ליסורים
הבאים על האדם

submissions@adirpress.com

©

כל הזכויות שמורות למו"ל
שגיאות מי יבין, כי ידי יד כהה, ואולי לא יצאתי מידי טעות.
אודה מאד לכל מי שיטרח לשלוח לי את הערותיו והארותיו על הספר,
בין אם זו טעות בהבנה ובין אם זו טעות בהקלדה.
כמו כן אקבל בברכה כל הערה או הצעה לשיפור,
ובמידת האפשר אתקנו במהדורה הבאה בע"ה לתועלת הרבים.

chavivinyissurin@gmail.com

RABBI YAAKOV HILLEL
ROSH YESHIVAT
HEVRAT AHAVAT SHALOM
45 ARZEY HABIRA ST. JERUSALEM

יעקב משה הלל
ראש ישיבת
חברת אהבת שלום
רח' ארזי הבירה 45 ירושלים

בס"ד ז' אלול תשפ"א פה עיר הקדש ירושלים תובב"א

דברי ברכה והסכמה

ראיתי עלים לתרופה מן הקונטרס "חביבין יסורין" שבו קיבץ המחבר, ידידי הרה"ג החפץ בעילום שמו שליט"א, דברי חכמים הנאמרים במעלת קבלת היסורים רח"ל. והחיבור הזה אין צריך כלל להסכמה, כי כולו מיוסד על אדני פז של גדולי הדורות אשר מפיחם אנו חיים ואת מימיהם אנו שותים, והוא מסודר בסדר נכון ובטוב טעם ודעת. ולא נצרכנו אלא לברכה למע"כ המחבר שליט"א שיזכה ללכת מחיל אל חיל, לחבר עוד חיבורים מועילים, להגדיל תורה ולהאדירה ולזכות את הרבים.

הכותב והחותם לכבוד התורה ולומדיה

יעקב משה הלל
22/5/21
י.מ.

תוכן הענינים

פתח דבר ..... א

פרק א'

בבורא יתברך שמו ובהנהגתו ..... ה

פרק ב'

התועלות שישנן מהיסורים ..... כט

פרק ג'

דברי רבינו הסטייפלר זצוק"ל בענין היסורים ..... צד

**”הבורא יתברך מרחם על
האדם יותר מכל מרחם”**

חובת הלבבות

(שער הבטחון)

פתח דבר

ספר זה, הוא ליקוט קצר מדברי רבותינו זצ"ל, ובו מפורטים הרווחים הגדולים שיכול לזכות בהם אדם שעוברים עליו יסורים, רח"ל. הבאתי כאן מעט מדברי תורתם של רבותינו הראשונים והאחרונים שעסקו בענין זה, אשר דבריהם מצאו מסילות לליבי, ומסתבר, שכשם שאותי הם חיזקו והביאו לי תועלת מרובה, כך ימצאו הם מקום גם בליבם של אחרים. לא הבאתי בספר זה סיפורים, וגם לא מאמרים שמתייחסים ליסורים מסוימים בלבד. הרוצה לברר דברים אלו, יעיין בספר החשוב 'לקח טוב' (פרקי אמונה והשגחה).

בפרק הראשון העמדתי את יסודות האמונה, כפי שביארום רבותינו זצ"ל, כהקדמה נחוצה לשאר הדברים שיבוארו בהמשך, וכן הבאתי כמה יסודות חשובים בענייני היסורים. בהמשך הבאתי מאמרים שונים, העוסקים בתועלות שישנן לאדם מהיסורים. בסוף הספר הוספתי ליקוט מתוך דברי מרן הגרי"י קנייבסקי - הסטייפלר זצ"ל, שבכמה מקומות בספריו ביאר את מהות היסורים. העליתי את הדברים על מזבח הדפוס מתוך תחושה, שהם עשויים להביא תועלת מרובה, לכל אדם. השרוי רח"ל בסוגיא זו.

בענין תרגום המילה יסורין, כתב רש"ר הירש (דברים ח, ה), וז"ל: 'וידעת וגו' כאשר ייסר - משמעות שורש 'יסר' מוכחת

ממקראות כגון: 'יסר לך לקח לו קלון' (משלי ט, ז), 'הוסרו שופטי ארץ' (תהילים ב, י), 'בדברים לא יוסר עבד' (משלי כט, יט), 'ויסרני מלכת בדרך העם' (ישעיהו ח, יא), 'אשר יסרתו אמו' (משלי לא, א), וכן גם משם־העצם 'מוסר'. כל אלה מהווים ראיה מספקת ששורש 'סר' - בבניין קל ובבניין פיעל - אינו מציין בדווקא תוכחה על ידי ענישה.

קירבת 'סר' ל'יצר' ול'ישר', וכן ל'כשר' ול'קשר', מורה שמשמעותו הבסיסית של 'סר' היא: ה'מייסר' מבקש לגרום לכוחות רבים ושונים להיות מופנים באופן קבוע כלפי מטרה מסוימת, ולשם כך הוא מפעיל את כוח השפעתו על ידי אמצעים חיצוניים, או על ידי דברים המתקבלים על הדעת. נמצא שמשמעותו הבסיסית של 'סר' היא ללמד אדם לקח, לבנות את אופיו, להשוריש בו ערכים [השווה לפירוש הרש"ר הירש (בראשית ב, ז) להשריש כך: ו'יצר' - 'יצר' דומה ל'יסר', אלא ש'סר' מתייחס לרוח ונשמה, ו'יצר' לחומר. משמעות שניהם היא להגביל 'חומר' רוחני או חמרי בתוך כיוון מסויים למען תכלית מסויימת. ה'מייסר' מחנך את הרוח וצר את צורתה; וה'יוצר' מייצר וצר את החומר].

המסע במדבר ארבעים שנה היה כעין חינוך מלמד ובונה. הוא לימד אותנו על השגחת ה' - המצויה בכל מקום, המטפלת באהבה והקרובה בכל עת; בנה את אופיינו, ואימן אותנו להתמסרות שלווה ובוטחת להנהגתו. חינוך זה ייסד בלבנו את האמונה, ששלמותנו המוסרית אשר תושג על ידי הדרכה ואימון, היא עניין הקרוב לליבו של ה'. לפיכך השגחתו מכוונת את גורלנו לפי הנצרך לחינוכנו המוסרי, מלמדת אותנו על ידי

ניסיון אישי, ומאמנת את כוחנו המוסרי באמצעות תרגול תמידי. כך הוכח לנו שה' מתייחס אלינו בהשגחתו כאב, וכל מה שהוא שולח לנו, אם שמחה אם צער, נועד לעשותנו טובים יותר ולעדן אותנו מבחינה מוסרית. על אמונה שלמה זו נאמר כאן: 'וידעת עם לבבך', 'וידעת עם לבבך' וגו' מתפרש כך: אירועי העבר לימדו אותך שבכל מה שעובר עליך, ה' מחנך אותך כאב; וזו צריכה להיות הכרה מנחה, שתוביל אותך בכל עתידך, עכ"ל.

וכעין זה כתב ר' ירוחם (דעת חכמה ומוסר - ח"ב מאמר נ"ד), וז"ל: 'בתרגום אונקלוס תרגם על הפסוק (דברים ה, ה) 'וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלוקיך מיסרך', 'ארי כמה די מאלף גברא ית בריה, ה' אלוקיך מאלף לך', הרי מפרש 'מיסרך' על ענין 'לימוד'. יסורים של הכאה בעלמא אין לגמרי בהבריאה, הלא ה' בחכמה יסד ארץ' (משלי ג, יט), ואין שייך בהבריאה הכאה. לומדים אנו מזה שהפירוש האמיתי של יסורים הוא ענין לימוד, ומה שמשיגים מלימוד משיגים ג"כ מיסורים. ולא עוד אלא שאחז"ל (מגילה יד.) 'גדולה הסרת טבעת יותר ממ"ח נביאים', ומה שייך לומר גדולה אם יסורים הוא ענין אחר ממ"ח נביאים, אלא ודאי למדים אנו מזה, שהסרת טבעת עצמה היא מ"ח נביאים', כל מה שמשיגים ממ"ח נביאים משיגים גם כן מיסורים, ממ"ח נביאים הרי משיגים חכמה, בינה ותורה, ואת זה משיגים ג"כ מיסורים, מיסורים נעשה האדם חכם נבון וכו' וכו', ולא עוד אלא שגדולה ממנה'.

אמרו חז"ל (בראשית רבה מקץ פרשה צ"ב) 'א"ר אלכסנדר, איך לך אדם בלא יסורין', וזו אכן המציאות ברוב ימי חיי האדם. כך מבואר גם בדברי הרמח"ל (מסילת ישרים פ"א) בדחיית ההבנה

שעיקר בריאת האדם היא לצורך חיי העולם הזה, שכתב וז"ל:
'או מי הוא ששמח ושליו ממש בעולם הזה, 'ימי שנותינו בהם
שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה ורהבם עמל ואון' (תהלים
צ, י), בכמה מיני צער וחלאים ומכאובים וטרדות, ואחר כל זאת,
המוות. אחד מני אלף לא ימצא שירבה העולם לו הנאות ושלוה
אמיתית'.

אין בספר זה 'דרכי עבודה' ו'מהלכי תשובה', אבל יש בו דברי
חיזוק עצומים, ותקוותי שאכן יועילו הדברים לחפצים בכך.

ירושלים תובב"א

תשרי תשפ"ב

פרק א'

בבורא יתברך שמו ובהנהגתו

א. הקב"ה הוא הממציא את הכל, יודע כל מעשי בני האדם, ומנהיג את הכל

א. רמב"ם - יסודי התורה פ"א ה"א

יסוד היסודות ועמוד החכמות, לידע שיש שם מצוי ראשון, והוא ממציא כל נמצא וכל הנמצאים משמים וארץ, ומה שביניהם לא נמצאו אלא מאמיתת הימצאו.

ב. רמב"ן - הקדמה לאיוב

דבר ברור וידוע, כי האמונה בידיעת הא-ל יתברך מיני השפלים ואישיהם, והשגחתו בכללם ובפרטם, פינות גדולות מתורת משה רבינו ע"ה. כי הכופר אשר יאמר כי אין הבורא יודע אישי השפלים והשגחתם, כופר בתורה בכללה. וכן הכופר בהשגחה, שיאמר שאין הבורא משגיח על בני אדם אם יעשו טובה או רעה, ואם ישיגם רווח והצלה או צער ואסון, הכל מקרה הוא להם, לא בחפץ אלוה ולא בכוונתו להם - גם לזה אין לו חלק

לעולם הבא, ולא זכרון וצדקה בתורה, לא במצוותיה ואזהרותיה; כי לא יפקוד הא-ל עליהם ולא ביעדיהם הטובים והרעים, כי לא יכוון אליהם. ואף לא בנבואה כלל, כי הנבואה השגחה גדולה היא באמת.

אבל צריכים אנו להאמין, שהא-ל יודע האישים כולם ופרטיהם העליונים והתחתונים, מעשיהם ומחשבותיהם, העבר וההווה והעתיד. כי הוא העושה אותם ומוציאם מאפיסה מוחלטת, אל ההווה שהם עליה. ונאמין אמונה חזקה במה שאמר הכתוב: 'כי כל לבבות דורש ה', וכל יצר מחשבות מבין' (דברי הימים א' כח, ט). ואחרי כן נעתיק אל אמונת ההשגחה והשמירה, ונגזור ונאמין מה שאמר הכתוב: 'גדול העצה ורב העליליה אשר עיניך פקוחות על כל דרכי בני אדם, לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו (ירמיהו לב, יט).

ג. רמב"ן - פרשת בא

מן הנסים הגדולים המפורסמים, אדם מודה בנסים הנסתרים שהם יסוד התורה כולה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו, עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם נסים, אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים בין ביחיד. אלא אם יעשה המצוה - יצליחנו שכרו, ואם יעבור עליהם - יכריתנו עונשו, הכל בגזירת עליון.

ד. דעת תבונות - סימן ל"ו

מה שאמר הכתוב (דברים ד, לח): 'אתה הראת לדעת וגו' אין עוד מלבדו, שפירשוהו ז"ל (סנהדרין סז): 'אפילו לדבר כשפים'. והיינו, כי הנה כשאנו אומרים שהקב"ה הוא אחד, אינו די שנבין שהוא אחד במציאותו... אבל צריכים אנו להבין עוד, שאין שום שולט ומושל אלא הוא; ואין מנהיג לעולמו או לשום בריה בעולמו אלא הוא; ואין מעכב על ידו, ואין מונע לרצונו, וזהו ששליטתו יחידית וגמורה. והוא ענין מה שנתבאר בכתוב (דברים לב, לט): 'ראו עתה כי אני וגו' אני אמית ואחיה וגו' ואין מידי מציל'; וכן נאמר (איוב כג, יג): 'והוא באחד ומי ישיבנו וגו'; וכן אנו מעידים לפניו: 'מי יאמר לך מה תעשה'.

ה. נפש החיים - שער א' פרק ב'

כמו בעת בריאת העולמות כלם, בראם והמציאם הוא יתברך שמו יש מאין, בכוחו הבלתי תכלית, כן מאז, כל יום וכל רגע ממש, כל כח מציאותם וסדרם וקיומם, תלוי רק במה שהוא יתברך שמו משפיע בהם ברצונו יתברך כל רגע, כח ושפעת אור חדש, ואילו היה הוא יתברך מסלק מהם כח השפעתו אף רגע אחת, כרגע היו כלם לאפס ותהו וכו'.

וזהו שנקרא הוא יתברך שמו 'האלקים', בעל הכחות כלם, שכל כח פרטי הנמצא בכל העולמות, הכל, הוא יתברך שמו, הבעל כח שלהם, שמשפיע בהם הכח וגבורה כל רגע, ותלויים בידו תמיד לשנותם ולסדרם, כרצונו יתברך.

נ. אור יחזקאל - אמונה עמ' ס'-ס"ב

ובזה טמון טעות בני אדם, שענינו מטעתו לראות טבע ומהלך, ואינו נוטה לחשוב מה מהותה של הטבע ופירושה. כי באמת פירושו של 'טבע', אינו כפי ההבנה הפשוטה שיש אופן ודרך הנהגה מסוים, אלא עלינו לדעת כמו שכתב החסיד לוצאטו בספר דעת תבונות (עמ' יד) 'אמנם המאמין ביחוד ומבין ענינו, צריך שיאמין שהקב"ה הוא יחיד ומיוחד, שאין לו מונע ומעכב כלל ועיקר בשום פנים ובשום צד, אלא הוא לבדו מושל בכל. לא מיבעיא שאין שום רשות נגדו חס ושלום, אלא הוא עצמו בורא הטוב והרע, כענין הכתוב 'יוצר אור ובורא חושך עושה שלום ובורא רע אני ה' עושה כל אלה'. לעינינו נראה הנהגה טבעית, כאילו וסיבות פועלות, וכל סיבה פועלת דבר מסוים, ולכן דומה בעינינו כאילו מוטבע הדבר באיזה מהלך, ומוכרחת ההנהגה על פי הטבע שהוטבע, אך חייבים אנו לדעת כי הכל יד ה' וכולו רוחניות, ואין שום מקום לגשמיות כלל. וזו נפלאות הבורא להראות כאילו ויש גשמיות בעולם. אך האמת השלם שאין עוד מלבדו, ואפילו בחללא דעלמא. כל הבריאה כולה היא אין עוד, רק רוחניות, ורק רצונו יתברך הוא קיום העולם, ורק בעיני אדם הדלות נראה שיש גשם והנהגה טבעית. ועיי"ש בהמשך דבריו (שם) שאין שום שר ולא כח שני, ולא עוד אלא שהוא לבדו משגיח כל בריותיו השגחה פרטית, ואין שום דבר נולד בעולמו אלא מרצונו ומידו' וכו', אלא האמת שאין כל מציאות בעולם מלבד רצונו יתברך, וכשם שאנו מבינים בענין הנסים שהם ללא הנהגה וטבע, כן אף הטבע מציאותו נס, ורק חלוקים המה, דנס הוא גלוי שהכל מבינים שאין בזה מהלך, ואילו כל הנהגת הטבע

היא הנהגה נסית אלא דנסתרת, שאיננו רגילים להבינה, משום שטועים אנו, וסבורים שיש טבע בעולם.

ז. אור יחזקאל - אמונה עמ' ס"ד-ס"ה

וביאור הדבר, שהאמונה במציאות הבורא עולם שברא ויצר את העולם כולו, עדיין איננה האמונה השלימה, שהרי כל הגויים מאמינים בזאת, וכל שיטות הפילוסופים יסודם באמונה בהקב"ה, ורק כל השאלות הם בנוגע להשגחה וכדומה, ובזו כל טענתם. עאכו"כ עם ישראל שבעיניו ראה 'בדבר אלוקים את ישראל וחי', ודאי שאין בזה פלא וחידוש שקרובים המה לאמונה. ובפרט שבמעט התבוננות, יש לראות בחוש שיש בורא ומנהיג לבריאה. אך עיקר עבודת האמונה השלימה היא להכיר את השקר הנמצא בסיבות, ולהכיר שאין כל סיבה בעולם מלבד רצונו יתברך. ולא רק ל'הכיר' את השקר, אלא להתנתק לחלוטין מן הסיבות האופפות את מהלכי מחשבות האדם, ולידע ולהתנהג עפ"י יסודות אלו, שאין שום קיום ומציאות 'לסיבות', ו'כוחי ועוצם ידי' הוא הבל הבלים. זו עיקר עבודת האדם, ולזה ניתנו לנו התפילה והברכות, להשריש יסוד ה'אין עוד מלבדו', ואפילו ב'חללא דעלמא', דהיינו שאין קיום ומציאות לכל הסיבות וכו'.

וזו עיקר הצלחתינו בעבודה, להבין ולידע שאין שום מציאות קיום בעולם מלבד יחודו יתברך וכו' ומחווים הדברים שנתבארו, שההכרה בבורא עולם איננה עדיין תכלית האמונה

השלימה, שאף כשהוא מאמין אך עדיין יש אצלו מקום לסיבות, שוב אין זה יחוד השלם, שפירושו ביטול הרע והכרת אפסיות והבלי הסיבות.

ב. הוא יתברך שמו טוב לכל, וכל פעולתיו נובעות מאהבה

א. דרך ה' - ח"א פ"ב אות א'

הנה, התכלית בבריאה היה להיטיב מטובו יתברך שמו לזולתו.

ב. דרך ה' - ח"ב פ"ח אות א'

ידענו באמת שאין חפצו של הקדוש ברוך הוא אלא להיטיב, והנה הוא אוהב את ברואיו, כאב האוהב את בנו; אלא שמטעם האהבה עצמה ראוי שייסר האב את בנו, להטיבו באחריתו; וכענין שנאמר: 'כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלקיך מיסרך' (דברים ח, ה); ונמצא שהמשפט והדין עצמו ממקור האהבה הוא נובע, ואין מוסרו של הקדוש ברוך הוא מכת אויב ומתנקם, אלא מוסר אב הרוצה בטובת בנו וכו'.

ג. דעת תבונות - סי' קל"ח

הנה קרא כתיב (דברים ח, ה): 'כאשר ייסר איש את בנו ה' אלקיך מיסרך', והיינו כי אין המוסר שהקב"ה מייסר את ישראל

מוסר נקם ומכת אויב, אלא מאהבה שהוא אוהב אותם כאב את בנו... ושתי תולדות טובות יוצאות מן השורש הזה: א - שהמוסר עצמו, אפילו בזמן שהוא נעשה, לא יעשה באכזריות חימה, אלא במיתוק גדול... והשנית - שכיון שאפילו בשעה שהקב"ה מביא במשפט יצוריו, הנה כוונתו המסותרת אינה אלא לרחם ולהיטיב, לפעמים אם יראה שאין כח בנשפטים לסבול המשפט - יפנה אליהם ברחמים, ויניח ידו מן המשפט לגמרי.

ד. דעת תבונות - סי' קנ"ד

ונשלים ענין ההנהגה. שכבר שמעת איך המוסר עצמו נולד מן האהבה, כענין הכתוב שזכרנו למעלה (משלי יג, כד) 'ואוהבו שחרו מוסר'. כי האב האוהב את בנו לא יחפוץ שיתמלא הבן מידות רעות, אבל מאהבתו אותו יסדר לעצמו סדר הנהגה להתנהג עמו בתבונה רבה, עד שיישיר דרכיו. ומשם והלאה (משלי כג, כד) - 'יולד חכם וישמח בו', והוא כאב את הבן ירצה, להיות הבן מתחטא אל אביו ועושה לו רצונו. ונמצא, שמאהבתו אותו ירצה ודאי לחבבו כשילך בדרך טובים, ולתת לו שכר גדול; ומאהבתו עצמה שרוצה בטובתו ולא ברעתו, ירצה ליסרו אם יקלקל מעשיו; ומאהבתו עצמה ירצה להתהלך עמו בדרך הממוצע - שמאל דוחה וימין מקרבת (עי' סוטה מו.).

ה. רוח חיים - פ"ד מכ"ב

הכלל הוא, כי השם יתברך אינו נוקם כמו בשר ודם, רק 'כאב את בן ירצה' (משלי ג, יב). רצה לומר רצונו במוסרו, כאב

לבן, כמו האב החס על כאב וצער בנו, ומכל מקום מיסרו כדי להטותו לטוב, כן השם יתברך את אשר יאהב יוכיח.

ו. תניא - פרק כ"ו

והנה עצה היעוצה לטהר לבו מכל עצב ונדנוד דאגה ממילי דעלמא, ואפי' בני חיי ומזוני, מודעת זאת לכל מאמר רז"ל כשם שמברך על הטובה כו', ופירשו בגמ' לקבולי בשמחה, כמו שמחת הטובה הנגלית ונראית, כי גם זו לטובה רק שאינה נגלית ונראית לעיני בשר, כי היא מעלמא דאתכסיא שלמעלה מעלמא דאתגליא.

ז. אגרת הקדש - מבעל התניא - י"א

באמת אין רע יורד מלמעלה (בראשית רבה וירא פר' נ"א סי' ג') והכל טוב, רק שאינו מושג לגדלו ורב טובו. וזה עיקר האמונה שבשבילה נברא האדם.

ח. ליקוטי תורה - מבעל התניא - חוקת ס"ב א'

כשבא לאדם איזה יסורים רחמנא ליצלן, יחשוב כי לא למראה עיניו ישפוט שרע הוא, אלא באמת שורשו הוא טוב, כי ממנו יתברך לא תצא הרעות (איכה ג, לח) כי אם רק טוב גמור.

ט. הגרש"ז ברוידא (האלטר מקעלם) - מובא בהגדה של פסח כנסת ישראל סלבודקה, עמ' קעה

מצינו גם במצב של עונש מבואר בדברי חז"ל (בראשית רבה פד, יז) על הכתוב (בראשית לז, כה) 'והנה אורחת ישמעאלים באה מגלעד וגמליהם נושאים נכאת וצרי ולוט', 'למה פרסם הכתוב את משאם, להודיע מתן שכרן של צדיקים; שאין דרכן של ערביים לשאת אלא נפט ועטרן, שריחן רע. ולזה נזדמנו בשמים שלא יוזק מריח רע'. ולמדנו שגם כאשר נענש יוסף הצדיק כשנמכר לעבדות במקום של מ"ט שערי טומאה, נעשה העונש באהבה וחביבות. וגם כאשר מידת הדין והמשפט מתוחה על האדם, ובאים עליו מכאוב וצער, יש לו למצוא את עיטופי הנוי ואת 'ריח הבשמים' שנמסך בכל הקורה לו. הרי לפנינו שאף בעונש יש למצוא את אהבת השם יתברך, ויחסו לבנו יחידו עם ישראל.

י. הפץ חיים - שם עולם (חתימת הספר)

ואל יתמרמר על רוע מצבו, וישים בה' מעוזו, כי הכל הוא בהשגחתו יתברך, ואהבת הקב"ה אליו הוא יותר מאהבתו אל עצמו.

יא. אור יחזקאל - אמונה - עמ' רכ"ד

'חביבין ישראל שנקראו בנים למקום', וידוע גודל אהבת וחבת האב לבניו שעדיפה מאהבת אדם את עצמו... ומעתה

נשוב ונתבונן כמה רבים רחמי השי"ת וחסדיו על עמו כלל ישראל.

ג. רחמי הקב"ה הם אפילו על הרשעים

א. תורת אברהם - עמ' כ"ז

כל אלה הנסים, כמו שבאו כדי ללמד אמונה והשגחה לעם ישראל - כן באו ללמד דעות אלו כפי האפשר לפרעה ולמצרים, כמו שכתוב: 'וידעו מצרים כי אני ה'.' רחוקים היו המצרים לגמרי מידיעת השם 'מי ה' אשר אשמע בקולו' - שאל פרעה, 'לא ידעתי את ה' - אמר בתחילה, ואח"כ במשך זמן קצר אמר: 'העתירו אל ה'.' יודע הוא כבר את השם ויודע גם ענין תפלה, ומי הוא המוכשר להתפלל. וכעבור זמן מה אמר: 'ה' הצדיק ואני ועמי הרשעים' - כבר הכיר לדעת מה זה צדיק ומה זה רשע, וכי השם הוא הצדיק והוא ועמו הרשעים. וידוי של תשובה הוא, וזכה לשכר עבור זה. אח"כ אחר: 'לכו זבחו לאלקיכם בארץ' - זוהי כבר תשובה במעשה במקצת, והכיר גם ענין הקרבנות. וכן עלו המצרים מדרגה אחר מדרגה, חלק מהם נעשו יראים לדבר השם, ועבדי פרעה אמרו: 'שלח את האנשים ויעבדו את ה' אלקיהם הטרם תדע כי אבדה מצרים'. מאין באו לעליה כזו, שינוי באמונה ודעות במשך זמן קצר?

שינוי זה ע"י יסורים בא להם. הנסים שראו ע"י יסורים - הביאו אותם לידי שלמות הדעות, מה שאי אפשר לנסים לבד לפעול...

השלמה של דעות הבאה בדרך ישרה מן היסורים אינה צריכה לשלמות המדות, אלא היסורים עצמם פורצים הדרך של המדות ומשלימים את הדעות אצל האדם, לא רק ע"י שבירת המדות, גם שלא ברצון האדם, אלא גם ע"י המדות עצמן, רצון החזק שבמדות, אהבת עצמו הכבירה - תתן עוז ואומץ בישרות האמונה, למען ישוב למנוחתו ורצונו ולא יסבול ממפריעי אהבת עצמו.

ב. תורת אברהם - עמ' 104

בעשור המכות, לא הי' עונש של נקמה על העבר, כדרך עונשי בני אדם, אלא כוונת השי"ת בעונשים אלה היתה להחזירם למוטב, שיכירו את רשעם, ויחזרו בתשובה, לשלוח את עם ישראל מרצונם הטוב.

שם - עמ' נ"ו

מזה נראה את חסד השם שאינו פוסק; לא די מה שהורה השי"ת להם את דרך האמונה וכל חלקיה במכות שבמצרים אחרי שהיו רעים וחטאים לאין שיעור, אלא שעוד רצה להשלים אותם בתשובה שלמה ובהכרה ברורה של ידיעת השם... בשעה שרדפו אחרי בני ישראל בים, עוד חכה להם השי"ת אולי יחזרו בתשובה, אולי בתוך הרדיפה לקראת הים הזועף יחשבו מחשבה של תשובה שלמה וינצלו.

ג. אור יחזקאל - אמונה עמ' רכ"א-רכ"ד

וכבר היה הסבא מקעלם ז"ל מתעורר מהא דאיתא בחז"ל (מגילה י) דבעת קריעת ים סוף ביקשו מלאכים לומר לפניו שירה, "אמר הקב"ה מעשה ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה", ראו מלאכי השרת את חסדי השי"ת וגודל נפלאותיו בקריעת ים סוף וביקשו לומר שירה ולשבח לבוראם ע"ז, ומנעם הקב"ה מכך, כי בשעה שמעשי ידיו טובעים בים ונידונים למיתה אין השעה שעת שירה, כי צער כביכול להשי"ת שעת עונש המצרים, והוא עד"ז שאף שקריעת ים סוף היתה שעת הפורענות על מצרים, מ"מ לא כלו רחמיו וחסדיו של השי"ת. וכ"כ רבת טובת הקב"ה עד כי צער הוא לפניו וכעין אבילות היא, ולכך לא יתכן לומר שירה בשעה זו...

וביותר יש להעיר שאף העונש עצמו למרות כל חומרתו ניתן מתוך מדת הרחמים. וכן יש לראות במכות אלו דיציאת מצרים, שעל אף כל החרון אף שניתן במכות, מ"מ נתנן השי"ת במדה מדודה מתוך מדת הרחמים, וכדחזינן במכת צפרדעים שנאמר ובכה ובעמך יכנסו הצפרדעים, ואיתא בחז"ל (סנהדרין פז) מלמד שהיו הצפרדעים נכנסים בבני מעיהם ומקרקרים. ויש להתבונן היאך נשארו המצרים בחיים לאחר מכה חמורה כ"כ שנכנסו הצפרדעים בקרבם... אלא כן הדבר, שאף העונש ניתן מתוך הטבה ללא תכלית, והיתה המכה מדודה ושקולה להענישם וליסרם אך להותירם בחיים ולא להורגם, וכ"ז לא רק בצפרדעים אלא אף בשאר המכות. והמתבונן בזה יראה נסים גלויים שנעשו להם בזה גופא שנשארו בחיים, ואע"ג שלאחר כל מכה ומכה וכל ההתראות עדיין לא שמעו המצריים בקול השי"ת, ובזה גופא

עונשם חמור יותר שמ"מ לא שמעו בקולו. נמצא שמצד אחד יותר טוב היה למצרים לו לא התרה הקב"ה בהם שהרי סירובם להאזין לקול ד' גורמת להם רעה, אך אלו הם מדותיו של הקב"ה שהוא לאין תכלית וכיון דמצד אחר יש כאן הטבה לכן הזהירם הקב"ה והתרה בהם.

ואלו הם דברי הנביא (יחזקאל יח לא-לב) "כי לא יחפוץ במות המת כי אם בשובו מרשעו וחיו, והשליכו מעליכם את כל פשעכם ועשו לכם לב חדש", כביכול עומד הקב"ה ומתחנן ומבקש מהרשעים קומו ושובו בתשובה ועשו לכם לב חדש....

ובאמת הדברים מפורשים אף גבי יציאת מצרים, שנאמר בקריעת ים סוף, 'וידעו מצרים כי אני ה' , (שמות יד, ד) ומפורש כי כל תכלית קריעת ים סוף היא למטרה זו כדי שיגיעו מצרים להכרה שאני ה', ואף כי רשעים גמורים הם מ"מ הוצרך כל קריעת ים סוף שזה שינוי הבריאה רק למען שיגיעו מצרים להכרה כי אני ה', ואף שהכרה זו תהא בשעה האחרונה בחיים מ"מ כ"כ חשובה הכרה זו בעיני הקב"ה שהשתדל לעשותה, וכ"ז מכח הטבתו של הקב"ה שהוא לאין שיעור ואף לרשעים גמורים ובעת תוקף מדת הדין, מ"מ לא כלו רחמיו ומשתדל להיטיבם באחריתם...

ומעתה יש להוסיף ולהבחין בזה, ומה רשעים אומות העולם ובשעת העונש והכעס, מכל מקום רבה כל כך הטבת הקב"ה עליהם, וכ"ז מחמת מעלתם שנעשו בצלם אלוקים וחביב אדם שנברא בצלם, וסיבה זו גרידא שעשויים בצלם מביאה לרחמים וחסדים גדולים לאין סוף, עאכו"כ כלל ישראל שמעלתם גדולה משל העכו"ם וכנאמר 'חביבין ישראל שנקראו בנים

למקום, וידוע גודל אהבת וחבת האב לבניו שעדיפה מאהבת אדם את עצמו... ומעתה נשוב ונתבונן כמה רבים רחמי השי"ת וחסדיו על עמו כלל ישראל.

ד. הקב"ה עושה משפט בדקדוק רב

א. אור יחזקאל - אמונה עמ' צ"ט-ק'

האמונה בהשגחה פרטית, היא יסוד אמונת יציאת מצרים. הקב"ה הראנו במצרים שגם בשעת הגזירה של 'ועבדום ועינו אותם' (בראשית טו, יג) אין השגחתו הפרטיות נעלמת, והכל בא בחשבון. ולכן 'את הגוי אשר יעבודו דן אנכי' (שם פסוק יד). וכמו-כן נאמר: 'וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ' (שמות א, יב). השגחתו הפרטית נמצאת אף בעת העינויים והצרות, כי הכל מדוד ושקול, אפילו מידת היסורים, ואין אדם מקבל יותר ממה שעלה ברצונו של מקום. לכן היה רצונו יתברך שבשעת היסורים ירבו ויפרצו בני ישראל, כי אין הקב"ה עוזב הנהגתו והשגחתו אף לא לשעה מועטת!

ב. שיחות מוסר - מאמר צ"ח - משפטי ה'

הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט א-ל אמונה ואין עול' (דברים לב, ד). הנה בכלל שבחי הקב"ה מנה הכתוב 'ואין עול', ותמה הגאון ר' יצחק בלזר זצ"ל (כוכבי אור מאמר ג), וכי מה שבח הוא למשפטי הקב"ה בזה שאין בהם עוול, וכי משפטי בני

פרק א' אַ יט

אדם אינם צריכים להיות במידה של 'ואין עול', וכי מותר להם לבני אדם לעשות עוול במשפט?

וביאר בזה, שבמשפטי בני אדם גם כשמתכוונים לעשות בדקדוק מ"מ לא ימלט מהם עיוות ועוול, כי אין בכח האדם לשקול בדקדוק את גודל החטא, וגם אין בכח אנוש לכוין את מידת העונש המדויקת המגיע לחוטא, אלא הרי הוא אומד כפי יכולתו את החטא ועונשו, ועפ"י אומדן דעת זה הוא קובע וחורץ את הדין. וזוהי הכוונה במה שאומר הכתוב 'ואין עול', כי משפטי הקב"ה נעשים בדקדוק נמרץ, ומידת העונש היא ממש כפי חטאו אשר חטא, וכפי העונש המגיע לחטא זה, יעו"ש בדבריו.

ונראה להוסיף, כי הדקדוק שבמשפטי ה' אינו רק בזאת שהם מדויקים ממש וניתנים ממש כפי גודל החטא, אלא דקדוק נוסף יש בהם, כי במשפט שמים נאמר: 'משפטי ה' אמת צדקו יחדו' (תהלים יט, י), וכבר ביארו הכוונה בזה, כי במשפט מלכותא דארעא אין דנים אלא את החוטא עצמו, הגם שכתוצאה מעונש הבא עליו סובלים בעקיפין גם אחרים, כגון משפחתו ואוהביו, אין מתחשבים בזה, ונמצא שהעונש בא עליהם בלא שום חטא כלל, כי שופט בשר ודם אינו יכול לשום לבו לכל הסובב אלא לחוטא בלבד שיקבל העונש המגיע לו לפי חטאו. ואילו משפטי ה' אינם כן, כי 'משפטי ה' אמת צדקו יחדו', והכל נכלל בחשבון, ואין אדם נושא בצער בעטיו של המשפט אלא אם כן חייב הוא לשאת בצער זה. ונלמד מזה, שאם אשתו ובני ביתו של הנידון לא נתחייבו בצער המגיע אליהם, יעכב הדבר שלא יקבל הנידון את עונשו, אעפ"י שחייב הוא, (עי' חכמה

ומוסר ח"א יח בשם הגרי"ס), וגם ענין זה נכלל בפירוש הכתוב 'ואין עוול', שכל הצער והסבל של משפחתו ואוהביו הוא בדקדוק.

ג. ברכת פרץ - פרשת מקץ

אבל צריך לדעת שהיסורים אינם נשלחים לאדם אכסרה [- באומדן], כדרך משפיעין במדה גסה, אלא הם נשלחים בדקדוק עצום מאוד, ומבואר במס' ערכין דט"ז ע"ב, שאפילו הושיט ידו לקחת ג' מטבעות, ועלו בידו שנים, נחשב זה בכלל יסורין [מה שיצטרך להטריח להושיט ידו עוד הפעם לקחת מטבע], ע"ש. ובע"ז דף נ"ה אמרו עה"פ (דברים כח, נט) 'וחליים רעים ונאמנים' שהמה רעים בשליחותן, ונאמנים בשבועתן, שמשביעין אותו שיצאו בשעה פלונית, ולא ישהו אפי' רגע אחת יותר ע"ש. ובפ"ק דחולין אמרו 'אין אדם נוקף אצבעו מלמטה, אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה', הרי שכל פרט מהיסורין באין על ידי פסק דין מיוחד, מב"ד של מעלה.

ה. הוא יתברך למעלה מהשגתינו

א. דרך ה' - ח"א פ"א אות ב'

צריך שידע, שהמצוי הזה יתברך שמו, אין אמיתת מציאותו מושגת לזולתו כלל, ורק זה נודע בו, שהוא מצוי שלם בכל מיני שלמות, ולא נמצא בו חסרון כלל.

ב. דעת תבונות - סי' מ"ו

הוא ית"ש... מהותו א"א לנו להשיגו כלל ועיקר... וכללא הוא: כל מה שיכולה מחשבת בני האדם לתפוס ולצייר - אינו ודאי מהותו ית', כי הוא מרומם ונשגב מכל מחשבה ורעיון, ואין בו שום אחד מן העניינים שיש בנבראיו.

ג. דעת תבונות - סי' נ"ד

ואמנם צריך שתדעי כי כל מעשה ה' נורא הוא, ורחב ועמוק לאין תכלית, כענין שנאמר (תהלים צב, ו): 'מה גדלו מעשיך ה'; והקטן שבכל מעשיו יש בו כל כך מן החכמה הרבה והעמוקה, שאי אפשר לרדת לעומקה לעולם, והוא ענין הכתוב (תהלים שם): 'מאד עמקו מחשבותיך'. והנה עתה אין מעשי ה' מובנים לנו כלל, אלא שטחיותם הוא הנראה, ותוכיותם האמיתית מסתתרת, כי הרי התוך הזה שוה בכולם - שכולם רק טוב ולא רע כלל, וזה אינו נראה ומובן עתה ודאי.

ד. דעת תבונות - סי' פ'

יש להקב"ה כינויים רבים, לא לפי עצמו אלא לפי בריותיו... לפי שלימותו א"א לכנות לו שום שם וכינוי לפי שאין אנו משיגים שלימותו, וא"א לכנות מה שאין משיגים... כל המידות שאנחנו משיגים בו - מצד פעולותיו הם... ולא נבין באמרנו שהקב"ה רחמן, לומר שעצמותו ית' לפי עצמו הוא כן, כמו שהיינו אומרים על אדם שיש תכונה זו בנפשו להיות רחמן -

שכן מוטבע במיזגו... כי זה אל לנו לחשוב כלל, כי א"א לדעת מענינו ית' מה שהוא לפי עצמו באמת כלל ועיקר. אבל כשנקראהו רחמן, נבין שהוא רוצה במידה אחת, שהיא מידת רחמנות, מידה שאינה לפי עצמו, אבל היא לפי ערך הנבראים... אבל עצמותו השלם והפשוט, הוא ודאי חוץ מכל אלה הענינים.

ה. נפש החיים - שער ב' פ"ב

ומה שמושג אצלנו קצת, ואנו מכנים ומתארים כמה תארים ושמות וכנויים ומדות, כמו שמצינום בתורה ובכל מטבע התפלה, כלם הם רק מצד התחברותו יתברך אל העולמות והכחות מעת הבריאה, להעמידם ולהחיותם ולהנהיגם כרצונו יתברך שמו...

ו. אין מקום ליאוש

א. תורת אברהם - עמ' י"ח-י"ט

אין אדם יודע מהי 'טובה' ומהי 'רעה'. רואה הוא האדם בד' אמותיו, את ההווה הוא רואה - לא את העתיד, את הסמוך לו - ולא את הרחוק ממנו, אם אך הוא ריחוק כל שהוא. סיפור התורה של יעקב אבינו די לנו בזה. חז"ל אמרו על הכתוב 'למה תאמר יעקב וכו' נסתרה דרכי מה' : 'אמר הקדוש ברוך הוא אני עוסק להמליך את בנו במצרים והוא אומר למה הרעותם לי' (מדרש רבה בראשית צא, יג). אבלו של יעקב אלו היה רק על

האבדה הגדולה של בנו, בצדק היה, ומכש"כ על בן גדול כזה, שכל מה שלמד בבית מדרשו של שם ועבר מסר לו, מה שלמד יעקב כשהיה בן ס"ג שנה עד ע"ז שנה, י"ד שנים שלא נתן שינה לעיניו, מסר ליוסף בילדותו עד י"ז שנה, גדול היה מכל אחיו השבטים, 'בן זקונים' ביאר התרגום אונקלוס - בר חכים. נוסף לזה אבדה באופן כזה, ע"י מיתה משונה, 'טרף טורף יוסף', ובפרט שהיה הוא המסבב לזה, כי שלחו למקום סכנה, אשר על זה היה הצדק אתו מה שקבל אבלות לכל ימי חייו, אף שידע שע"ז תסתלק רוח הקדש ממנו, כי אין השכינה שורה מתוך עצבות, אבל כיון שהיתה מצדו גרמא באבדון נפש זה, אסור לו לשמוח כל ימיו, וכל שכן אחר שביארו חז"ל, כי סימן זה היה מסור בידו, אם ימות אחד מבניו בחייו אז יהיה הוא לאחר מותו בגיהנם, וזה הביאור של 'ארד אל בני אבל שאולה', שאול ממש היינו גיהנם - היש קץ לצער כזה, שיעקב אבינו יראה פני גיהנם, דבר שחרד יצחק חרדה גדולה כשראה זאת על עשו, יהיה יעקב אבינו נידון בתוכו? והקב"ה אומר, רואה הנך רק את ההווה, לא את העתיד של איזה שנים, 'אני עוסק להמליך את בנו במצרים', מכין אני את כסא המלוכה של מצרים עבורו, כבוד וגדולה שאין כמותם, 'והוא אומר למה הרעותם לי! לא רק את העתיד אינו רואה, אלא גם את ההווה, אך בריחוק מקום: יעקב אבינו בכה בכי של אבלות עולם, גם כשהיה כבר יוסף מלך במשך תשע שנים, אך בארץ מצרים הרחוקה מארץ כנען כמה שעות, ריחוק מקום של שעות אחדות גרם לו להפוך את השמחה - לאבל, אור גדול - לאפלה. לו ידע יעקב את אשר נעשה בארץ הסמוכה לו - הלא שמחה אין קץ היתה לו, ומי לנו גדול מיעקב אבינו?

ספור זה די הוא לנו לשמוח ביסורים, שמחה מהכרה גשמית של ריחוק מקום, הכרה גשמית של עתיד קרוב. כי אותה הרעה שאנו נמצאים בה, יכולה להיות טעות מעיקרה; דבר הנראה רעה בהזיון ודמיון, מכין את הטוב הגדול במציאות, רעה הנראה לעין במקומו, כבר הוא טוב שאין כמותו במקום הקרוב לו מהלך של שעות אחדות. ובכן אין מקום לצער, אין מקום לבכי, רק ששון ושמחה על רע הנראה כמו על טוב הנראה, כי ממקור אחד הכל הולך, ממקור הטוב והחסד אין סוף.

ב. אור יחזקאל - אמונה עמ' י"ד

האמונה מחייבת שלא להתיאש בכל מצב שהוא.... אסור שהתקוה תאבד, אפילו במצב הקשה ביותר. רק בקשת הרחמים, צריכה להשתנות בעת שכזאת. יש לבקש ביתר שאת, כדי לעורר רחמי שמים....

אם נוסיף להעמיק בענין נראה, שלא זו בלבד שאין תועלת בהשענות על סיבות, אלא יש בזה גם נזק. שכן הישועה באה דוקא בשעה שנראה לכאורה שאפסה כל תקוה.... הסיבה להנהגה זו היא, היות הבריאה מלאה נסיונות לאדם. ולכן ה' מביא את הצדיק למצב שיחשוב שאפסה כל תקוה. בכך הוא בוחן אותו אם אמונתו שלמה אם לאו. כאשר האדם עומד בנסיון הוא זוכה ברגע האחרון לישועה, שכן לגבי יכולת הקב"ה אין כל הבדל אם זהו הרגע האחרון או לא.

ג. חיי עולם - ח"ב פרק ו'

אחז"ל במגילה י"ג ע"ב על הפסוק 'ויהי אחר הדברים האלה גדל המלך אחשוורוש כו' מאי אחר הדברים אחר שהקדים הקב"ה רפואה [שאסתר נעשית מלכה] כי הקב"ה מקדים לישראל רפואה למכה. ומבואר שעל כל צרה ועל כל צער וסבל שבא על האדם יש כבר רפואה מוכנה עוד מקודם שבאה הצרה. וצריך רק לזכות לראות את הרפואה והתיקון, וזאת הידיעה הוא עידוד וחיזוק שלא יפול ביאוש בהיותו במיצר גם כשנדמה לו שאין מוצא לצאת מהסבך, רק יתפלל ויבקש רחמים ויעסוק בתורה ובמצוות לש"ש ולצפות תמיד לתשועת ה' כהרף עין ולא יפול ביאוש כלל ח"ו.

ומצינו גבי הגר (בראשית כא, יד) 'ותלך ותתע במדבר' וכשכלו המים מן החמת וישמעאל בנה היה קרוב למות כתיב 'ותשלך את הילד תחת אחד השיחים ותלך ותשב לה מנגד כי אמרה אל אראה במות הילד ותשא את קולה ותבך', כי היה המצב נראה כאבוד לגמרי כי מאין תמצא במדבר מים ובודאי ימות הילד וכמש"כ 'כי אמרה אל אראה במות הילד', אבל כשנתעורר עליו רחמי שמים [אע"פ שלא היה כדאי מחמת מה שעתיד הוא לעשות כדפירש"י ז"ל] כתיב (שם פסוק יט) 'ויפקח אלקים את עיניה ותרא באר מים', הרי שבאמת לא היה מקום סכנה כלל כי היה במקומה שם באר מים דהא לא כתיב ויפתח א' באר מ"ח אלא ויפקח את עיניה ותרא, הרי שהיה שם הבאר מקודם קדמתה רק שכל זמן שלא זכתה לראות לא ראתה והיה נראה בעיניה כאפס תקוה [וכן איתא בהדיא במד"ר בראשית פרשה נ"ג סי' י"ט].

וכן הוא בגל מבוכות ובלבולים ממשכות רעות המעיקים לפעמים אצל אנשים, ונדמה לו כי אין שום מוצא לסבך זה, באמת הפתרון והתשובה הוא פשוטה וברורה בתכלית הביורור אלא שכל זמן שאינו זוכה אינו רואה את הפשטות הפשוטה אשר לפניו, וצריך להיות בטוח שכאשר יתחזק בתורה ובעבודת הבורא ית' בתמימות סוף סוף יאיר השי"ת את עיניו ואל יפול ביאוש ח"ו אע"פ שיעברו זמן זמנים טובא שיעמוד במבוכתו כי סו"ס יאיר לו השי"ת ולפום צערא אגרא.

ד. קריינא דאגרתא - ח"א נ"ג

שאינ לדאוג כלל כי העוה"ז הוא עולם התמורות ומה שאדם חושב היום כאילו המצב אבוד ח"ו הנה אחר זמן מסתדר הדבר באופן היותר מועיל, ע"י סיבה שלא עלתה על דעתו כלל, וכן ראיתי בעיני כמה פעמים.

ה. קריינא דאגרתא - ח"א נ"ה

הנה נצטערתי לשמוע... כי מע"כ מודאג ממצבו הקשה השי"ת ישלח לו עזרו מקודש להתברך בכל טוב ברוחניות וגשמיות ורפואה שלמה.

באמת אין לדאוג כלל כי העבר אין ומה שיהי' א"א לדעת כלל כי כל מה שמצייר האדם בעצמו את העתיד אינו אלא דמיונות שאין בהם ממש, כי אח"כ מתברר שלא כן הוא ורק הדאגה והדכאון הם המשברים ח"ו את רוח האדם, אבל עצם

הדברים שמחמתם דואג מסתדר סוף סוף באופן רצוי. וצריך לקוות לכל טוב כי תשועת ה' כהרף עין.

ו. עלי שור - ח"ב עמ' תר"ב-תר"ג

הבוטח האמיתי אינו מצפה לכך שהקב"ה יתנהג עמו תמיד רק בחסד. הוא מקבל באהבה כל מה שתביא עליו ההשגחה העליונה. אבל יש כאן מידה, שאף היא קשורה לבטחון, והיא התקוה. עליה אנו לומדים בברכות (י): 'בימים ההם חלה חזקיהו למות, ויבא אליו ישעיהו בן אמוץ הנביא ויאמר כה אמר ה' צב', צו לביתך כי מת אתה ולא תחיה וגו'. מאי 'כי מת אתה ולא תחיה'? מת אתה בעולם הזה, ולא תחיה לעולם הבא. א"ל מאי כולי האי? א"ל משום דלא עסקת בפריה ורביה. אמר ליה, משום דחזאי ברוח הקדש דנפקי מינאי בנין דלא מעלו. אמר ליה בהדי כבשי דרחמנא למה לך! מאי דמפקדת אבעי לך למעבד, ומה דניחא קמיה קודשא ב"ה לעביד! אמר ליה הב לי ברתך, אפשר דגרמא זכותא דידי ודיך ונפקי מינאי בני דמעלו. אמר ליה כבר נגזרה עליך גזירה. אמר ליה בן אמוץ, כלה נבואתך וצא! כך מקובלני מבית אבי אבא: אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים ...

רבינו יונה מבאר את מהלך הדבר במשלי (ג, כו) : ועוד יחייב ענין הבטחון שידע עם לבבו כי הכל בידי שמים ובידו לשנות הטבעים ולהחליף המזל ואין לשם מעצור להושיע ברב ובמעט וגם כי צרה קרובה ישועתו לבא קרובה, כי כל יוכל ולא יבצר מזימה... ויבטח בשי"ת בכל עת צרה וחשכה, וידע באמת כי הוא רב להושיע מכל צרה, וישועתו כהרף עין, ועל כן יקוה לישועתו

גם אם החרב מונחת "על צואר האדם"... אי אפשר לחשוב כי תמיד יחיו בשלוחה, כי אין להתיאש מן הפורענות. אבל בבוא הפורענות גם כן אין להתיאש מן הישועה.

פרק ב'

התועלות שישנן מהיסורים

ישנם טעמים רבים במעשי הקב"ה

הקדמה

שפתי חיים - מועדים ב' עמ' רי"ז

עין במגילה (טו:) התנאים והאמוראים מביאים שנים עשר טעמים, על 'מה ראתה אסתר שזימנה את המן'. ושם בסוף 'אשכחיה רבה בר אבוה לאליהו, אמר ליה כמאן חזיא אסתר ועבדא הכי, אמר ליה: 'ככולהו תנאי וככולהו אמוראי'. והרי הדברים קל וחומר, אם האדם עושה מעשה, כאשר הרבה טעמים מחייבים את עשייתו, וכל טעם כשלעצמו מהווה סיבה למעשה, אם כן כמה רבבות טעמים יש בכל מעשי השי"ת...

א. תיקון המידות

א. תורת אברהם - עמ' 40

היסורים, הם עצמם משלימים את נפש האדם... חלישות הגוף וכח תאותו באה על ידם... תאותו נתקטנה, חמדת הכבוד שלו נתמעטה, שאיפת העושר אינה מגיעה כבר למרום פסגתה...

ב. תורת אברהם - עמ' 48-50

יש מקור אחד המקיף את כל המדות יחד, והוא: הגשמה. כל המדות תולדות הגוף הן. עצלות, תאוה, חמדת הממון וכדומה מתענוגי החיים, מקור אחד להן ביצירת האדם. מדות אלו לא ענין מקרי הן באדם, אלא ענין עצמי... הגשמה זו היא המקור לכל הרצונות והמדות כולם... הגשמה זו אי אפשר לאדם - כמעט - להפרד ממנה לגמרי...

להגשמה זו, שהיא מקור כל המדות הרעות - עצה גדולה לה: היסורים. יסורים אלה מעצמם מחלישים את התאוה, מפרידים את האדם מעט מעט מהדבקות שלו בענינים גשמיים; רואה הוא כי אפשר לאדם לחיות גם בלי תאוה, בלי מנוחה, בלי גאווה של שפלות, בלי כבוד-מדומה, ונעשה לאט לאט בן חורין משעבוד נפשו וצמצום השקפתו, עד שיפקח עיניו לראות את מהותו האמיתית, את עושרו הפנימי.

וכמו שריבוי ענינים גשמיים, משפיע על גאותו ושכחת הבורא -
כן מיעוט ענינים אלה משפיע על הענוה שלו, וזכרון בורא
העולם ומנהיגו.

ג. לקט שיחות מוסר - פרשת שמות

מזמור צ"ד בתהלים, מוקיע את רשעת העמים המתעללים
בישראל, 'עמך ה' ידכאו ונחלתך יענו, אלמנה וגר יהרוגו
ויתומים ירצחו'. וזוהי עת הסתר פנים נורא, 'ויאמרו לא יראה
י-ה, ולא יבין אלקי יעקב'. ובתוך אותו תיאור נורא יאמר הכתוב:
'ה' יודע מחשבות אדם כי המה הבל, אשרי הגבר אשר תיסרנו
י-ה ומתורתך תלמדנו'.

על אלו מחשבות הטובות והיותר נשגבות, הבל המה בעת צרה,
אין בהן כדי לחזקו ולעודדו ולהיות לו למשען ומבטח. ומדוע,
משום שהגוף יותר חזק מהשכל, ובשעה שהיסורים מדכאים את
הגוף אין האדם פנוי לשמוע בקול השכל. ישנה רק עצה אחת
כדי להחזיק מעמד בעת הגלות והסתר פנים: 'אשרי הגבר אשר
תיסרנו י-ה', דהיינו אמונה שנצרפה והזדככה על ידי יסורים,
שהוא יודע שיסוריו באים עליו מאביו שבשמים. 'ומתורתך
תלמדנו', אומרת הגמרא (ברכות ה.): 'דבר זה מתורתך למדנו, קל
וחומר משן ועין שהן אחד מאיבריו של אדם ועבד יוצא בהן
לחירות, יסורים שממרקין כל גופו של אדם על אחת כמה וכמה'.
כשמשה רבינו ע"ה אמר לפני הקב"ה 'והן לא יאמינו לי ולא
ישמעו בקולי' (שמות ד, א), אמר לו הקב"ה הן מאמינים בני
מאמינים, מאמינים דכתיב 'ויאמן העם' (שמות ד, לא) בני
מאמינים דכתיב 'והאמין בה' (בראשית טו, ו) - (שבת צז.) הרי

שלפיסגת האמונה שהגיע אברהם אבינו בהכרתו, הגיעו בני ישראל במצרים על ידי היסורים.

הנה ונראה לאיזו דרגה של אמונה הגיעו בני ישראל במצרים. משה רבינו בא ובישר להם כי פקד ה' את עמו, ויאמן העם, ומשה ואהרון באו לפני פרעה וכל העם עומד ומייחל לישועת ה' כהרף עין, והנה לא זו בלבד שלא נגאלו אלא הוכבד עולם, ותבן לא ניתן להם והם נפוצו בכל הארץ לקושש קש לתבן ואת המיכסה היה עליהם להשלים שאם לא כן שיקעו את ילדיהם בחומה, היתכן מבחן אמונה גדול מזה. אפילו משה רבינו נביא ה' ושליח הגאולה התמרמר לאמר למה הרעות לעם הזה, והקב"ה תבע ממשה למה הרהר אחר מדותיו (כמ"ש בשמו"ר ו), ומדת הדין ביקשה לפגוע בו, והקב"ה המליץ בעדו שאינו אלא בשר ודם קה"ר ז). נורא להתבונן, משה רבינו אב הנביאים משום שהוא בשר ודם נמחל לו, וכלל ישראל השקועים בעבודת פרך לא הרהרו - כלום אין הם בשר ודם? ולא יום אחד היה הנסיון, ולא יומיים, אף לא שלושה ימים כנסיון העקדה, אלא חצי שנה תמימה של הכפלת השעבוד ולא זו בלבד, אלא שמשה רבינו שליח הגאולה נטשם לפתע פתאום, ועזב את הארץ וחזר למדין ושהה שם כל אותה חצי שנה (שמות רבה ה), היש לנו מושג בנסיון האמונה. והם לא הרהרו, נבחנו ונאמנו. בזכות מה, בזכות היסורים שנצרפו בהם. ועל כך אומרת הגמרא (גיטין לו:): שהנעלבים ואינם עולבים שומעים חרפתם ואינם משיבים - אף אלו יסורים - עושין מאהבה ושמחין ביסורין, עליהן הכתוב אומר 'ואוהביו כצאת השמש בגבורתו', (שופטים ה, לא). היסורים הם המחסנים את האדם לעמוד במבחן הימים.

ד. מכתב מאליהו - ח"א עמ' 101-102

כל מי שטעם טעם יסורין מימיו, אם אך לא היה עקשן מופרז השוקע עם טעותו, ואפילו לא עשה חשבונות רוחניים, אלא רק השתמש בחשבונות הפשוטים שאדם שופט על פיהם בעסקי משא ומתן, ועל פיהם בא למסקנא שיש להתיימש מתקוותיו וחלומותיו הגשמיים, כל אדם שבא למצב כזה, כבר הרגיש איך במקום המציאות המדומה של גשמיות שהסיר מלבו, נתוספה לו מציאות רוחנית אמתית.... מי שראה בסיסו הגשמי, שחשב שהוא כבר מסודר לדורי דורות, מתפרק ומתפזר לעיניו, וזכה רק לעקביות פשוטה, לעזוב את ההבל ולהתחזק באלקיו, כבר הרגיש את התוקף הפנימי ומנוחת הנפש, הניתנים להבוטח בה'.

וזה הוא דבר בדוק ומנוסה, כל מי שמניח, ומייאש את לבו, מלרדוף אחר עוה"ז, כנגד זה כבר מופיע לעיניו אור האמת, אור פני ה', ומתגלים לו דברים דלא קיווה להם, דברים למעלה ממדרגתו. ואפילו אם לא פרש מן ההבל מעצמו אלא ע"י דכדוכי היסורין, מ"מ בסור החשך יתגלה לו האור ממילא כי כך היא מדתו של הקב"ה: 'אני את דכא - דכא אתי' (סוטה ה.).

וכך כתוב בזהר (שמות דף ב ע"ב), שבגלות בבל, דוקא משום שהיתה יותר קשה לסבול מגלות מצרים - מפני שלא היו רגילין ביסורין - והיו נוטין ישראל לייאוש, הוריד הקב"ה פמליא שלו לבבל, וגם הוא ירד עמהם, ונגלה על יחזקאל, ונתן לו רשות לגלות מה שהיה אסור לגלות כשהשנים כתיקונם, כדי שיאמינו ישראל שהשכינה עמהם.

ה. **מכתב מאליהו** - ח"ד עמ' 122

תועלויות רבות ישנן ביסורין אפילו אם לא יביא לתשובה... יסורין ממעטים את הנאת החטא וטעמו, ומחלישים את שטן הגאווה שבאדם. [ואם גם ימות מתוכם, יכולים הם להועיל לרגע האחרון לפני מיתה, שבו הכל תלוי].

ו. **מכתב מאליהו** - ח"ד עמ' 227

יקדם בברכה כל יסורין ששולח לו השי"ת, כי הם סיוע גדול לשבר את המדות ולהכניע את יצרו, ורק על ידם אפשר להיכנס לשער ה', כמש"כ 'זה השער לה'... אודך כי עניתני, אל תקרי 'עניתני' אלא 'עניתני', וכמש"כ 'אודך ה' כי אנפת בי' (ישעיה יב, ה), וכן אמרו ז"ל שאין עולם הבא נקנה אלא ביסורין.

ז. **לב אליהו** - פרשת מקץ

אך הט אזנך ושמע יסוד גדול ויתד היא שלא תמוש: מצאנו בכמה מקומות במקראות ובדברי חז"ל המדברים במעלת היסורין כי רבה, עד שאמרו (ברכות ה.): 'כל שהקב"ה חפץ בו - מדכאו ביסורין, שנאמר (ישעיה נ"ג, י'): 'וה' חפץ דכאו החלי'. ויעו"ש עוד דאמרו חז"ל: 'נאמר ברית במלח - ונאמר ברית ביסורין וכו', מה ברית האמור במלח - מלח ממתקת את הבשר, אף ברית האמור ביסורין - יסורין ממרקין כל עוונותיו של אדם, [ועוד תמצא בזה כמה דברים ובהרבה מקומות, ואכמ"ל יותר].

פרק ב' אלה

והנה ענין יסורין ממרקין - היינו ממרקין ממש, כלומר: שהם משפשפים ורוחצים את לכלוך העוון, כענין שטיפה ומריקה, כי עי"ז שהגוף מרגיש ביסוריו - הרי הוא מזדכך ונעשה זך ומצוחצח, ועי"ז מתעורר גם השכל, וסר מהחושך שהחשיך לו הגוף ומידותיו הטבעיים, וממילא סר עווננו וחטאתו תכופה, וגם יגיע שכלו עי"ז להבין ולהשכיל מה שלא השיג קודם, בשעה שהיה נתון בתוך חושך המדות.

ח. שיחות מוסר - מאמר י"ח - חביבים יסורים

ועוד אנו מוצאים במעלת היסורים וחביבותם. אמרינן בגמ' (סנהדרין צח.): 'משיח היכן יתיב, אפיתחא דקרתא [ובהגהת הגר"א, אפיתחא דרומי], ומאי סימניה, יתיב ביני עניי סובלי חולאים, כולהו שרו ואסירי בחד זימנא [מתירים כל נגיעיהם יחד ומקנחים אותם וחוזרים וקושרים אותם], ואיהו שרי חד ואסר חד' וכו'. עוד אמרו (שם ע"ב): 'אמר רב אי מן חיי הוא [אם מן החיים הוא משיח], כגון רבינו הקדוש, ואי מן מתיא הוא, כגון דניאל איש חמודות', ופירש"י: 'אם משיח מאותן שחיים עכשיו, ודאי היינו רבינו הקדוש דסובל תחלואים וחסיד גמור הוה, ואם הוא מאותם שמתו כבר, היה דניאל שנדון ביסורים בגוב האריות, וחסיד גמור היה'.

הרי שאחד מתנאי המשיח הוא שיהיה בעל יסורים, אם בין עניים מנוגעים בפתחה של רומי, אם בעל יסורים נוראים כרבינו הקדוש וכדניאל בגוב האריות. מקומו אינו בין תלמידי חכמים העוסקים בתורה בבית המדרש, אלא בין סובלי חלאים רעים. והטעם לזה נראה, שכדי להיות גואלן של ישראל עליו

להרגיש את הכלל, ואין לך מי שמרגיש את זולתו כבעל יסורים,
כי אין השבע חש ביסוריהם של הרעבים...

והרגשת צער הזולת, היא השתתפות בצערו ובסבלו. והמשתתף
בצערו של חברו זוכה למדרגה עצומה, וכמו שאחז"ל
(קה"ר פ"ז ב ד) על חבריו של איוב שבאו לנחמו בשעת צערו שזכו
לנבואה, ועוד זכו שנתפרשו שמותיהם בתורה, ואילו הבאים
למשתה גדול של אברהם ביום הגמל את יצחק, לא נתפרשו
שמותיהם ולא זכו לנבואה.

ב. כפרה

א. רמב"ן - הקדמה לאיוב

והנה אם יאבד האל מגופו בעוה"ז כל הטובה אשר נהיתה
בעולם, ויהיה נדון בייסוריו של איוב כל ימיו, טוב לו
משיענש בנפשו להיות נדון בעולם הנשמות בייסורי גיהנם, או
שיגרע חטאו מנפשו מעט מן מעלתה בעולם הנשמות, ודיבוקה
בזיו העליון ועה"ב לפחיתות הגוף וגריעות הטובה שתבואהו
בעולם הגופות, אשר אין בין הטובה ובין הרעה רק דבר גרוע,
וענין כלה ואבד וכו'.

ב. דרך ה' - ח"ב פ"ג אות ט'

כי הנה, בחטאים מתרבית הזוהמה ומתעצמת בבני האדם
ובעולם, וגורמת לאורו יתברך שמו שיסתר ויתעלם העלם

פרק ב' ∞ לז

על העלם, וכפי התמרק הזוהמה הזאת והטהר הבריות ממנה, כן חוזר אורו יתברך שמו ומתגלה גלוי על גלוי, ואמנם היסורים הם הממרקים את הזוהמה בין בפרט בין בכלל, ועל ידי יסורי החשובים האלה מתמרקת והולכת לה מכלל הבריאה כלה, ומתקרב העולם מדרגה אחר מדרגה אל השלמות.

ג. אגרת התשובה - לבעל התניא - י"ב

וטעם השמחה ביסורי הגוף, לפי שהיא טובה גדולה ועצומה לנפש החוטאת, למרקה בעולם הזה ולהצילה מהמירוץ בגיהנם... וביסורין קלין בעולם הזה נצול מדינים קשים של עולם הבא...

ד. חכמה ומוסר - ח"א עמ' שמ"ח

כל מה שיסבלו בעוה"ז, אפילו יסורי איוב, ח"ו, וכפלי כפלים, הכל כדאי שלא יצטרכו לסבול דינא קשיא של עוה"ב.

ה. משנה ברורה - סי' רכ"ב סק"ד

כי באמת כל היסורין, בין בגוף ובין בממון, הוא הכל כפרה על העונות כדי שלא יצטרך להתיסר לעתיד לבוא, ששם העונש הוא הרבה יותר גדול, וכדאיתא במדרש (בראשית רבה ס"ה ט'): 'יצחק תבע יסורין... אמר לו הקדוש ברוך הוא: חייך, דבר טוב

אתה מבקש, וממך אני מתחיל, שנאמר 'ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות'.

ו. שם עולם - לבעל החפץ חיים - ח"א פ"ג בהערה

ושמעתי מזקן איש אמונים, ששמע בעצמו מהרב הגאון רבי יעקב משה ז"ל [בנו של ר' אברהם בן הגר"א], שאמר בשם זקנו הגר"א ז"ל, שאלמלא היסורים לא מצאנו ידינו ורגלינו בזה העולם. והענין הוא, כי בשעה שנפטר האדם והנשמה עולה למעלה, מתראה לפניו כמין כף [מאזנים], שהוא כדי לשקול מעשיו, אם יתגבר הזכות על החוב או להפוך חס ושלום. והוא שומע שבת קול יוצא ומכריז שיתקבצו זכותיו שעשה כל ימי חייו, והקול נשמע בכל העולמות שמשתרש שם שרש נשמתו, והנה תכף נקבצו כל המליצים שנבראו מהמצוות, ועומדים כולם לצד ימין של הכף. ואחר כך יוצא בת קול שיתקבצו גם כן כל עוונותיו שעשה בכל ימי חייו, והנה מתקבצים המונים המונים לבושים שחורים ומתעטפים שחורים, ונתרבו מאד מאד, והכף חוב [עוד מעט] מכריע מצד ריבויים, וגם מחמת שמלאכי הזכות אין כחם יפה כל כך, שאין המצוות נעשים בכונה וברצון כראוי, מה שאין כן העוונות הוא עושה אותם בתשוקה ובחפץ. והנה האדם כשרואה אז דבר זה, מתמרמר מאד וחושב בנפשו מה יהיה סופי, כי בודאי יכריזו עלי שאני רשע, כיון שכף חוב מכריע. ובתוך כך יוצא בת קול שמכריז ואומר: איה היסורים שהיו לו בעודו בזה העולם, מיד נקבצו כל היסורין שהיו לו בכל ימי חייו, והם רצין כולם לצד הימין, והכף מכריע הרבה והרבה, כי על ידי

פרק ב' א לט

היסורין נתכפרו לו הרבה מעוונותיו והוא נשאר בחזקת צדיק. והוא שמח ומודה להשם על כל מה שעבר עליו, עד כאן שמעתי.

ז. הפץ חיים - שם עולם (חתימת הספר)

וכל יסוריו ומכאוביו הכל לטובתו לזכך נפשו שתהא זכה ובהירה מחלאת עונותיה, דיסורים ממרקים עונותיו של אדם, כמו שאחז"ל, ועי"ז יפטר מדינה של גיהנם שקשה מכל יסורי איוב. וכן איתא במדרש מסכת גיהנם, אחרי שצייר קושי הגיהנם, מסיים, ואין אחד מהן ניצול אלא א"כ יש בו תורה ומע"ט ויסורים רבים באים עליו שנאמר שבטך ומשענתך המה ינחמוני, שבטך אלו היסורין, ומשענתך אלו התורה. וכן איתא במדרש... דיצחק אבינו כשראה והכיר עד כמה מדת הדין מתוחה בקש מהקב"ה שיביא עליו יסורים, והשיב לו השי"ת חייך דבר טוב אתה מבקש וממך אני מתחיל, שנאמר ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות. וכן איתא במדרש שמות פרשה ל' על הפסוק תודיעני אורח חיים שובע שמחות, אמר דוד לפני הקב"ה תודיעני באיזה פילון מפולש לחיי עוה"ב, אמר הקב"ה לדוד אם חיים אתה צריך, יסורין אתה צריך, כדכתיב ודרך חיים תוכחות מוסר. וכן מצינו בהרבה תנאים ואמוראים שקבלו עליהם יסורים, כמו רבי וראב"ש בפרק השוכר... ואף שאין אנו במדרגה זו לבקש מעצמו יסורין, עכ"ז אחרי שראינו שגדול כחם כ"כ, עכ"פ שלא לבעט בהם כששולח מאת ה' כי הכל לטובה. וכבר אחז"ל על הפסוק אני אמרתי יסרתי חזקתי זרועותם ואלי יחשבו רע, אמר הקב"ה אני אמרתי איסרם ביסורים בעוה"ז כדי לחזק זרועותם לעוה"ב, ואלי יחשבו רע.

ח. דעת חכמה ומוסר - ח"א מאמר פ"ב

אנו נשתבשנו במשפט במדה כ"כ גדולה, עד שאנו מביטים על עונש כעל נקמה, על יסורין כעל קנס, ובראותנו כתוב (ישעי' סא, ח) 'אני ה' אוהב משפט', מניעים אנו בכתף מרוב תמי': איך יאהב הקב"ה עונש ויסורין... והמבין יבין עד כמה צריכים להיות חביבים על האדם יסורים... לצרפו ולזככו ולטהרו מכל סיג ומכל שמץ רע... שבכל מדה בעולם אין סגולה כזו המצרפת, מזככת, ומטהרת כל דבר ודבר, ומבערת אף זכר של רע מקרבו, כמו משפט.

ט. תורת אברהם - עמוד כ'-40

עד עכשיו דברנו אודות נחיצות המחשבה וההרגשה, בכדי להגיע למטרה הרמה, שבשבילה ניתנו יסורים לאדם... אבל לא כולי עלמא דינא גמירי, רוב האנשים אין להם כח המחשבה, ואין שעתם פנויה לכך, ויסורים גם להם יש, הכי יסורים שלהם אינם נכנסים בדברי הכתוב 'את אשר יאהב ה' יוכיח?' ואיזו אהבה יש למצוא ביסורים בלי מחשבה?

אלא, שיש ביסורים שתי תועליות. אחת: שעל ידם מחפש האדם דרכיו וזוכה לתשובה, שנית: שהם מכפרים על חטאיו, כמבואר בשערי תשובה לרבינו יונה (שער ב סימן ג): 'ובתחלואי הגוף אשר חלה השם בו, ירפא חולי נפשו'. ראייה לדברי רבינו יונה אלה נראה ממה דאיתא ביומא (פ.ו): 'עבר על כריתות ומיתות ב"ד ועשה תשובה, תשובה ויוה"כ תולין ויסורים ממרקין'. יסורים אלה הלא אינם לעורר את האדם לתשובה, כי

פרק ב' א מא

כבר שב בתשובה שלמה, אלא לזכך את הנפש זיכוך שלם, כיון שחטא אדם בדבר שחיוב כרת יש בו, הרי אותו העון דבוק כ"כ בנפשו עד שאי אפשר להפרד ממנו, כי החטא נתעצם בו, ולו היו מנסים להפריד את העון ממנו, היתה גם הנפש, בדבקותה בעון, נפרדת מנצחיותה. לכן גם אחר התשובה, זקוק הוא לאמצעים המנתקים את החטא מהאדם לגמרי. אמצעים אלה המה היסורים, המרפים את כחות הגוף ותאוותיו, וממילא תצא הנפש זכה מחטאה.

והנה כשם שהיסורים משלימים את טהרת הנפש וזכותה אחר התשובה, כן יש מהם תועלת גם קודם התשובה, אף שחסר אז יסוד התועלת ומטרת נתינתם, בכל זאת יש אופן של שלמות שמשיגים מהיסורים עצמם, כמו יסורי גיהנם לאחר מיתה, שאדם נידון בהם ומזדכך מן החטא כמו שאמרו: 'כל היורדים לגיהנם עולים חוץ משלושה' (ב"מ נח:), כי הגיהנם מצרף את הנפש מהשחתתה, והאדם נכנס ממנו לג"ע, ושם הלא אין תשובה מועילה, ככתוב: 'כי אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה בשאול' (קהלת ט', י'), נמצא שיסורים גם בלי תשובה, רב כוחם לרפאות את חולי הנפש.

רפואה כזו המציא השם לאדם גם בזה העולם, שיסורים ימרקו את העוונות. מובן הדבר כי אם יבין האדם את מטרתם, ויחפש דרכיו ויעשה תשובה, אז אין ערוך לסליחתו, וביסורים הכי קלים יוכל להירפא מהחטאים היותר גדולים. אבל גם לאיש חסר הבנה, החי את חייו כסוס שוטף במלחמה, בלי דעת ובלי חשבון, בלי פשפוש המעשים ובלי תשובה, גם לאיש כזה יש יתרון מיסורים, כי הוא מתעלה על ידם בחייו כמו לאחר מותו,

ואף כי רבינו יונה אומר (שם סימן ב): 'ואם לא ישוב האיש מדרכו הרעה ביום רעה, והוכח במכאוב ולא שב עד המוכיחו, יגדל עונו ויכפל ענשו', עיי"ש. כל זה הוא בנוגע למטרה הראשונה, כי אחר שלא מילא האדם את אשר נדרש ממנו בהיות האפשרות בידו לשוב, יגדל עונו על אשר לא שב גם ע"י עצה זו, ויכפל ענשו למען יזדרז לשוב, כי אין הקב"ה מתייאש מן האדם בעודנו בחיים ועל דבר זה זירז הנביא ואמר: 'על מה תכו עוד תוסיפו סרה' (ישעיה א, ה), כדי שיחדלו לחטוא. אבל מעלת היסורים כשהם לעצמם אינה גרועה בעולם הזה מכפי שהיא בעולם הבא - ועוד גדולה היא במעלתה, כי יסורים קלים בעוה"ז כיסורים גדולים בעוה"ב נחשבים כידוע - כי היסורים, הם עצמם משלימים את נפש האדם... חלישות הגוף וכח תאותו באה על ידם... תאותו נתקטנה, חמדת הכבוד שלו נתמעטה, שאיפת העושר אינה מגיעה כבר למרום פסגתה...

י. מכתב מאליהו - ח"ד עמ' 122

תועליות רבות ישנן ביסורין אפילו אם לא יביאו לתשובה ואלו הן קצתן כשם שגיהנום מתקן את נפש האדם, אף על פי שלאחר מיתה לא שייכת עוד תשובה בחירית, היינו שאש החרטה שורפת את טומאת החטאים ממילא, ועוד שהחוטא עם חטאו ועונשו נעשים כלים לגילוי משפטו ית', וזה תלוי במה שהרשע סובל את יסוריו; ואף שאינו בוחר בהם מכל מקום הגילוי בא מהם ממילא.

יא. משנת רבי אהרן - ח"ב עמ' ס"ב-ס"ד

ונראה דהנה בפר' עקב (דברים ח, ה) כתיב, 'וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו וגו', נצטוינו לדעת כי כל היסורים הם אך לטובה, כמו שמייסר אדם את בנו מתוך אהבתו הגדולה אליו, להטיבו באחריתו, ואמרו כל זמן שאדם יושב בשלוה אין מתכפר לו מעוונותיו כלום, ואמר ר' עקיבא חביבין יסורין, ולמד ממנשה שכל לימוד שלמדו אביו, לא הועיל עד שנתייסר ביסורים (סנהדרין קא:). ועוד אמרו (ברכות ה.) 'יסורין ממרקין כל עוונותיו של אדם'. ואמרו (חולין ז:): 'דם ניקוף מרצה כדם עולה'. וכן במקומות הרבה לאין שיעור האריכו חז"ל בטובתן של יסורים. (וראה בשע"ת שער שני אות ג' כל מה שכתב שם). והנה בזמן שאדם שרוי בצער, שכינה מה אומרת קלני מראשי קלני מזרועי (סנהדרין מו.), וכתיב 'בכל צרתם לו צר', ו'עמו אנכי בצרה', אלא שהיסורים מוכרחים לטובתנו, והם רפואות ממש, והאדם מחוסר הכרתו בענין זה, מתרעם על הקב"ה, וכמו שפי' רבינו יונה בקרא (הושע ז', י"ג) ואנכי אפדם והמה דברו עלי כזבים.

ובנפש החיים (שער ב' פרק י"ב) המשיל את ענין היסורים וצער השכינה, לבן שנפל מן הגג ונשברו עצמותיו, ואביו עושה לו רטיה והיא גורמת לו כאב, שהאב מצטער בצער בנו, אבל אין ערך לצער זה לעומת הצער שנצטער בעת השבירה, דהרי מכאובים אלה הנגרמים לו, בהם רפואתו, וצער המכאובים מועט מאד נגד תיקון הרפואה. וכן הוא גם בעונשי הגיהנום שאף הם בגדר רפואה, תיקון וזיכוך לנפש, שאף כי הם גדולים ונוראים על למאוד הרי הם מועטים נגד הרפואה. ומכש"כ עונשי העוה"ז,

שגם הקשים שביסורים, קלים הם לעומת עונשי הגיהנום, וידוע מש"כ הרמב"ן שער הגמול שרגע אחד של יסורים בגיהנום, קשה משבעים שנה של יסורי איוב בעוה"ז. וגם יסורים קלים מכפרים, כמבואר לעיל שנקוף אצבע מכפר כדם עולה...

ולפי שאין אנו מכירים בעוצם החטא וההפסד הכרוך בו, לכן אין אנו מכירים בתועלתם של היסורים, שהם תמורה קלה לעונשי הגיהנום, ועונשי הגיהנום הם ג"כ קלים ביחס לחומרת החולי של החטא. וחז"ל הקדושים שהכירו את החטא ועוצם קלקולו שמחו ביסורים, וכשראה ר"ע את ר"א ביסורים שמח (סנהדרין קא.), וכן בכמה מקומות ששמחו ביסורים, ור"א בר"ש שקיבל על עצמו יסורים, ואמר להם 'אחיי ורעיי בואו' (ב"מ פד:) וביבמות (קה:) במעשה דאבדן עם ר"י בר"י, שנענש אבדן עונש קשה מאוד, שטבעו שני בניו ומיאנו שתי כלותיו, ואמר ע"ז רנב"י 'ברין רחמנא דכספיה לאבדן בהאי עלמא, ולא כספיה לעלמא דאתי', ומבהיל מאוד שנתנו הודאה לה' עבור עונשים נוראים אלה, והוא לפי שכל זה הוא תמורה קלה לעומת העונשים בעלמא דאתי. [ומכאן נבין עוצם החטא וקלקולו, אחרי דלתמורה קלה עבורו צריך תוכחה קשה כזו, וכמה נורא עצם החטא עצמו]. ובעובדא דנחום איש גם זו (תענית כא.), שפסק לעצמו עונשים נוראים למאוד, והיה זה על חטא דשוגג ואחרי עוצם תשובתם, ולא סמכו על זה רק דנו את נפשם ביסורים כאלה, הרי דהכירו בבחינת ראייה ממש את הפגם הנורא של החטא, והרגישו שהיסורים מרפאים, וקבלו אותם בשמחה וברצון.

ג. הצלחה בענייני עוה"ב

א. חפץ חיים - דברים ל"ב, ז'

זכור ימות עולם. ובמ"ר ובילקוט כאן, 'א"ל כל זמן שהמקום מביא עליכם יסורים בעוה"ז, תזכרו כמה טובות ונחמות עתיד ליתן לכם לעתיד לבוא'. עכ"ל. ואמר ע"ז משל בשם המ"מ ומו"צ דווילנא. ישראל אחד מדורות הקדמונים, שכר בית משר אחד בשכר ג' מאות רו"כ לשנה, ושמר השוכר את זמן הפרעון, לפרוע להשר דמי דירה מדי שנה בשנה. ויהי היום, שהשר נסע למרחוק והפקיד לאחד מעבדיו על חצרו וגם על הבית הזה. והפקיד ההוא היה איש מבקש תואנות ורע מעללים מאד. והעלה שכר הבית עד חמש מאות רו"כ לשנה. ויהי כבוא זמן הפרעון, שלח וקרא להשוכר בבוקר שיביא אתו כסף הפרעון. והנה חסר היה לאיש הזה אז עשרים רו"כ, ולא רצה הפקיד להמתין איזה ימים, ודרש התשלומין דוקא בו ביום. ומכיון שלא יכול להמציא כל הסך בשלמות, גזר הפקיד להכות עשרים הכאות תמורת העשרים רו"כ. וכן עשה הפקיד הזה עוד לכמה אנשים, מלבד מה שגזל ועשק אותם, עד שבמשך הזמן נעשה לעשיר גדול וקנה חצר לעצמו. וירע להישראל מאד על הבזיון והחמס שנעשה לו. כששב השר לביתו, אמר האיש לאשתו, אלך נא אל השר ואספר לו ע"ד החמס והבזיון שעשה לנו פקידו. וילך האיש ויספר להשר את אשר קרהו, וגם ע"ד ההכאות אשר הוכה על לא חמס בכפיו. וירע מאד בעיני השר על רשעת פקידו,

ונכמרו רחמיו על שוכר הבית הזה, ויאמר לו, לכן תחת כל הכאה, אני גוזר שיתן לך מאה ר"כ. והנה יש לו חצר של ד' אלף ר"כ, חצי חצרו יהיה שלך עבור עשרים ההכאות ונתן לו תעודה ע"ז. אשתו של השוכר, המתינה על בעלה בחצרו של השר פגשתו כשהוא יוצא ופניו זועפים. וכששאלתו מה נעשה במשפטו, הראה לה את התעודה שנתן לו השר על חצי החצר של פקידו שמעתה יהיה שייך לו. ותאמר לו, א"כ למה פניך רעים? אדרבה צריך היית לשמוח במתנת חלקך? ויען ויאמר לה, בין כך ובין כך כבר עבר כאב ההכאות, יותר טוב היה לי, אם היה אז מכני ארבעים הכאות, ויהי כל החצר שייך לי, ובשביל כך הנני עצוב...

כן הדבר ממש, בעוד שהאדם מקבל היסורים בעוה"ז, הוא דואג ומצטער ע"ז מאד, ואינו רוצה לסבלם כלל. אך כאשר יבוא לעולם הגמול, ושם יקבל הרבה שכר תחת כל שעה ושעה של יסורים שסבל בעוה"ז, יחשוב האדם אז בנפשו, הלואי הייתי סובל אז יסורים ביותר, כי עתה היה לי הרבה יותר עונג נצחי עי"ז.

ב. דעת חכמה ומוסר - ח"ב מאמר מ"א

סוד גדול כ"כ הוא יסורין, עד שמצינו שאמרו חז"ל (ברכות ה). 'מהו יסורין של אהבה, חד אמר כל שאין בהם ביטול תורה, וחד אמר כל שאין בהם ביטול תפילה, שנאמר (תהלים סו, כ) 'ברוך אלוקים אשר לא הסיר תפילתי וחסדו מאתי', רחב"א אר"י אלו ואלו יסורין של אהבה הן, שנאמר 'כי את אשר יאהב ה' יוכיח'. הרי שאפילו באופן שיש ביטול תורה ותפלה, שע"ז כתיב 'ברוך

פרק ב' אַ מז

אלוקים אשר לא הסיר תפלתי וחסדו מאתי, מ"מ יסורין עוד גדול מתורה ותפלה, כ"כ גדול הוא ענין היסורין, שממנו הוא שזוכים.

זהו סוד הגדול מה שמצינו שהגדולים שלנו חבבו כ"כ יסורין, כמו שמצינו בגמ' (ב"מ פד:) על ראב"ש שקרא להם 'אחי ורעיי באו', צריכים להבין את זה בתורת 'מסחר', הם היו סוחרים גדולים מאד, ורצו לעשות עסקים הכי גדולים עם רווחים מאד גדולים, וביודעם זה הסוד מהו ענין היסורים, כי עולם הבא קונים דוקא ע"י יסורין, לא מצאו עסק יותר טוב מזה, ובחרו להם ביסורים, פשוט מטעם 'עסק המכניס רווחים היותר גדולים'. אדמו"ר ז"ל היה אומר תמיד: 'סוחר גדול הנושא ונותן בעסקים של אלפי אלפים דינרים ביריד בניזשנא, לא יוכל בשום אופן להתעסק כל היום ברצוא ושוב על מסחר קטן של עשירות ביעים. חז"ל הק' בידעם מסוד כזה של 'יפה שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב, מכל חיי עוה"ז', (אבות ד, יז) - זה הרי כולל כל חיי עוה"ז מאדם הראשון עד היום, כל עונגים ותענוגים מאז ועד עכשיו, והכל אינו מגיע לקורת רוח אחת של עולם הבא, וזה משיגים דוקא ע"י יסורין, 'לא נתנן אלא ע"י יסורין', ע"כ פנו עצמם רק לזאת...

ושם בגמ' ברכות 'אמר רחב"א אר"י אלו ואלו יסורין של אהבה הן, שנאמר 'כי את אשר יאהב ה' יוכיח, אלא מה ת"ל 'ומתורתך תלמדנו', אל תקרי 'תלמדנו' אלא 'תלמדנו', דבר זה מתורתך תלמדנו, ק"ו משן ועין, מה שן ועין שהן אחד מאבריו של אדם עבד יוצא בהן לחירות, יסורין שממרקין כל גופו של אדם על אחת כמה וכמה'. - והנה האם יש לנו ציור בעסק יותר

טוב מזה?! איזה עבד אינו מחכה בכליון עינים שרבו יפיל לו כבר את שינו, וכי מילתא זוטרתא היא החירות מה שהוא משיג, נפטר הוא מ'לעולם בהם תעבודו' (ויקרא כה, מו) ויוצא לחירות, שכר גדול כזה בשביל צער קל של הפלת שנו, וכי יש לנו ציור ברווחים כאלה, ומהו לפי"ז יסורין, איזה רווחים נותנים הם כבר, הרי זה ממש עסקים המכניסים אלפי אלפים ריוח לבעליהם, ויש לנו ציור כבר בהרווחים של חז"ל הק'...

היאומן כי יסופר הציורים שחז"ל אומרים לנו בעוה"ב! בגמ' (סנהדרין ק:); ר"מ אומר במידה שאדם מודד, מודדין לו, דכתיב 'בסאסאה בשלחה תריבנה', אמר ר' יהושע וכי אפשר לומר כן, אדם נותן מלא עומסו לעני בעוה"ז, הקב"ה נותן לו מלא עומסו לעולם הבא, והכתיב 'שמים בזרת תכן' - ופרש"י 'והלא אינו יכול לסבול כ"כ', היינו שהרי אי אפשר לקבל כ"כ - ואתה אי אומר כן, איזו היא מדה מרובה, מדת טובה או מדת פורעניות, הוי אומר מדה טובה מרובה ממדת פורעניות וכו', במדת פורעניות כתיב 'ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי, כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה, והיו דראון לכל בשר', והלא אדם מושיט אצבעו באור בעולם הזה מיד נכוה, אלא כשם שנותן הקב"ה כח ברשעים לקבל פורענותם, כך נותן הקב"ה כח בצדיקים לקבל טובתן'. מבהיל מאד הדבר! ר' יהושע בכל המושגים שלו בעולם הבא, בנצח נצחים, לא השיג שכר כזה, ושאל 'וכי אפשר לומר כן'.

והנה אם בשביל 'מלא עומסו לעני' מקבלין רווחים כאלה, מה פלא הוא לפי"ז מה שחז"ל הק' התנשקו כ"כ עם יסורין, וקראום 'חביבי', גם בתורת 'מסחר' האם ראינו עסקים יותר

פרק ב' א מט

טובים מאלה, הרי בעניני עוה"ז רואים אנו מסירת נפש על כל שעל ושעל, מסכנים נפשם לילך במדברות ובימים, ובשביל מה? בשביל הרווחת ממון, הולכים לקרב, ומעמידים עצמם בסכנות היותר גדולות, ומה יש לו אחר כל זה, לא יותר מאות-הצטיינות של נחושת, ומה מתפלאים אנו ע"ז שחז"ל הק' היו מוכנים תמיד למסירת נפש, בידעם מסוד רוחים כזה של 'עין לא ראתה' (ישעי' סד, ג), הרי מסירת נפש פשוט בזה, וכי לחיים של ע' שנה במצב של 'סרקו בשרו במקלות של ברזל' לא היו רצים לקראתו בשמחה רבה עד אין שיעור, 'עכשיו שאני רואה רבי בצער איך לא אשמח', - כשאני רואה הרוחים של רבי איך שהוא מרויח אלף אלפי אלפים דינרי זהב, הרי השמחה גדולה ועצומה.

ג. מכתב מאליהו - ח"א עמ' 20-21

הנה אמרו חז"ל: 'העוה"ז דומה לפרוזדור והעוה"ב לטרקלין'. כל מעשה שיעשה האדם הוא לאיזה תכלית אשר ישאף אליה. וכשהתכלית גדולה בעיניו, יעבוד ברצון בשבילה גם עבודה קשה, כמו שאמר הכתוב 'ייעבוד וגו' ויהיו בעיניו כימים אחדים באהבתו'. אמנם תכלית כל הבריאה, וממילא גם תכלית העוה"ז כולו היא העוה"ב. ואם גם קשה מאד יהיה דרכו בפרוזדור, ומלא עיכובים ומכשולים, ראוי שילך בה האדם ברצון טוב, מאחר שאין דרך אחרת לפניו להגיע אל מלכו.

מספרים על כושי אחד שלא ידע כלום מענין הזהב והכסף, וערך האבנים הטובות לא שמע מימיו. הנה קרה אשר הציל את נפש המלך מטבוע בים, ויצו המלך להכניס את מצילו אל גנזי המלך, ויקבץ לו שם בשקים הרבה מכל אשר יאבה, ויקחם

אל ביתו. הכושי אשר לא ידע את לשונם, חשב כי עשו לו רעה והטילו עליו עבודה קשה. בראותו כי לבדו הוא בבית התעצל וינח וישן, וגם כשהקיץ עשה בעצלתים, עד כי בסוף היום היו השקים ריקים כמעט. כאשר שלחוהו והשקים על שכמו, התחיל להשתבח בלבבו, כי אלו עשה כאשר צוהו היה עובד קשה כל היום, ולסוף היה עליו לישא משא כבד. אך בשובו אל חבריו אשר כבר ידעו את ערך הזהב וספר להם את אשר קרהו, אז חיש מהר נודע לו כמה הסכיל עשה וכו'. אז הבחין כי בשמחה רבה היה לו לעמול בכל כחו ביום היקר הזה. כן ממש יהיה מבטנו בהגיענו אל העוה"ב, עולם האמת, עולם שאין בו יצה"ר והטעאותיו. כעת בהיותנו בעולם הזה - עולם השקר, אשר יצה"ר שולט בו - הנה הערכתנו ערכי שקר המה. אשרי היודע ומכיר את הערכין הנכונים גם בהיותו בפרוזדור, הוא ימצא את עשרו בטרקלין, וגם בעבודה הקשה שבפרוזדור ישמח מאד, בידעו את ערך פרי עבודתו.

וראוי להסתכל בענין זה להעמיק בו יותר. כל ענין תוכן העוה"ז אינו אלא שהוא פרוזדור לעוה"ב, ואינו עולם בפני עצמו. הבונה לו פרוזדור בלי טרקלין, לא בנה לו כלום, כי גם פרוזדור איננו. כן העוה"ז כולו, וכל אשר יקרה לנו בו, הכל הוא רק כפי הנצרך לנו אל הכניסה לעוה"ב. כל אשר ירשום רושם בנפשנו, וכל אשר נוכל להרגיש - הכל הוא מדוד ושקול בתכלית הדקדוק, ורק כפי הנצרך לנו לתכלית הזאת שנזכה לחיי העוה"ב. אם יחרה אף ה' באדם וקשות יענישנו, אין זה בשביל עצמו ית' שמתרעם על הרשע, כי במצוותינו לא נעשה לו טובה, ובחטאינו לא נרע לו, כמו שאמר הכתוב (איוב לה ו-ז) 'אם חטאת מה תפעל בו וגו'

פרק ב' א נא

אם צדקת מה תתן לו', אלא השומר מצוה מטיב לעצמו ואם יחטא, לעצמו ירע.

ד. ברכת פריץ - פרשת בשלח

וכן כל דבר שבקדושה ועבודת השי"ת, אין חשיבותו אלא דוקא כשהוא בא ע"י יסורין וצער ורוב נסיונות, וכמשאחז"ל לפום צערא אגרא, ואחז"ל באדר"נ פ"ג טוב אחד בצער ממאה בריוח ע"ש.

ה. חיי עולם - ח"א פרק ו'

וכתב המסילת ישרים פ"א וכו' מה הם חיי האדם בעוה"ז, או מי הוא ששמח ושלם ממש בעוה"ז, ימי שנותינו שבעים שנה, ואם בגבורות שמונים שנה ורהבם (ורובם) עמל ואון, בכמה מיני צער וחלאים ומכאובים, ואחר כל זאת המות, אחד מני אלף לא ימצא שירבה העולם לו הנאה ושלוה אמיתית, וגם הוא (המצליח בעוה"ז) אילו יגיע למאה שנה, כבר עבר ובטל מן העולם, עכ"ל, והמתבונן באמת יראה בעצמו ובמכיריו, שרוב ימי חייו הם בצער ומכאובים שונים ומשונים, אם בחלי הגוף (כפי הידוע לי, במשפחה גדולה של כמה נפשות, ע"פ רוב יש בהם אחד ידוע חולי, והשאר יחלו לעתים תכופות, אחד מהן או יותר אם חולה ממש שנפל למשכב, או שעושים מלאכתם אבל חולים, פעם בקיבה, פעם בדלקת, פעם כאב ראש ועצבים, פעם שינים או עינים, ר"ל וכהנה וכהנה), ורוב בני אדם מתייסרים וסובלים ממחסור בפרנסה, או עומס החובות, והעשירים הלא מרבה נכסים מרבה דאגה. וכן הקנאה אוכלתו

והחרטה מנקרתו (למה לא השכיל בשעתו לעשות או להשיב כך וכך) ופעם השעמום, ופעם התאוה שמתאוה דוקא למה שאין בידו להשיג, והפחד אודות העתיד, אודות מצבו הפרטי או קרוביו, או מצב המדיני, ועל כולם תאות הכבוד אשר לא ימלט ממכאוביו כמעט בכל יום, אם מבני ביתו אם ממכיריו, פעם פגעו באמת בכבודו, פעם בדמיונו כמדומה לו שזה הפלוני לא התחשב עמו כהוגן, וצער גדול בנים בקטנותם ובדלותם, אשר כרוב אהבתו אותם כן רוב צערו אודותם, מבלתי יכולה לסדרם כרצונו, ובהתקרב ימי הזקנה ירגיש שהוא נדחה מעמדותיו ונעשה טפל, אמנם מתאמץ הוא להחזיק מעמדו כמקודם, אבל לאט לאט נדחה הוא לקרן זזית ועיניו רואות איך אחרים יורשים מקומו בחייו, ואח"כ הוא נעשה למשא ולעול למשפחתו, ולכל מי שלפני זמן מה היה הוא השליט עליהם, ואח"כ (ע"פ הרגיל) עוסק ברופאים ורפואות זמן זמנים, עד שמגיע יומו כי הולך הוא לבית עולמו, והוא נרעש ונפחד מאבידת עולם הזה ועזיבתו, ונעשה מיואש, ועובר בטל, כחרס הנשבר, וככלות הכל מסיים החיים במות ויסורי מיתה ר"ל. מעתה הלא תשאלו, למה נברא האדם הלזה לחיות חיים מעורבים יגון ושמחה, צער ועונג, עליות וירידות והמון תמורות, ורובם צער וכאב לב, מה זה ועל מה זה. והתשובה האמיתית היא, מפני שכל חיי עוה"ז אינו [אלא] מעבר ופרוזדור לחיי הנצח אשר אין ערוך אליו, וכל חיינו נסתדרו כפי מה שגלוי לפנינו ית"ש שהוא רצוי ביותר להכנתו לחיי עד, וכן נידון לפי זכויותיו ומעשיו, והדבוק בהשי"ת ובתורתו הקדושה יקבל באהבה כל פגעי הזמן יהיו מה שיהיו, בידעו כי השי"ת איתו ו'כל דעביד רחמנא לטב עביד', כמו שאמרו חז"ל (ברכות

ו. קריינא דאגרתא - ח"א צ"א

אמרו חז"ל בפ"ק דברכות 'חביבין יסורים', וכיון שחז"ל אמרו 'חביבין', הרי הן חביבין, והם הצלחה ואושר גדול ונורא לעניני עוה"ב. ולכן מהיסורין שכבר עברו יש לשמוח מאוד מאוד, כי הוא ריווח שאין לשער, והוא מחסדי השי"ת הנוראים.

ז. קריינא דאגרתא - ח"ב כ"ח

והנה יסורים הוא ענין גדול ורם מאוד מאוד, וכל העוה"ב תלוי בזה, עד שאחז"ל כי כשעברו ארבעים יום בלא יסורים שאוכל עולמו, וראבר"ש ורבי הביאו היסורים על עצמן מרצונם באמרם חביבין יסורים כו', ולמעלה נחשבו היסורים רכוש עצום ונורא מאוד, רק שהיסורים הם מרים מאד וקשה מאד כח הסבל, אך כ"ז ביסורים דעכשיו. אבל היסורים שכבר עברו וכבר סבל אותם, הרי כבר הם רק טובה וברכה. כי מה שסבל כבר עבר ובטל, נמצא שהחולה רכש לו הון רב מאוד של זכויות, ע"י היסורים.

ח. שפתי חיים - אמונה והשגחה עמ' תמ"ד-תמ"ה

עולם הזה הוא עולם העבודה, על ידי עבודתנו אנחנו מתכוננים אל העולם האמיתי, אל התכלית הרוחנית, שהוא העולם הבא, כאמרם רז"ל (אבות ד', ט"ז) העוה"ז הוא פרודור לעוה"ב וכו'.

את כל עניני עוה"ז אנו צריכים למדוד, באמת-המידה של כלי עזר ותועלת לעבודת השי"ת (עי' במסילת ישרים פ"א: 'ע"כ הושם האדם בזה העולם בתחילה כדי שע"י האמצעים האלה המזדמנים לו כאן יוכל להגיע אל המקום אשר הוכן לו שהוא בעוה"ב). רק לפי מבט זה אנו יכולים להבין את הנהגת הקב"ה אתנו בעולמנו וכו'. עוה"ז הוא בית מלאכה עבורנו, עם כל התופעות הלא נוחות של סבל ויסורים, שהם בגדי העבודה עבורנו, שמשמשים אותנו כדי להגיענו אל העולם האמיתי הנצחי.

ד. יש תפקיד מיוחד לכל אחד

א. דרך ה' - ח"ב פ"ג אות א'

חילקה החכמה העליונה את מיני הנסיון האלה בין אישי מין האנושי, כמו שגזרה בעומק עצתה היותו ראוי ונאות; ונמצא לכל איש ואיש מבני האדם חלק מיוחד בנסיון ובמלחמת היצר, והוא פקודתו בעולם הזה, וצריך לעמוד בו כפי מה שהוא; ויודנו מעשיו במדת דינו יתברך כפי המשא אשר נתן לו באמת, בכל בחינותיו, בתכלית הדקדוק וכו' אך מדת החילוק הזה ודרכיו נשגבים מאד מהשגתנו, ואי אפשר לנו לעמוד עליהם, כי אם החכמה העליונה, הנשגבה מכל שכל, היא שערתם והיא סדרתם באופן היותר שלם.

ב. דעת תבונות - סי' קס"ח

ואמנם כלל תיקון הבריאה, חילק אותו האדון ב"ה בין כל הנשמות אשר עשה לעבדו, לפי מה שידע היות הגון לכל אחד מהן לפי הענין שברא אותן, שהוא דבר נעלם מאוד מאוד, ולא הושג משום נביא וחוזה וכו' ונמצא, שיש אדם שיגיע לו מצד שורש ענינו להיות מושפע בריבוי ההשפעה, שהוא אחד מן הדרכים שבהם נשלמת הבריאה כמו שביארנו, ויש אדם שיגיע לו מצד שורש ענינו להיות מושפע במיעוט ההשפעה, שהוא הדרך השני המצטרך להשלמת הבריאה. ואין כאן טעם מצד מעשי בני האדם ההם, אלא מצד מה שמגיע להם לפי מה שחילק האדון ב"ה תיקון הבריאה בין הנבראים, כי זה תיקון לה וזה תיקון לה, כל אחד לפי דרכו.

ואמנם המשפט לאלקים הוא, לתת אחר כך שכר טוב לצדיקים, שהיו צדיקים והגיע להם מצד דרכי ההנהגה העליונה להיות מעונים ומיוסרים, כנגד העינוי שהיה להם בעולם הזה, וכנגד כל מעשיהם הטובים.

ג. שם עולם - לבעל החפץ חיים - פרק ג' בהערה

האדם בא לפה על רגעים אחדים, כי כמה ימי שנותינו, והוא רוצה לידע תרוץ על כל הקושיות שיש לו, מפני מה זה עני וזה עשיר, וכהנה קושיות אחרות שיש לו וכו' אבל עתה שימי האדם קצרים מאד, ואינו רואה את העולם ועניניה כי אם מעט מזער, כאכסנאי העובר ממקום למקום, ואינו מכיר אפילו את נפשו השוכנת בתוך גופו - מי הוא, ומאיזה שבט הוא, ועל

מה בא לתקן עתה, אם הוא פעם ראשון בזה העולם, או אפשר שכבר היה בפה כמה פעמים ולא השלים עבודתו [ובשם האר"י כתבו, שכהיום כמעט כל הנשמות מגילגולים]. וכיון שדעת האדם מעוטה כל כך, אין לנו לחקר אחר הנהגתו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, וצריך האדם להתהלך עמו בתמימות ולהאמין שכל מה שהוא עושה הוא הכל לטובה, כי 'מפי עליון לא תצא הרעות', ואז בודאי יזכה לראות בסוף באלו הדברים גופא שהיה הכל רב טוב וחסד, כמו שמובא בברכות (ס'): במעשה דרבי עקיבא, עיין שם.

ד. מכתב מאליהו - ח"א עמ' 22-21

ויש אשר ישאלו, אם כן למה יש יסורין שאינם עונש כלל? למה יש מי שנולד חולה וכדומה? ויש גם שמחלתם ירושה להם מאבותיהם, למה עשו להם ככה מן השמים? ואמרו חז"ל, שהקב"ה גוזר על האדם קודם שנוצר אם חכם יהיה או שוטה, אם גבור או חלש, בריא או חולה, עשיר או עני, ורק אם צדיק יהיה או רשע לא נגזר מראש, כי זה תלוי בבחירת האדם עצמו. וראוי להבין למה יגזרו יסורין מראש? ולמה נגזר על מקצת בני אדם נחת ועונג, ועל מקצתם תהיה הגזירה מראש לחיות חיי סבל?

אמנם גם שאלה זו טעות היא מעיקרא, ננסה נא לבאר הענין אם כי עמוק הוא. כל המסתכל רואה שבני אדם שונים הם זה מזה. הן מראיתם, הן בכוחות נפשם, הן בכשרונות שכלם, וכן בסביבה אשר ימצאו בה. גם שונים המה פרטי צרופי כוחות הנפש בכל או"א, למשל לאחד במדת הגאווה עשרה אחוז,

ובעצלות חמישה עשר אחוז, ובתאווה עשרים אחוז, וכן מספר האחוזים בכל מדה ומדה, ומובן הוא כי כל אלה מתמזגות בו יחד, ולאדם השני התמזגות מידותיו אחרת היא לגמרי; וכן הוא ג"כ בהתמזגות הכוחות השכליים כמו כח ההבנה, ההעמקה, המהירות, החשבון, הזכרון, וכדומה הרבה, אשר שכל האדם מזוג מהם. וכן הוא ממש גם בענין הסביבה, העושה רושם בחינוך האדם, הלא גם היא מזוגה מפרטים, אשר כל פרט ופרט יפעל במזיגת כחות נפשו וכשרונות שכלו. זהו אשר אמרו חז"ל 'כשם שאין פרצופיהם דומים, כך אין דיעותיהם שוות'. אבל למה הוא כך? הלא לכל בני האדם תכלית אחת, שע"י עבדם את ה' יזכו לעוה"ב, אם כן למה לא ישוו בהכנותיהם?

אבל זה פשר דבר: חסדי השי"ת אין להם גבול, ואפילו חסדיו הנגלים לנו הם בנויים חסד על גבי חסד עד אין שיעור. צא וחשוב! השי"ת המציאנו להגיע אל רום המעלה, ולזכות להרגשת האושר היותר גדול שבכל המציאות כולה. בזה לבד כבר דיינו.

אבל הוא יתברך הוסיף לנו את האפשרות להבחין במתנה הגדולה הזאת, מתנת חיי העוה"ב, שבדין אנו זוכים בהם ושלנו הם ממש, שכר מעשינו הטובים שנלחמנו ביצרנו עבורם. והוא מאשר רצה בחסדו שלא נרגיש את טובו כמתנת חנם אלא ינעם לנו עוד יותר בידענו כי שלנו הוא. ובזה בודאי דיינו!

אך אנו רואים שהוא מתחסד עמנו עוד הרבה למעלה מזה, נתבונן נא: - הנה המצוה העקרית היא קידוש ה' כי היא כוללת הכל, כל המצוות וכל עניני עבודת ה' תוכנם הוא קידוש ה'. במה שאנו מתגברים על יצרנו כדי לעשות רצונו יתברך - אנו

מקדשים את שמו, ומקרא מפורש הוא: 'כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו כו'.

אין הכונה כי השי"ת צריך לכבוד הזה, אלא כי הוא לטובתנו שנזכה לזכות הגדולה הזאת, לכבד את שמו ית' לקדשו ולרוממו על כל המעשים. אמנם אם חבורת אנשים באו לכבד מלך בו"ד, וכולם ינאמו בנוסח אחד ממש, איך ירגיש בעצמו הנואם השני, וכש"כ האחרון בידעו שלא הוסיף כלום על כל הקודמים? ע"כ הוסיף השי"ת בחסדו לברא כל אדם בכוחות והתמזגויות אחרים, וגם יצה"ר שלו ומלחמתו שונה, וממילא גם קידוש ה' שלו שונה מאשר עשו חבריו, ובכן יש לכאו"א חלק מיוחד לעוה"ב שהוא שלו ממש, ולא קדמו אחר בו, ויש לכאו"א נחת רוח ואושר שלמים בשכרו.

בשביל זה גם סביבת כל אדם היא כראוי לפי ענינו, וכפי אותו קידוש ה' אשר עליו לקדש. יש אשר עליו לעמוד בנסיון העושר והנאות העוה"ז, שלא יתגשם בם עד שישכח את יוצרו לגמרי, וכמש"כ 'פן אשבע וכחשתי ואמרתי מי ה' וגו'. ויש אשר עליו לסבול את נסיון העוני וצרות רבות, ואעפ"כ לא יהרהר אחר מדותיו ית'. אנו בהיותנו בעוה"ז לא נדע, אבל יתכן כי אילו שאלו לנשמה טרם שירדה לכאן באיזה חלק תבחר, אם לעבור את הפרוזדור בדרך העושר והנחת, או בדרך העוני והצער, מסתבר מאד שהיתה בוחרת בדרך הסבל, כי מי שלבו שבור, קרוב הוא יותר לחשוב עם נפשו על דבר תכליתו.

ה. שפתי חיים - אמונה והשגחה עמ' תמ"ב-תמ"ג

לפי תפקידיו ונסיונותיו, גוזרים על האדם לכתחילה משמים לקבל את כל האמצעים - הכלים - למילוי תפקידו, כאמרם רז"ל (נדה טז): שמלאך מכריז 'עשיר או עני, גבור או חלש, חכם או טיפש, ואילו צדיק או רשע לא קאמר'. אלא: 'משביעים אותו - תהי צדיק ואל תהי רשע' (נדה לב:), לאמור: הן עושר או עוני, הן גבורה או חלישות, הן חכמה או מיעוט חכמה - צריך לראות בהם נסיונות שניתנו כדי לעמוד בהם ולהיות צדיק, ולראות בכל - כלים הניתנים מאת השי"ת, למלא את התפקיד המיוחד שמוטל על כל אחד ואחד.

ה. מביאים לשלימות (אפילו בלי תשובה)

א. תורת אברהם - עמוד כ'-כ"א

והנה כשם שהיסורים משלימים את טהרת הנפש וזכותה אחר התשובה, כן יש מהם תועלת גם קודם התשובה, אף שחסר אז יסוד התועלת ומטרת נתינתם, בכל זאת יש אופן של שלמות שמשגים מהיסורים עצמם, כמו יסורי גיהנם לאחר מיתה, שאדם נידון בהם ומזדכך מן החטא כמו שאמרו: 'כל היורדים לגיהנם עולים חוץ משלושה' (ב"מ נח:), כי הגיהנם מצרף את הנפש מהשחתתה, והאדם נכנס ממנו לג"ע, ושם הלא אין תשובה מועילה, ככתוב: 'כי אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה בשאול' (קהלת ט', י'), נמצא שיסורים גם בלי תשובה, רב כוחם לרפאות את חולי הנפש.

רפואה כזו המציא השם לאדם גם בזה העולם, שיסורים ימרקו את העוונות. מובן הדבר כי אם יבין האדם את מטרתם, ויחפש דרכיו ויעשה תשובה, אז אין ערוך לסליחתו, וביסורים הכי קלים יוכל להירפא מהחטאים היותר גדולים. אבל גם לאיש חסר הבנה, החי את חייו כסוס שוטף במלחמה, בלי דעת ובלי חשבון, בלי פשפש המעשים ובלי תשובה, גם לאיש כזה יש יתרון מיסורים, כי הוא מתעלה על ידם בחייו כמו לאחר מותו, ואף כי רבינו יונה אומר (שם סימן ב): 'ואם לא ישוב האיש מדרכו הרעה ביום רעה, והוכח במכאוב ולא שב עד המוכיחו, יגדל עונו ויכפל ענשו', עיי"ש. כל זה הוא בנוגע למטרה הראשונה, כי אחר שלא מילא האדם את אשר נדרש ממנו בהיות האפשרות בידו לשוב, יגדל עונו על אשר לא שב גם ע"י עצה זו, ויכפל ענשו למען יזדרז לשוב, כי אין הקב"ה מתייאש מן האדם בעודנו בחיים ועל דבר זה זירז הנביא ואמר: 'על מה תכו עוד תוסיפו סרה' (ישעיה א, ה), כדי שיחדלו לחטוא. אבל מעלת היסורים כשהם לעצמם אינה גרועה בעולם הזה מכפי שהיא בעולם הבא - ועוד גדולה היא במעלתה, כי יסורים קלים בעוה"ז כיסורים גדולים בעוה"ב נחשבים כידוע - כי היסורים, הם עצמם משלימים את נפש האדם... חלישות הגוף וכח תאותו באה על ידם... תאותו נתקטנה, חמדת הכבוד שלו נתמעטה, שאיפת העושר אינה מגיעה כבר למרום פסגתה...

אך לא זו בלבד... אלא אפילו אם האדם לא ירצה בהם, לא יתרגל אליהם ולא ישמח אתם, אלא יצטער מהם צער גדול, עשוק ורצוץ יהיה בלבו, ויהיה כמי שנאמר עליו (ישעיהו ח, כא): 'והיה כי ירעב ויתקצף וקלל וגו' - איש כזה לכאורה אין לו שום תועלת מיסורים, לא תועלת הבאה ממחשבה והרגשה, ולא תועלת של

היסורים עצמם, כי אדרבה עוד נתוספו לו על ידם כעס והשחתה. אבל כאשר נתבונן, נראה, כי גם איש כזה מתעלה ע"י יסורים. כי מי לנו גדול בכעס ומרירות יותר מאיוב, קללות מקללות שונות קילל, טענות ותביעות שאין להשיב עליהן השמיע, כי הלא הצדק היה איתו, שלא היה בו שום חטא, טענותיו הקשות לא הניחו לו לשוב ע"י יסוריו, ואדרבה, נתקלקל ונעשה חוטא על ידם, כמו שאמרו חז"ל על הכתוב 'לא חטא איוב בשפתיו': 'בשפתיו לא חטא, אבל בליבו חטא' (רש"י איוב ב, י), - ובכל זאת לא ניצח השטן בטענתו. איוב לא נתבע על מה שחטא בלבו, אין אדם נתפס על צערו, אדרבה, חבריו נתבעו על תשובותיהם מפני חשדו בכשרים, כי יסוריו הועילו לאיוב לעמוד בנסיון, שלא יחטא בשפתיו, ועמידתו בנסיון בחלק זה גרמה לו, שלא פסקה נבואה ממנו, כי אף כי היה מלא כעס ומרירות עד אין קץ. כי גם אחר הכעס וגודל המרירות - היסורים עושים את שלהם, ומקנים לאדם איזו מדרגה של שלמות במקצוע אחד, וגם זה נקרא תועלת, ונכנס בכלל 'את אשר יאהב ה' הוכיח'.

ב. תורת אברהם - עמוד כ"א - 44

יסוד זה, שיש שלמות גם בלי תשובה, אנו מוצאים בגלות מצרים.

גלות זו באה כדי להבטיח את ירושת הארץ, שתהיה בלא תנאי של מעשים טובים, כאשר ביאר הרמב"ן על שאלת אברהם אבינו: 'במה אדע כי אירשנה' (בראשית טו, יח), שלא היה בזה שום חסרון באמונה, רק שאלה על עצה: איך להבטיח שלא יגרום החטא של דורות הבאים, או אם ישובו שבעה אומות

הדרים בארץ כנען מדרכם הרעה, שלא תתבטל ההבטחה, וע"ז באה התשובה 'כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם, ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה', כלומר: יסורים של הגלות יכשירו את עם ישראל לירושה זו גם בלי תנאי.

והנה באמת דבר פלא הוא שאלת ובקשת אברהם אבינו. הלא כל הבריאה כולה על יסוד זה נבראה: 'תנאי התנה הקב"ה עם מעשה בראשית, ואמר להם אם ישראל מקבלים התורה אתם מתקיימים, ואם לאו, אני מחזיר אתכם לתהו ובהו' (שבת פח.), כי כונת הבריאה ותכליתה - הוא האדם ובחירתו, ובכך הכל תלוי בבחירה זו, עצם הבריאה, וסדר הנהגתה: 'והיה אם שמוע תשמעו - ונתתי מטר ארצכם', 'השמרו לכם פן יפתה לבבכם - ולא יהיה מטר'. ולא רק ענינים גשמיים, אלא גם ענינים רוחניים, כנתינת התורה ובנין המקדש, ישיבה בארץ וקיום מצותיה, הכל תלוי במעשי האדם ובחירתו: 'אם בחקותי תלכו - ונתתי משכני בתוכם וישבתם לבטח בארצכם', 'ואם לא תשמעו - והשימותי את מקדשיכם ועריכם יהיו חרבה'. ואיך ביקש אברהם אבינו שירושת הארץ לא תהיה תלויה במעשי האדם ובחירתו? אם ישיבת הארץ תלויה במעשי האדם - מה יתרון יש לירושת הארץ בלי ישיבה שמה? ואיזה יסוד ועיקר יש בירושת הארץ שאי אפשר לעם ישראל להיות בלעדה, ואם יש בזה יסוד - איך אפשר שתהיה בלי בחירת האדם? כי גם הבטחתו של הקב"ה הלא תלויה בבחירה, כמו שאמרו (ילקוט שמעוני פרשת וישלח רמז קלא): 'אין הבטחה לצדיקים'. אעפ"י שהבטיח השם ליעקב אבינו הבטחה כפולה ומשולשת, לו ולאבותיו, בכל זאת ירא היה שמא יגרום החטא, ואיזה חטא הוא שיעקב אבינו יכול לחטוא בו?

פרק ב' א סג

הלא רחוק מהמציאות הוא, ואעפ"כ היה יעקב ירא, כי הכל תלוי
בבחירה!...

אלא, שכל התורה כולה תלויה בירושה זו. לא לבד מצוות
התלויות בארץ, אלא גם התלויות בגוף - עיקר מצותן
בארץ היא, כמבואר ברמב"ן (ויקרא יח)... דבר גדול זה, שאין בכל
המציאות דוגמתו, ע"י מה הוא ניתן לנו - ע"י גלות מצרים.

גלות זו שלא נשאר ממנה רק חלק קטן, מאה ותשעים שנה לא
היינו כלל במצרים, גם מהמאתים ועשר שנים שהיו ישראל
שם, היו יותר משבעים שנה תחת מלכותו של יוסף בכבוד
וגדולה שאין כמוהם, במצב רוחני שאין כמוהו, 'ואת יהודה שלח
לפניו - לתקן לו בית תלמוד' (בראשית מו, כח ברש"י), 'שיבה של
יעקב אבינו ובניו השבטים, וגם אחרי מיתת יוסף לא היתה שום
גלות עד שמת כל הדור ההוא, וקושי השעבוד היה רק שמונים
ושש שנים (שה"ש רבה פ"ב ס"י כד), וגם אז היתה פרנסתם על
שולחן המלך, כמו שנאמר: 'הדגה אשר נאכל במצרים חנם' -
גלות מצרים זו, הכשירה את עם ישראל להיות נוחלי ארץ
הקדושה לעד לעולם, בלי שום תנאי.

ומה נפלא הדבר, האם הטיבו עם ישראל את דרכם ע"י גלות
מצרים, הלא אדרבה נתערבו בגוים ולמדו ממעשיהם, במ"ט
שערי טומאה שקעו, על הכתוב 'לקחת לו גוי מקרב גוי' אמרו
חז"ל: 'כאדם ששומט את העובר ממעי בהמה' (מדרש שוחר טוב
הובא בילקוט, פ' ואתחנן, ס"י תתכו), לא כעובר היוצא מאליו שגם
הוא מעורה בגידין, וחבלי לידה נחוצים ליציאתו, אלא כעובר
שנתעצם ונעשה לגוף אחד, שאי אפשר להוציאו אלא ע"י
חיתוך, כך נתערבו בגוים האלה, נתעצמו עמהם ונעשו טמאים

בכל גדרי הטומאה... ובכן הפלא יותר גדול, אם קלקלו את מעשיהם ע"י השעבוד והגלות, כמו שנאמר: 'ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה', איך הוכשרו ע"י זה לדבר שהוא נגד המציאות כולה, לדבר שהוא נגד כונת הבריאה ומטרתה?

אלא, ששני מיני שלמות נמצאים בלב האדם, שני דרכים שונים תכלית שינוי אחר מרעהו. והם: הבחירה, וההשגחה. דרך הבחירה הוא עסק התורה, שיהא האדם יודע את כל התורה כולה, מבין אותה הבנה שלמה עד מקום שאפשרות שכלו מגעת, ומקיים אותה עד תכליתה בשלמות המדות וטהרת הלב עד רוה"ק ונבואה...

והצד של השגחה דרך אחרת לו בשלמות, דרך יותר עמוקה ויותר רחבה, וגם זה נמצא בלב האדם... ודרך של השגחה הלא היא למעלה מכל בחירת האדם, ודרך זו גם היא מביאה לשלמות לב האדם, למען יזכה לחיי הנצח...

דרך זו השגחה באה להאדם ע"י יסורים... מי שלבו לב אבן, אינו שומע ואינו מרגיש, אין דעת ואין תבונה לו, גם לאיש הזה או לדור כזה אין יאוש, אם אבדה דרך הסלולה, דרך של בחירה - אבל הדרך השנייה, דרך של השגחה לא אבדה...

דרך זו של שלמות הבאה ע"י השגחה, לא חסרה מעם ישראל גם במצרים. שמונים שנה של שעבוד וגלות - הביאו את עם ישראל לידי הכשרה גדולה: לעומת הירידה העצומה בשלמות של בחירה במשך שנים אלו, עלה מהלך שלמותה של השגחה עליה אחר עליה. שלמות זו אם כי לא נראתה לעין אז,

פרק ב' א סה

מסבת חסרון של הבחירה אצלם, נשארת טמונה בלב, בתור הכשרה ואפשרות להתגלות ולצאת לפועל בהזדמנות הראשונה. אנשים אלה, כיון שנשלמה הכשרתם, די היה עבורם בגילויים אחדים של אמת, כדי לחזור מטעותם הגדולה שעמדו בה. פלא הדבר: נסים שהיו במצרים ועל הים ראו כולם, ישראל והמצרים יחד, אלה יצאו ממ"ט שערי טומאה ואמרו שירה, למדרגה היותר גדולה בנבואה עלו, 'ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל' (מכילתא בשלח פ"ג), וכה הלכו מדרגה אחר מדרגה עד שזכו לקבל תורה מפי הגבורה, והשם דבר עמהם פנים אל פנים מעין מדרגת משה רבנו, ואלה נשארו מצרים כמו שהיו, גם על הירא שבהם נאמר: 'טוב שבמצרים הרוג' (שם פ"א), כי ע"י יראת שמים שלהם נעשו לרודפים אחר עם ישראל.

אלא, שהכשרה גדולה נחוצה, כדי להשיג היכלת להשתמש במעשה נסים, הנס הוא הגילוי, ולקבל את הנס צריך כלי קיבול. שעבוד מצרים הכשיר את עם ישראל, הכין בלבם את האפשרות לקבל. הכל היה מוכן, וכיון שבאו משה ואהרן וגילו להם את דבר השם - מיד האמינו... ולאחר שראו את הנסים, שינוי סדרי בראשית, עלו עליה אחר עליה, עד שבמשך זמן קצר השליחו מעליהם את כל אשר קלטו במצרים, ולא זו בלבד, אלא שביערו את הרע והזוהמה שבלבם עד הזוהמה הראשונה של חוה - 'ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתם' (ע"ז כב:).

הרמב"ן אומר, כי יציאת מצרים היא יסוד האמונה בכל חלקיה, כי שינויי הטבע שנראו ביציאת מצרים, די בהם לברר לכל, כי השם משגיח על מעשה בני אדם, וכי הוא גומל טוב לשומרי מצוותיו, ומעניש לעוברי מצוותיו, וכן כל חלקי האמונה,

ובאשר כי אין השם עושה נסים לכל איש וכל דור, בחר בדור מן הדורות והראה לפניהם את כל יסודות האמונה למען יתבונן בה כל אחד מהדורות הבאים אחריהם (שמות יג, טז).

ופלא המה דבריו; אם בחר השם בדור מן הדורות, היה לו לבחור בדור של תנאים ואמוראים, או יותר טוב בדור של נביאים, ובזמן שבהמ"ק קיים! מה ראה השם לבחור בדור של מ"ט שערי טומאה? אלא שהם הם הנבחרים. הם נידונו ביסורים, הם סבלו את קושי השעבוד, הם המה האהובים למקום, כי אין זיכור הנפש כיסורים, אין שלמות הכשרה כשעבוד וגלות, דור של גלות הוא הנבחר לראות נסים ולהבינם, עד מדרגה של נבואה, עד קבלת התורה.

ו. באמת הם טובה לאדם

א. מסילת ישרים - פרק י"ט

כל מה דעבדין מן שמיא - לטב (ברכות ס:). וזה, כי אפילו הצער ההוא והדחק הנראה בעיניו רעה, איננו באמת אלא טובה אמיתית, וכמשל הרופא החותך את הבשר או את האבר שנפסד, כדי שיבריא שאר הגוף ולא ימות, שאף על פי שהמעשה אכזרי לכאורה, אינו אלא רחמנות באמת להטיבו באחריתו, ולא יסיר החולה אהבתו מהרופא בעבור זה המעשה, אלא אדרבה, יוסיף לאהבה אותו. כן הדבר הזה: כשיחשב האדם שכל מה שהקדוש ברוך הוא עושה עמו - לטובתו הוא עושה, בין שיהיה בגופו, בין שיהיה בממונו; ואף על פי שהוא אינו רואה ואינו מבין איך זה

הוא טובתו - ודאי טובתו הוא, הנה לא תחלש אהבתו מפני כל דחק או כל צער, אלא אדרבה תגבר ונוספה בו תמיד.

ז. הטוב יתגלה לאחר זמן

א. של"ה - עשרה מאמרות מאמר חמישי אות קעח

אדם טועה שהוא רע, כענין (תהלים קה, יז) 'לעבד נמכר יוסף', ואדרבה זה היה הסיבה שנעשה למלך במצרים, וכן אומר הפסוק (שם קיח, כא) אודך ה' כי עניתני ותהי לי לישועה'. ומביא במדרש לשני סוחרים שהיו להם ספינות בים, ואחד הלך, והשני ישב לו קוץ ברגלו ולא יוכל לילך, ונצטער על כי זה יקדים בסחורתו. אח"כ נטבע הספינה בים, נמצא לטובתו ישב לו הקוץ, ואומר 'אודך ה' כי עניתני', כי זה העינוי היה לי לישועה.

ב. רוח חיים - ב', ד'

הנה הבטחון האמיתי, המשילו דוד לצאן, אשר כל מחסורם הוא על הרועה, ואין אתם יודע עד מה, כן ישליך האדם יהבו על ה', בבטחו כי הוא יכלכלהו. וזהו שאמר דוד 'ה' רועי', הוא אלי, כרועה לצאן הזן אותם. ואם כן איפוא, 'לא אחסר', ואף מה שנראה לי נגד רצוני, באמת הוא אך לטובתי. והמשיל לו מהצאן, אשר לפעמים, ירצה לו השה לעלות ממקום שכנו, והרועה לא יניח אותה לנוד אנה ואנה, והשה לא יבין למה, אשר באמת כוונת הרועה לטוב, יען כי אך פה מקום מרעה דשן וטוב, וזהו

שאמר 'בנאות דשא ירביצני', מה שהוא מרביץ אותי על מקומי, הוא למען הנאות דשא אשר פה. ולפעמים נהפוך הוא, כי השה רוצה לנוח ולהרגיע, והרועה לא יניח אותה לנוח, ומנהל אותה הלאה נגד רצונה. ובאמת הוא לטובה, יען כי שם מי מנוחות, וצריך לשתות אחר אכילה, וזהו שאמר 'על מי מנוחות ינהלני', מה שמנהל אותי ממקומי, הוא למען המי מנוחות אשר שם.

כן הקב"ה רועה אותנו, וכשרואה מצבנו לא טוב, מעתיק אותנו על דרך אחר, ואנחנו, כאשר לא נדע, ולא נבין הטוב הצפון בזה לנו, מצטערים אנחנו. ובאחרית, אז מתבוננים אנחנו כי בחמלת ה' עלינו עשה לנו כזאת.

ואמר עוד 'גם כי אלך בגיא צלמות' וגו', כי לפעמים רואים אנחנו כי גם באחרית הדבר לא נצמח מזה שום טוב, והוא רק ענין רע אשר נתן לו ה' לענות בו. על זה אמר דוד המלך עליו השלום, 'גם כי אלך בגיא צלמות' שהוא כולו רע, עם כל זה 'לא אירע רע', כי מסתמא צריך לקבל יסורין להזדכך חומרו המבדיל אותו בינו לבין קונו, וזהו שאמר 'כי אתה עמדי, שבטך ומשענתך המה ינחמוני'.

[הגה"ה אי"ה - הכוונה כי יש שני מקלות, מקל נועם ומקל חובלים. מקל נועם, אשר הוא לאדם למשענת להתהלך בחוץ, ונקרא 'משענת'. ומקל חובלים, אשר בו מיסרים ומכים לאיש, ונקרא 'שבט נוגש'. וזהו שאמר הן 'שבטך', הוא מדת הדין, והן 'משענתך', הוא מדת הרחמים, שניהם כאחד ינחמוני בידעי כי הכל לטובה].

ג. **חתם סופר** - שמות ל"ג, כ"ג

וראית את אחורי ופני לא יראו. י"ל על פי רמז, הנה אנו רואין כמה דבריה סיבות מסיבות שונות הנעשים בארץ מתחת, אשר אנו מתמיהים 'למה עשה השי"ת ככה', אבל לאחר רבות הזמן אנו רואים ומבינים למפרע, הכל כאשר לכל, כל הסיבות תכלית כוונתם כי כולם היה הכנות כדי שתיעשה דבר גדול כזה. וכאשר היתה בנס פורים הריגת ושתי ולקיחת אסתר, וכל הסיבות שהסביבו לדבר הזה, והכל היה הכנה להצלת ישראל, אבל קודם שנעשה פתגם המלך, אין אנו מבינים, רק מאמינים כי בלי ספק לא דבר רק הוא, רק ממנו טעם הדבר כמוס ונעלם, וזה האמונה טובה גדולה הוא לנו, כי מקבלין שכר על האמונה. וזה 'וראית את אחורי', **לאחר** שנעשה תכלית הדבר, תראה ותבין למפרע מה שהיה ומה שנעשה, אבל 'ופני לא יראו', **קודם** עשיית הדבר לא יראו ולא יבינו תכליתו, וזה 'ופני לא יראו'.

ד. **תורת אברהם** - עמ' י"ח-י"ט

ענין זה של שמחה ביסורים לא ליחידים נאמר אלא לכל ישראל, משנה מפורשת היא בברכות (נד.) 'חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה', ומפורש עליו בגמרא (שם ס:): 'לקבולינהו בשמחה', היינו באותה שמחה שאדם שמח כשמקבל את הטובה, ישמח בקבלו את הרעה. שמחה זו באה ע"י שני אופנים, האחד הכרה גשמית, והשני - הכרה רוחנית.

כי באמת גם הצד הגשמי נחוץ להכרה, אין אדם יודע מהי 'טובה' ומהי 'רעה'. רואה הוא האדם בד' אמותיו, את ההווה הוא

רואה - לא את העתיד, את הסמוך לו - ולא את הרחוק ממנו, אם אך הוא ריחוק כל שהוא. סיפור התורה של יעקב אבינו די לנו בזה. חז"ל אמרו על הכתוב 'למה תאמר יעקב וכו' נסתרה דרכי מה': 'אמר הקדוש ברוך הוא, אני עוסק להמליך את בנו במצרים והוא אומר 'למה הרעותם לי' (מדרש רבה בראשית צא, יג). אבלו של יעקב אילו היה רק על האבדה הגדולה של בנו, בצדק היה, ומכש"כ על בן גדול כזה, שכל מה שלמד בבית מדרשו של שם ועבר מסר לו מה שלמד יעקב כשהיה בן ס"ג שנה עד ע"ז שנה, י"ד שנים שלא נתן שינה לעיניו, - מסר ליוסף בילדותו עד י"ז שנה, גדול היה מכל אחיו השבטים, 'בן זקונים' ביאר התרגום אונקלוס - בר חכים. נוסף לזה אבדה באופן כזה, ע"י מיתה משונה, 'טרף טורף יוסף', ובפרט שהיה הוא המסבב לזה, כי שלחו למקום סכנה, אשר על זה היה הצדק אתו מה שקבל אבלות לכל ימי חייו. אף שידע שע"ז תסתלק רוח הקדש ממנו, כי אין השכינה שורה מתוך עצבות, אבל כיון שהיתה מצדו גרמא באבדון נפש זה, אסור לו לשמוח כל ימיו, וכל שכן אחר שביארו חז"ל, כי סימן זה היה מסור בידו, אם ימות אחד מבניו בחייו אז יהיה הוא לאחר מותו בגיהנם, וזה הביאור של 'ארד אל בני אבל שאולה', שאול ממש היינו גיהנם - היש קץ לצער כזה, שיעקב אבינו יראה פני גיהנם, דבר שחרד יצחק חרדה גדולה כשראה זאת על עשו, יהיה יעקב אבינו נידון בתוכו? והקב"ה אומר, רואה הנך רק את ההווה, לא את העתיד של איזה שנים, 'אני עוסק להמליך את בנו במצרים', מכין אני את כסא המלוכה של מצרים עבורו, כבוד וגדולה שאין כמותם, 'והוא אומר למה הרעותם לי'. לא רק את העתיד אינו רואה, אלא גם את ההווה, אך בריחוק מקום: יעקב אבינו בכה בכי של אבלות עולם, גם כשהיה כבר יוסף מלך במשך תשע שנים, אך בארץ מצרים הרחוקה מארץ

פרק ב' אַ עא

כנען כמה שעות, ריחוק מקום של שעות אחדות גרם לו להפוך את השמחה - לאבל, אור גדול - לאפלה. לו ידע יעקב את אשר נעשה בארץ הסמוכה לו - הלא שמחה אין קץ היתה לו, ומי לנו גדול מיעקב אבינו?

סיפור זה די הוא לנו לשמוח ביסורים, שמחה מהכרה גשמית של ריחוק מקום, הכרה גשמית של עתיד קרוב. כי אותה הרעה שאנו נמצאים בה, יכולה להיות טעות מעיקרה; דבר הנראה רעה בהזיון ודמיון - מכין את הטוב הגדול במציאות, רעה הנראה לעין במקומו, כבר הוא טוב שאין כמותו במקום הקרוב לו מהלך של שעות אחדות. ובכן אין מקום לצער, אין מקום לבכי, רק ששון ושמחה על רע הנראה כמו על טוב הנראה, כי ממקור אחד הכל הולך, ממקור הטוב והחסד אין סוף.

ח. הטוב יתגלה לעתיד לבא

א. דעת תבונות - סי' נ"ד

והנה עתה אין מעשי ה' מובנים לנו כלל, אלא שטחיותם הוא הנראה, ותוכיותם האמיתי מסתתר, כי הרי התוך הזה שוה בכולם - שכולם רק טוב ולא רע כלל, וזה אינו נראה ומובן עתה ודאי. אך לעתיד לבא זה לפחות נראה ונשיג - איך היו כולם מסיבות תחבולותיו ית' עמוקות, להטיב לנו באחריתנו... ועל כן נדע שבהיות שרצה האדון להשקיף בחוק טובו שזכרנו על בריותיו, הנה כל המעשים המגיעים לנו עתה על פי דרך השכר והעונש, יש בתוכם מה שאין בברם ודאי - מה שמגלגל ומסבב

בטובו תמיד להשלים תיקוננו. ויש בתוך הזה מה שיתגלה לעתיד לבא מיד, שנאמר (ישעיהו לה, ה): 'אז תפקחנה עיני עיוורים', היא הכוונה: המחשבה הנראית וניכרת מתוך המעשים עצמם, שמיד שיאורו עינינו באור הדעה, נבינה מן המעשה עצמו אשר נעשה.

ב. חפץ חיים - בראשית מ"ה, ג'

ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף. במשך כל הזמן מאז באו בפעם הראשונה למצרים לשבור בר, ויוסף התנכר אליהם וידבר אתם קשות וחשדם במרגלים, שאלו איש לאחיו קושיות הרבה, מה זה ועל מה זה, חפשו עצות והאשימו איש את אחיו. וכן בפעם השני' תמהו ושאלו, מה זה עשה ה' לנו? עד ששמעו מפי אחיהם את שתי המלים הללו, 'אני יוסף' ומיד סרו כל הקושיות התמיהות והספקות, והענין נתברר להם כל הצורך.

כן כאשר ישמע העולם את המלים 'אני ה' יתורצו כל הקושיות והתמיהות על הנהגת העולם, שהוא לכאורה לפלא בעינינו עד עתה, יתבררו ויתחוורו כל הענינים, וראו כל בשר יחדיו, כי יד ה' עשתה הכל לטובתנו.

ג. מכתב מאליהו - ח"ג עמ' 240

השגת 'כל מאי דעביד רחמנא לטב עביד': שיאמין בלבבו שכל מעשי השי"ת עמו הם טוב ממש - תכליתם וכוונתם רק טובה לאדם, אף שאינו משיג תמיד מהו הטוב הטמון בהם. אמנם כבר ביארנו ששלמות השגה זאת היא למעלה מבחינת

העוה"ז, כמו שאז"ל בפסחים (ג) שבעוה"ז צריכים לברך על הרעה 'ברוך דיין האמת', כי כאן עדיין מרגיש האדם שהכאבים והיסורים רעים עבורו, ושיא השגתו הוא להצדיק את הדין, ורק לעתיד לבוא נוכל לברך גם על הרעות 'ברוך הטוב והמטיב', בהשיגנו את פנימיות כוונת הנהגתו ית' ואחדותה, ובראותינו כיצד היה הכל אך לטובה.

ד. מכתב מאליהו - ח"ג עמ' 244

הנה מרע"ה ביקש 'הודיעני נא את דרכיך' (שמות ל"ג, י"ג). ואמרו על זה בגמרא (ברכות ז.) ששאל על ענין צדיק ורע לו וכו'. וא"ל 'הקב"ה וחנותי את אשר אחון וגו'. ונאמר שם בסוף הפרשה 'וראית את אחורי, לפני לא יראו' (שם כ"ג), ותרגם אונקלוס 'ותחזי ית דבתרי, ודקדמי לא יתחזון' [ותראה את אשר אחרי, ואת אשר לפני לא יראו]. ביארו לנו רז"ל שרק לאחר המעשה - 'דבתרי' - תתכנה ראייה והשגה בתוכן כוונת הנהגות השי"ת, ורק אז אפשר להשיג למפרע כיצד הכל היה לטובה, ומה היתה הטובה בזה. אבל 'דקדמי לא יתחזון', להשיג לפני המעשה את כוונת ותוכן ההנהגה - זה אי אפשר, כי לא תתכן ראייה בתוכן מחשבתו ית' למטה בעוה"ז לפני שנתגלטה בפועל, שכאן היא עדיין בהסתר ובהעלמה גמורה כנ"ל....

הגרש"ז זצ"ל הסביר ענין הגאולה: 'בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים' - כשיתגלה משיח צדקנו במהרה בימינו, יהיה הכל ברור ומובן למפרע, שאז נראה שכל יסורי וסבל הגלות לא היו אלא דמיון וחלום ממש, ושרק במבט חיצוני נדמו כרעות וכצרות, ובמבט פנימי נראה שהיו אך טובה וברכה.

בהתוודע יוסף אל אחיו באומרו 'אני יוסף', הסיר מהם בבת אחת כל הקושיות; וכש"כ כשנכיר לעתיד לבא את ה'אני ה' שבהתגלות הישועה, יסורו מעלינו כל קושיות הגלות. אבל קודם התגלותו נוכל להשיג רק 'דכל מה דעביד רחמנא לטב עביד' - בלי הבנה כיצד הוא טוב. הרי שאור הגאולה גנוז, ובביאת משיח צדקנו יצא מגניזתו ויתגלה לכל.

ה. שפתי חיים - אמונה והשגחה עמ' תמ"ו-תמ"ז

יש, ואפשר לראות השגחה נפלאה כשמסתכלים אל העבר, בבחינת 'וראית את אחורי ופני לא יראו', לאמור - כשמסתכלים אחורה, אז מגלים, כאשר רוצים לראות, איך השי"ת הכין כבר בעבר את הרפואה קודם המכה, [עי' בגמ' (מגילה יג): 'אין הקב"ה מכה את ישראל, אא"כ בורא להם רפואה תחילה'], או שהכין את הסיבות לישועה ולהצלחה לפני הרבה זמן על ידי מקרים שונים, כאשר עדיין לא הכירו בהם בעבר את יד השי"ת, בבחינת 'ופני לא יראו'. רק כעבור זמן מתגלה מעשה ה' כי נורא הוא.

וכן נאמר 'זורע צדקות מצמיח ישועות' - השי"ת זורע צדקותיו - גרעיני הישועה לתוך העבר, בשעה שהעמיד עדיין לוטה בערפל, וגרעינים אלה צומחים אחר כך, וצצים ועולים מההסתר לגילוי, כמו שהצמח עולה אחרי תקופת זמן מתוך הזרע מתחת לאדמה. וכך מצמיח את הישועה מתוך הזריעה שבעבר.

רק לעתיד לבא, כאשר יתגלה לעינינו כל העבר, ההווה, והעתיד - נכיר ונבין את מעשי השי"ת, כדברי דעת תבונות (עמ'

פרק ב' & עה

קצ"ז): 'והנה ביום הדין הגדול, יפרוש האדון ב"ה את השמלה לעיני כל היצור (כלשון הכתוב דברים כ"ב, י"ז) 'ופרשו את השמלה', ופירש רש"י: 'מחווירים הדברים כשמלה' מכל מה שנעשה מיום ברוא אלקים אדם על הארץ עד היום ההוא, ויראה יושר משפטו בכל מעשה ומעשה, קטן וגדול, ומה נגזר עליו לפי משפטו האמיתי לזמן קיבול שכר לעתיד לבא, עכ"ל. לאמור - רק לעתיד לבא, כשנסתכל אחורה, ויתגלו לנו כל הפרטים מעבר ההוה ועתיד - רק אז נבין את דרכי השי"ת, ואת יושר משפטו, שנותן לכל אחד את שכרו השלם.... האדם חי כשמונים שנה ושואל קושיות על הנהגתו ית'. אולם אילו היה יכול לראות יחד את כל הנהגתו ית' במשך ששת אלפים שנה, היה מבין את הקטע הקטן יחסית של שמונים שנה.

ו. שפתי חיים - מועדים ב' עמ' רי"ט

דומה לגילוי היחוד לעתיד לבא בזעיר אנפין, הוא גילוי היחוד של ניסי פורים - נס מתוך הסתר... כל המאורעות שאירעו היו בדרך של הסתר, ללא שום גילוי של ניסים בתוך ההסתר הזה, וכאמור כל אירוע ואירוע בפני עצמו, היה רק כמאורע טבעי שהיה יכול לקרות, אבל בסופו ראו איך שכל מאורע היה מראשיתו, בנוי כחוליה אחת משרשרת ארוכה של מאורעות שהביאו לישועת ה'. מו"ר זצ"ל היה אומר בשם הסבא מקלם, בל נשכח שכל שרשרת המאורעות הללו נמשכה על פני תקופה של תשע שנים, מהשנה השלישית למלכות אחשוורוש ועד שנת י"ב למלכותו. כשקוראים את כל האירועים הללו בפעם אחת, מקבלים כדבר מובן מאליו שכל מאורע קשור בחברו, ברם

בתקופה ההיא כלל לא הבינו זאת. לא הבינו כיצד המלך הרשע לוקח לבית מלכותו את הצדקת אסתר המלכה, לא הבינו את גזרתו של המן, לא הבינו למה מרדכי אינו משתחוה להמן, לא הבינו מדוע אסתר מזמינה את אותו רשע לסעודה עם המלך. וכך עמדו תמהים ומשתאים בכל התקופה ההיא על כל מאורע ומאורע, לא הרגישו כלל בכל תקופה ההיא ניסים גלויים, לא היתה כל חריגה בסדרי הטבע, הכל התנהל כסדרו, ורק בסופו כשהגיעה הישועה לעם ישראל, ראו והבינו שמה שהיה לצרה נהפך לישועה. המן שנתן העצה להרוג את ושתי, הוא שגרם ע"י כך את בחירת אסתר המלכה לבית המלך אחשורוש, ובסופו של מעשה היא שהביאה להריגת המן; המן הפיל פור ביום המיועד לאבד את היהודים, ויום זה נהפך להצלת עם ישראל; המן הכין בעצמו את העץ לתלות את מרדכי והוא בעצמו נתלה עליו. כך ראו בחוש איך מתוך ההסתר הגדול באה הישועה, והבינו איך הרע שימש בעצמו לעזר וסיוע להביא את ישועת ה'.

ט. כדי להעלותו ולרוממו

א. חפץ חיים - דברים ח' ט"ז

למען ענותך ולמען נסותך. ביאורו, ה'עיניו' היה כדי שיבחנו אם שלמים הם עם ה', ו'נסותך' פירושו הוא מלשון 'התרוממות', כמו 'הרימו נס על העמים', וכדאיתא בזוה"ק. ושני הפרושים מתאחדים, דע"י הנסיון אם יעמדו בו, יהיו הם עליון על כל גויי הארץ. והמדה הזאת נוהגת בכל דור ודור ובכל איש

ואיש, כאשר השי"ת רוצה להעלות את האדם באיזו מדרגה, הוא בוחנו תחלה, וכמו שאמרו חז"ל במ"ר בראשית, 'אין הקב"ה מעלה את האדם לגדולה עד שהוא בוחנו תחילה', וע"י הבחינה מתעלה האדם במדרגתו מאד, וכמו דאיתא בבבא בתרא דף י' בחד אמורא, ששמע למעלה שהרוגי לוד שקידשו שם שמים, אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתן. ולא דוקא הריגה, דה"ה ע"י כל מיני צער ועינוי שהאדם מתיסר בעבור הקב"ה, נתעלה מדרגתו לעוה"ב, וכדאי' בברכות ה'. 'שלוש מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל, וכולן לא נתנן אלא ע"י יסורין, ואלו הן תורה וא"י ועוה"ב וכו' ' עיי"ש. גם איתא במ"ר, אשרי אדם שעומד בנסיון, שאין אדם שאין הקב"ה מנסה אותו כו', עיי"ש. וראוי לך לידע עוד, דהימים שהאדם עובד להקב"ה בזמן שאין הקב"ה מרבה לו בטובה כ"כ, הם נחקקים לו לעד למעלה להזכר שמו לטובה בעבור זה, וחושבים להאדם כאלו היה מתחסד עם הקב"ה בזה. ומקרא מלא הוא בירמיהו (ב, ב): 'כה אמר ה', זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך, לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה'.

ב. קובץ איגרות חזון איש - איגרת ר"א

חביבין יסורין לזה שרואה אותם כשלוחי דרחמנא, ומהדקים את הקשר בין יצור ליוצרו יתברך, ומעלים אותו לעולם שכולו אור, מורם מנטיות גופניות, וזה כל האדם, ואשרי חלקו.

ג. עלי שור - עמ' רכ"ג-רכ"ד

נתעמק בזה בגמ' שבת (פח:): 'ת"ר הנעלבין ואינן עולבין, שומעין חרפתן ואינן משיבין, עושין מאהבה ושמחה ביסורין, עליהן הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו'.

'צאת השמש בגבורתו' - הוא ה'בפועל גמור' של השמש. למי אנחנו היינו מיחסים את מעלת ה'בפועל גמור'? בודאי לבעל מעשים נשגבים, לאיש חי רב פעלים - וחידשו לנו חז"ל כי ה'בפועל גמור' הוא דוקא **בסבל**. אדם הסובל יסורין ואף שמח בהם - הוא גיבור בתכלית הגבורה! [עד"ז מצינו בחולין פט. 'אין העולם מתקיים אלא בשביל מי שבולם עצמו בשעת מריבה, שנאמר 'תולה ארץ על בלימה' - הרי דווקא על הסובל ומחריש העולם מתקיים!].

על אדם הסובל יסורין מסתכל העולם ברחמנות גרידא - איש אינו מייחס דוקא לו 'גבורה'. ויתכן שהסובל הוא גדול יותר מאיש רב פעלים. ה' ישמרנו מיסורין, אך עלינו לדעת כי הסובל יסורין, ואף נושא אותם בשמחה ואינו נשבר מהם ברוחו - הוא הוא גדול שבגדולים. זה המוטל על ערש דוי באין אונים - ייתכן שהוא נמצא אז במצב של רוממות, יותר מאשר בחייו הקודמים. עתירי המעש.

י. ממעטים את הגוף החומרי

א. דרך ה' - ח"ב פ"ג אות ה'

והנה האיש הצדיק שהרבה בעצמו שיעור גדול מן הזהר והמעלה, אך מצד אחר, מפני מיעוט מעשים רעים שעשה, הנה נמצא בו תערובת קצת חשך ועכירות. כל זמן שיש בו התערובת הזו, איננו מוכן והגון לדבקות בו יתברך, על כן גזר החסד העליון שימצא לו צירוף, והוא כלל היסורין, ששם יתברך שמו בסגולתם, להסיר מאותו האדם העכירות ההוא, וישאר זך ובהיר מוכן לטובה בזמן הראוי. ואמנם כפי שיעור העכירות שקיבל האדם במעשיו, כך יהיו היסורין שיצטרכו לצרופו, ואפשר שלא יהיה בכח היסורין הגופניים להסיר העכירות ממנו, ויצטרכו לו יסורין נפשיים.

ב. מהר"ל - דרך חיים - הקדמה

וכן נראה פירוש הכתוב מדברי רבותינו ז"ל בפרק קמא דברכות (ה.), 'תניא רבי שמעון בן יוחאי אומר, שלש מתנות נתן הקב"ה לישראל, וכולם לא ניתנו אלא על ידי יסורים, ואלו הן; התורה, ארץ ישראל, ועולם הבא'. וביאור דבר זה, מה שאלו שלשה דברים ניתנו על ידי יסורים, מפני שכל אלו ג' דברים הם קדושים. כי ארץ ישראל היא הארץ הקדושה, אשר הארץ הזאת היא נבדלת, יש בה השכל יותר משאר ארצות, ואם לא כן שהיה

לארץ ישראל מעלה זאת, לא היה אוירא דארץ ישראל מחכים (ב"ב קנח:) ביותר משאר ארצות, ולא היה בארץ ישראל דוקא הנבואה ובארנו זה במקומות הרבה. והתורה שהיא חכמת אלקים, אין בה דבר גופני, ויותר מזה עולם הבא, שאין שם אכילה ושתייה (ברכות יז.), ומסולק העולם הבא מן הגופנית לגמרי. ומפני זה נקראו אלו ג' דברים 'מתנות', כי המתנה היא מה שאינו שייך לאדם מצד עצמו, וניתן לו מזולתו, וכן האדם הוא בעל גוף חמרי, ואין מצדו הדברים האלו, שהם דברים נבדלים אלהיים, ולכך לא ניתנו רק על ידי היסורים, שהם ממעטים את החומר וגוף האדם, ומסלקים את פחיתתו, עד שהאדם ראוי אליו דברים האלהיים, ולכך לא ניתנו אלו ג' דברים לאדם רק על ידי יסורים, שהם מיעוט הגוף החמרי, ואז ראוי האדם אל אלו דברים הקדושים הנבדלים, ואין כאן מקום לפרש המאמר הזה, והתבאר במקום אחר יותר באריכות. אבל מזה מוכח, כי רז"ל מפרשים הכתוב 'ודרך חיים תוכחת מוסר', כי מפני כך ראוי האדם אל חיים, כאשר ממעט החמירות, אשר בו דבק ההעדר, שהוא המיתה, ולכך זוכה לחיי עולם הבא.

ג. מהר"ל - דרך חיים - ו', ו'

כאשר מקבל יסורין ראוי לתורה. וכך אמרו בפרק קמא דברכות (ה.), 'שלש מתנות טובות ניתנו לישראל, וכולם לא ניתנו אלא על ידי יסורין, התורה, דכתיב (תהלים צד, יב) 'אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו וגו'', וכמו שהתבאר בהקדמה, וכמו שיתבאר בנתיבות עולם, כי התורה בפרט הוא השכל והחכמה שאינה מדה גופנית, ולפיכך אין אדם מגיע אל המעלה

פרק ב' & פא

הבלתי גופנית רק בהתמעט הגופנית. והיסורין ממעטין הגופני, עד שאפשר לו להגיע אל מדריגה השכלית. וזה שאמר כאן 'קבלת יסורין', שמקבל עליו התמעט הגוף החמרי, ולסלק על ידי זה פחיתותו, כי היסורין מסלקין פחיתות הגוף, וכמו שאמרו שם (ברכות ה.), 'אמר ריש לקיש, נאמר ברית במלח (במדבר יח, יט) 'ברית מלח עולם', ונאמר ברית ביסורין (דברים כח, סט) 'אלה דברי הברית', מה ברית האמור במלח ממתיק הבשר, אף ברית האמור ביסורין ממרקין עונותיו של אדם', עד כאן. וביאור זה, כי כשם שהמלח ממתיק הבשר, כך היסורין ממרקין פחיתות גופו ובשרו, עד שהוא ראוי למדה השכלית.

ד. מהר"ל - נתיבות עולם - נתיב היסורין ג'

בפרק חלק (סנהדרין קא.) תנו רבנן כשחלה ר"א נכנסו ד' זקנים לבקרו רבי טרפון ורבי יהושע ור' אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא, נענה רבי טרפון ואמר טוב אתה לישראל מטפה של גשמים כי טפה של גשמים בעוה"ז ורבי בעה"ז ולעה"ב, נענה ר' יהושע ואמר טוב אתה לישראל יותר מגלגל חמה שגלגל חמה בעוה"ז ורבי בעוה"ז ולעה"ב, נענה ר"א בן עזרי' ואמר טוב אתה לישראל יותר מאב ואם שאב ואם בעוה"ז ורבי בעוה"ז ולעה"ב, נענה רבי עקיבא ואמר חביבין יסורין אמר להם סמכוני ואשמעה דברי עקיבא תלמידי שאמר חביבין יסורין... ויש לך לדעת כי כל אחד בא להוסיף.

רבי עקיבא אמר חביבין יסורים, כלומר שיותר מכל מדריגות האלו אינם נחשבים נגד היסורים, שהם ממרקים ומזכים את הנפש ומטהרין את הנפש, עד שהוא נעשה מסולק מן

הגשמי. ודבר זה יותר מכל המעלות, כי בעל היסורים הוא נעשה נבדל מן החומרי עד שהוא בן עולם הבא, וזה יותר מהכל, כמו שנתבאר אצל ג' מתנות ניתנו לישראל, וכולם ניתנו על ידי יסורין.

ה. לב אליהו - שביבי לב

עוד שמעתי לפרש מהסבא מקעלעם ז"ל: 'ממעמקים קראתיך ה' - ' כלומר: לכל אדם יש נקודה בעומק הלב אשר היא מוכנה ועומדת תמיד לקרוא בשם השם, אבל היא טמונה ומכוסה בעפר החומריות והנאות עוה"ז, לפיכך צריך האדם לחפור בעומק נפשו ולהתנער מהעפר הזה, ואז יגיע למעמקים - ותצא מנפשו הקריאה אליו יתברך. אבל אם האדם מסיח דעתו, ואינו מפנה מעמקי לבו לקרוא את השם, נשלחים אליו שלוחים - היינו היסורים - והמה חופרים ומשליחים עפר החומר מעליו... בין כך ובין כך - לכשתתגלה הנקודה אשר בעומקי הלב - אז: 'קראתיך השם'!

יא. כדי לנסות את האדם

א. מסילת ישרים - פרק א'

כל עניני העולם בין לטוב בין למוטב הנה הם נסיונות לאדם. העוני מצד אחד והעושר מצד אחד... השלוח מצד אחד והיסורין מצד אחד.

ב. דרך ה' - ח"ב פ"ג אות ג'

שהצלחות העולם הזה וצרותיו תהיינה, לשינסה במ האדם בחלק מחלקי הנסיון.

ג. אור יחזקאל - אמונה עמ' ט"ז

וכשנעמיק עוד בענינים אלו נראה, כי להיפך הוא דרכי שמים הם, שהישועה וההצלחה באה רק בשעה שנראה כי אין שום תקוה. 'רבות רעות צדיק ומכולם יצילנו ה' (תהלים לד, כ). הצלת ה' באה דוקא בשעה שנראה כי רבות רעות, וחרב חדה מונחת על הצואר, ולא נראה כל סיבה ואפשרות לישועה, באותה שעה מתרחשת הצלת השי"ת. והסיבה לכ"ז כי הבריאה כולה לנסות את האדם, ולכן מביא הקב"ה את האדם בסכנה עד שרואה ואין לו אפשרות לתקוה, ועי"ז נבחן האדם האם אמונתו שלימה בהקב"ה ועדיין לא התיאש מן הרחמים, וכאשר אמונתו ראויה, מצילו הקב"ה בשעה האחרונה ממש, דהרי לכח הצלת הקב"ה אין כל נפק"מ אם זה רגע האחרון או לאו.

ד. קריינא דאיגרתא - ח"א כ"ד

כמו שאחז"ל כל הגדול מחבירו יצרו גדול, כמו כן כל הראוי יותר להיות גדול ועצום בתורה, מסתערים עליו יותר ויותר הפרעות בצורות שונות, וכשמתחזק להחזיק בעץ החיים, סוף סוף היסורים חולפים, והנה מתוך תוקף היסורים שלך, מוכח שאתה ראוי להיות גדול מאד בתורה ויר"ש.

יב. מביאים לידי תיקון העולם

א. דרך ה' - ח"ב פ"ג אות ט'

והנה כל זה שזכרנו עד עתה על צד המשפט מתבאר עוד על צד המציאות כפי אמיתת סדריו, וכמש"ל, כי הנה בחטאים מתרבית הזוהמא ומתעצמת בבני האדם ובעולם וגורמת לאורו ית' שיסתר ויתעלם העלם על העלם. וכפי התמרק הזוהמא הזאת והיטהר הבריות ממנו, כן חוזר אורו ית' ומתגלה גילוי על גילוי. ואמנם היסורין הם הממרקים את הזוהמא בין בפרט בין בכלל, וע"י יסורי החשובים האלה מתמרקת והולכת לה מכלל הבריאה כלה, ומתקרב העולם מדריגה אחר מדריגה אל השלימות.

ב. דעת תבונות - סי' נ"ד

כי ודאי בכל מדה ומדה שהוא ית"ש מודד לנו, נבחין שני ענינים: הנראה והנסתר; דהיינו, הנראה הוא השכר או העונש, למי שנמדדה לו המדה ההיא לפי מה שהיא, הטובה היא אם רעה; והנסתר היא העצה העמוקה הנמצאת תמיד בכל מדותיו, להביא בהן את הבריות לתיקון הכללי. כי כך היא המדה ודאי, שאין לך מעשה קטן או גדול שאין תוכיות כוונתו לתיקון השלם, וכענין שאמרו (ברכות ס: כגירסת עין יעקב): 'כל מאי דעבדין מן שמיא - טב'. והם הם דברי הנביא (ישעיהו יב, א): 'ישׁוב אפך ותנחמני, כי

פרק ב' א פה

יודיע דרכיו הקב"ה לעתיד לבא לעיני כל ישראל איך אפילו התוכחות והיסורין לא היו אלא הזמנה לטובה, והכנה ממש לברכה. כי הקב"ה אינו רוצה אלא בתיקון בריאתו, ואינו דוחה הרשעים בשתי ידיים; אלא אדרבה, מצרפם בכור להתקן, ולצאת מנוקים מכל סיג. והכוונה זאת אחת היא לו ית' בכל מעשיו שהוא [עושה] עמנו, להימין ולהשמאיל, וכמו שביארנו לעיל.

ואמנם צריך שתדעי, כי כל מעשה ה' נורא הוא, ורחב ועמוק לאין תכלית, כענין שנאמר (תהלים צב, ו): 'מה גדלו מעשיך ה'; והקטן שבכל מעשיו יש בו כל כך מן החכמה הרבה והעמוקה, שאי אפשר לרדת לעומקה לעולם, והוא ענין הכתוב (תהלים שם): 'מאד עמקו מחשבותיך'. והנה עתה אין מעשי ה' מובנים לנו כלל, אלא שטחיותם הוא הנראה, ותוכיותם האמיתית מסתתרת, כי הרי התוך הזה שוה בכולם - שכולם רק טוב ולא רע כלל, וזה אינו נראה ומובן עתה ודאי. אך לעתיד לבא זה לפחות נראה ונשיג - איך היו כולם מסיבות תחבולותיו ית' עמוקות, להטיב לנו באחריתנו. אבל לא נדמה מפני זה שנשיג סוף החכמה הרבה הנכללת במעשים ההם, כי כל מה שמשגיג אדם אפילו ממעשי [ה]בורא, אינו אלא כטפה מן הים הגדול. ועל כן נדע שבהיות שרצה האדון להשקיף בחוק טובו שזכרנו על בריותיו, הנה כל המעשים המגיעים לנו עתה על פי דרך השכר והעונש, יש בתוכם מה שאין בברם ודאי - מה שמגלגל ומסבב בטובו תמיד להשלים תיקוננו. ויש בתוך הזה מה שיתגלה לעתיד לבא מיד, שנאמר (ישעיהו לה, ה): 'אז תפקחנה עיני עיוורים', היא הכוונה: המחשבה הנראית וניכרת מתוך המעשים עצמם, שמיד שיאורו עינינו באור הדעה נבינה מן המעשה עצמו אשר נעשה. אמנם, יש ודאי מן החכמה העמוקה במעשים ההם, מה שאינו

ניכר ומושג מכחם של המעשים כלל; כי מרוממות החכמה העליונה הוא, שאינה ניכרת אפילו מפעולותיה. וזה וזה אינם אלא מעשה טובו ית' המשקיף עלינו לטובה, אך תמיד לפי ערכנו, ולא לפי ערכו, וכמו שביארנו; כי אין זה אלא מה שנמשך מחק שלימותו, אבל בעשותו מעשיו רק לפי מה שנוגע לנו...

זה הכלל: שלימותו ית' מצד עצמו אינו מושג כלל, אך ברצותו לעשות בחוק טובו, לפחות באותם המעשים שהם לפי ערכנו, לא יותר, שם עצות וגלגולי הנהגה להביא כל הבריות אל שלימות ותיקון, וזה הנסתר שבכל מעשיו, צד השווה בהן. ונסתרים זה - קצת מן הקצת ממנו מתגלה וניכר מתוך המעשים עצמם, כשרוצה הקב"ה לפקוח עינינו. אפס רובו עדיין ישאר מרומם ונשגב ולא מושג כלל, מרוב עומק חכמתו ית' הנפלאה.

יג. הצער קודם לטובה

א. דעת תבונות - סי' קמ"ו

אין הקב"ה מואס יגיע כפיו לעולם ח"ו, ואינו עוזב ומניח את העולם; אלא בשעה שנראה כאילו העולם עזוב ממנו, הענין הוא שאדרבא, הרי הוא מחדש טובה לעולמו, ונפלאותיו ומחשבותיו תמיד כל היום רק לתיקונו של עולם, לא לקלקולו; אלא שהוא מסתיר עצתו הסתר גדול מאד, ואז נמצא העולם כמו עזוב, ובני האדם סובלים עונשי חטאתיהם. וכך אמרו רז"ל (ב"ר, צא, י) על יעקב אבינו ע"ה, ' ויאמר ישראל למה הרעותם לי' (בראשית מג, ו), 'ר"ל בשם ר' חמא ב"ת, מעולם לא אמר יעקב

אבינו דבר של בטלה אלא כאן. אמר הקב"ה, אני עוסק להמליך בנו במצרים, והוא אומר, 'למה הרעותם לי'. הדא הוא דאתמר (ישעיהו מ, כז), 'נסתרה דרכי מה' וגו' '. והיינו, כי כל זמן שהיה יעקב אבינו בצער על פרישת יוסף ממנו, הקב"ה לא היה אלא מגלגל גלגולים להמליך יוסף ולהחיות את יעקב בשלוה, אלא שמתוך שעצה עמוקה היתה, היה הצער עובר על יעקב. וזה בנה אב, שלכל עילוי שרוצה הקב"ה לתת לאדם או לעולם, הנה כל זמן הזדמן הטוב - אינו מזדמן ובא אלא מתוך עומק עצה נסתרת, ועל כן יקרה קודם לו צער. והרי זה כענין שאמרו ז"ל (ברכות ה.), 'שלש מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל, וכולן לא נתנן אלא על ידי יסורין'.

יד. כדי לעבוד מתוך צער

א. שפתי חיים - אמונה והשגחה עמ' תל"ב

כל מצב שהאדם נמצא בו - ניתן לו משמים לנצלו לעבודת הבורא. גם מצב של מחלה ויסורים וחולשת הגוף, ניתן לאדם כדי שיעבוד את הבורא מתוך מיצרים ומגבלות אלה.

חיזוק קטן בתפילה ואמונה ובטחון במצב זה - הוא נחשב בשמים כמעשה גדול ועצום, כי 'פעם אחת בצער, כמאה פעמים שלא בצער'. וביאר מו"ר הגה"צ רא"א דסלר זצ"ל בשם אביו זצ"ל (עי' מכתב מאליהו ח"ג עמ' 14), שזה נאמר גם על צער כלשהו, כי הרי רז"ל אמרו (ערכין טז.) 'עד היכן תכלית היסורין... אפילו הושיט ידו לכיס ליטול שלוש ועלו שניים', היינו שצריך

להכניס את ידו עוד פעם לכיס - גם זה נחשב ליסורים. ואם נוסף עוד קצת צער, אז נכפל השכר שוב פעם במאה, היינו בעשרת אלפים, ועל ידי קצת צער נוסף שוב נכפל במאה (היינו ס"ה במיליון) וכן הלאה.

אם כן אין לנו תיאור ושיעור עד כמה גדול השכר על עבודת השי"ת שעושים מתוך מאמץ ובמצב של יסורים וצער גדול. במצב זה של מעט תפילה, ומעט לימוד תורה ומעט חיזוק באמונה ובטחון - ערכם הוא רב מאד בשמים, ואפשר במעט זמן לפעול מה שצריך במצב רגיל שנים רבות.

[**וראה** בסוף הקונטרס, את דברי הסטייפלער בענין זה.]

טו. מעוררים לתשובה

א. דרך ה' - ח"ב פ"ג אות ה'

עוד אפשר שיהיה אדם צדיק ובידו חטאים, או בינוני ושקול במעשיו, ותהיה הגזירה עליו שיעוררוהו לתשובה. והנה אז ייסרוהו מן השמים כדי שישים אל לבו ויפשפש במעשיו. ואמנם אין היסורין האלה ממין יסורי הכפרה שזכרנו למעלה, שתכליתם למרק העונות בעה"ז, אבל יסורין אלה יסורי הערה הם, להעיר הלב לתשובה, כי אולם לא נבראו העונשים אלא בהעדר התשובה, אבל הנרצה לפנינו ית' הוא, שלא יחטא האדם. ואם יחטא ישוב, ואם לא שב כדי שלא יאבד יצטרף בעונשין. וע"כ

יבואו תקוה יסורין להערה, ואם לא יתעורר האדם בהם אז יתסר ביסורי המירוק, ועל ענין זה אמר אליהוא (איוב לו, ז): 'ויגל אזנם למוסר'...

ב. תורת אברהם - עמ' י"ח-י"ט

ענין זה של שמחה ביסורים לא ליחידים נאמר, אלא לכל ישראל, משנה מפורשת היא בברכות (נד.) 'חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה', ומפורש עליו בגמרא (שם ס:): 'לקבולינהו בשמחה', היינו באותה שמחה שאדם שמח כשמקבל את הטובה, ישמח בקבלו את הרעה. שמחה זו באה ע"י שני אופנים, האחד - הכרה גשמית, והשני - הכרה רוחנית....

הצד השני של שמחה הוא: הכרה רוחנית. כי אהוב הוא בעיני השם, כמו שנאמר (משלי ג, יב) 'כי את אשר יאהב ה' יוכיח'; לולא אהבת השם לאדם גם לאחר החטא, היה מניח לו להיות אובד בחטאו חלילה. צער של ישראל שכל כך קשה לפני המקום, עד שאפילו אם הם רשעים, אומר הקב"ה 'קלני מראשי קלני מזרועי', כדאיתא בסנהדרין (מו.) - צער זה אינו בא אלא מתוך אהבה יתרה אל הרשע, כדי להציל אותו מחטאיו, אולי ישוב מדרכו הרעה ע"י יסורים אלה, ויזכה לחיי הנצח... שפטים אלה מאהבת השם עליו הם באים, כי יסורים המה העצה הכי אחרונה לתשובה, ומי שאפשר לו לשוב ע"י תורה או תוכחה, אין הקב"ה שולח לו שלוחים אלה, כמבואר בשערי תשובה לר"י (שער שני סי' יא).

ג. לב אליהו - פרשת נצבים

אבל הענין הוא, כמו שידוע לכל מבין שאין העונשים באים על האדם בתור נקמה ח"ו - כי אם צדקת מה תתן לו, וכן להיפך, אלא הכל לטובת האדם הוא. יסורין - הוא מלשון מוסר, כי ע"י היסורים מתייסר האדם ונשבר לבו בקרבו, ואז הוא מוכן לתשובה, וכמו שאמר הכתוב (תהלים נא, יט): 'זבחי אלקים רוח נשברה, לב נשבר ונדכה אלקים לא תבזה'.

וכתב הגר"א ז"ל בזה משל לשדה, כשרוצים לזרוע בתוכה - צריכים לחרוש האדמה ולהפוך הרגבים - ואז יכולים לזרוע, משא"כ בלא חרישה והאדמה קשה - האיך יפול בה הזרע?! כן הוא בלב בני אדם, היסורים - חורשים את לבו ועושים אותו רך, היינו: 'לב נשבר ונדכה', ואז הוא יכול לזרוע בתוכו ולהצמיח תבואת התשובה!

טז. מתקנים את הנשמות בגלגול

א. דרך ה' - ח"ב פ"ג אות י'

עוד שורש אחר נמצא להנהגה בעיני העולם הזה, והוא שהחכמה העליונה סידרה, להרבות עוד ההצלה כמו שזכרנו, שנשמה אחת תבוא לעולם הזה פעמים שונות בגופים שונים, ועל ידי זה הנה תוכל לתקן בפעם אחת את אשר קלקלה בפעם אחרת, או להשלים מה שלא השלימה...

פרק ב' א צא

והנה פרטי בחינות רבות ימצאו בענין זה של הגלגול, איך יהיה האדם נדון לפי מה שהוא בגלגולו, ולפי מה שקדם בגלגול אחר, לשיהיה הכל על פי המשפט האמתי והישר, ועל כל זה נאמר: 'הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט' וכו' (דברים לב, ד); ואין בברואים ידיעה שתוכל לכלל מחשבותיו יתברך שמו ועומק עצתו; רק הכלל הזה ידענו ככל שאר הכללים, שאחד ממקורות מקריהם של בני האדם בעולם הזה הוא הגלגול, על פי אותם החוקים והמשפטים הישרים שהוחקו לפניו יתברך שמו להשלמת זה הענין כולו.

ב. חפץ חיים - דברים ל"ב ד' - בהערה

אמנם ידוע, כי עברות שבין אדם לחברו, אין יוהכ"פ מכפר עד שירצה את חברו. ואם אחד חירף וגידף את חברו, או הכהו בידו ולא ביקש סליחתו, אין לו תקנה עד שיהיה מוכרח לבוא שוב לעולם הזה בגלגול ולפייס את חברו שחטא נגדו. ומכיון שהאדם שומע בעולם העליון, שנגזר עליו לרדת לעולם התוהו עוד הפעם, הוא בוכה וצורח בקול מר על החטא הגדול הזה, ותובע מהקב"ה על מה שבראהו בגלגול הראשון להיות עשיר ואביר לב, 'ועשיר יענה עזות' (משלי יח, כג), ובשביל זה נתחצף כ"כ עד שהכה את חברו, ואלמלא היה נברא עני לא היה מעיז כ"כ לחרף את חברו ולהכותו, ומתחנן הוא לבוראו, לבל יוכרח לרדת שוב מעולם העליון אל העולם השפל.

ומכיון שהנשפט רואה, כי אין לו עצה אחרת ומוכרח להתגלגל שוב לעולם הזה, אזי הוא מתחנן לכל הפחות שיברא הפעם עני ונכה רוח, או בעל מום בלא יד, למען לא יוכל מעתה

לחרף או להכות את חברו בבואו לזה העולם, אבל המקטרג איננו מסכים ע"ז, וצועק כי אז לא תהיה תשובת המשקל, אלא רוצה הוא שיברא דוקא עשיר ובשתי ידיים, ורק אחרי תפלות ותחנונים ופרקליטים טובים, נתעוררה עליו זכות ונתקבלה בקשתו להיברא עני או בעל מום.

והנה יש שהאדם מתאונן בזה העולם על רוע מזלו, ביחוד מתרעם הוא על עניותו, או על חסרון בריאותו או על איזה מום בגופו, ושכח לגמרי, שבעמל רב עלה לו לפעול שיברא עני, למען לא יחרף את חברו, או שיהיה בעל מום, שלא יוכל להכות את רעהו, וזה אמר הכתוב, כי משפטי ה' צודקים דוקא 'יחדו', כשיודעים מה נעשה עם האדם קודם יצירתו, ואיך השתדל להברא אח"כ, אזי יוכח, כי המשפטים אמתיים הם, וכי עניותו לזכות גדולה תחשב לו.

יז. מביא לידי תפילה

א. צדקת הצדיק - אות ק"ע

כשהקדוש ברוך הוא רוצה להטיב לאדם, ורוצה רק שיתפלל האדם על הדבר, אז מזמין לפניו צער או פחד מעין דבר זה, וכדרך שאמרו זכרונם לברכה (יבמות סד.) מפני מה היו אמהות עקרות כו'.

ב. מכתב מאלהו - ח"ה עמ' 282

כיון שראו ישראל שהיו מוקפין מג' רוחות... תלו עיניהם לאביהם שבשמים וצעקו להקב"ה... 'ולמה עשו הקב"ה להם כן, אלא שהיה הקב"ה מתאוה לתפלתן' (שמו"ר כא, ה) מכאן רואים שאין נכון לחשוב שהקב"ה מביא יסורים מפני שיש צורך ביסורים עצמם, והתפלה באה רק להציל מן היסורים. אינו כן, אלא יתכן שתכלית היסורים - התפלה. [וכן מצאנו בגמרא (יבמות סד.) 'מפני מה היו אבותינו עקורים, מפני שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים'.]

יח. כדי למעט ערך החטא

א. מכתב מאלהו - ח"ד עמ' 122

על ידי היסורין בא קוצר רוח שממעט ערך החטא, עד שאפילו זדונות כמעט שנעשים כשגגות, כמו שכתוב 'ולא שמעו אל משה מקוצר רוח' אף שהאמינו לדבריו.

פרק ג'

דברי רבינו הסטייפלר זצוק"ל בענין היסורים:

א. יסורים

ספר קריינא דאגרתא

א. כל המאורעות הם נסיונות לאדם - ח"א ג'

כל תלמיד ותלמיד יש לו זמני עליות וירידות, זמנים מזמנים שונים, וסיבות רבות לזה, והכל נסיונות לאדם, ואל יפול לבו כלל, כי העוה"ז הוא עולם התמורות לאין שיעור, וסוף ההצלחה לבוא...

ב. לכל אחד יש הפרעות - ח"א כ"ב

צריכים להתחזק, כל אחד יש לו הפרעות, זה מקנאה, וזה מתאוה, וזה מעצלות המוח וצריכים להתרגל ולהתאמץ. גם בעניני עוה"ז, בכל מצב שתהיה תהא מוכרח להתיגע ולהתאמץ, ולא הולך כמו שרוצים.

ג. כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו - ח"א כ"ד

כמו שאחז"ל כל הגדול מחבירו יצרו גדול, כמו כן כל הראוי יותר להיות גדול ועצום בתורה, מסתערים עליו יותר ויותר הפרעות בצורות שונות, וכשמתחזק להחזיק בעץ החיים, סוף סוף היסורים חולפים, והנה מתוך תוקף היסורים שלך, מוכח שאתה ראוי להיות גדול מאד בתורה ויר"ש...

ד. לזכור שגם זה יעבור - ח"א כ"ד

עיקר הרפואה לנדודי שינה, הוא לבלתי היות להוט שיהא הכל כרצונו ממש, כי כל עניני העוה"ז הן הטובות הן הרעות הם בני תמורה, כאשר יחנו כן יסעו, וצריך לזכור על כל מאורע שגם זה יעבור...

ה. לכל אחד יש צרות מיוחדות - ח"א כ"ו

ובאמת כל אחד יש לו צרות מיוחדות, אע"פ שאין ניכר עליו מבחוץ... העיקר שלא להשגיח כלל על עניני כבוד וכיו"ב

רק ללמוד בהתמדה, וסוף הכבוד לבוא, אתה מחשב תמיד אודות עצמך, כל מכתבך מלא 'אני, אני, אני', וזהו הצרה שלך, צריך לסבול כשור לעול, ולא שכל החיים ילכו כרצונו. ההווה ילך כמו שילך, והעתיד מובטח שכסאך יהיה נכון אם תלמד בהתמדה, וצריך תמיד להתפלל על כל מה שמעיק לו, שהשי"ת ירחם עליו ויצילהו מיסורים.

ו. העוה"ז הוא עולם התמורות - ח"א נ"ג

שאין לדאוג כלל, כי העוה"ז הוא עולם התמורות, ומה שאדם חושב היום כאילו המצב אבוד ח"ו, הנה אחר זמן מסתדר הדבר באופן היותר מועיל, ע"י סיבה שלא עלתה על דעתו כלל, וכן ראיתי בעיני כמה פעמים.

ז. אין לדאוג על העתיד - ח"א נ"ה

באמת אין לדאוג כלל, כי העבר אין, ומה שיהיה א"א לדעת כלל, כי כל מה שמצייר האדם בעצמו את העתיד, אינו אלא דמיונות שאין בהם ממש, כי אח"כ מתברר שלא כן הוא, ורק הדאגה והדיכאון הם המשברים ח"ו את רוח האדם, אבל עצם הדברים שמחמתם דואג, מסתדר סוף סוף באופן רצוי. וצריך לקוות לכל טוב, כי תשועת ה' כהרף עין.

ת. היסורים הם הצלחה גדולה לעניני עוה"ב - ח"א צ"א

אמרו חז"ל בפ"ק דברכות חביבין יסורים, וכיון שחז"ל אמרו חביבין הרי הן חביבין, והם הצלחה ואושר גדול ונורא לעניני עוה"ב, ולכן מהיסורין שכבר עברו יש לשמוח מאוד מאוד, כי הוא ריווח שאין לשער והוא מחסדי השי"ת הנוראים. אכן אודות להבא צריכין להתפלל להינצל מן היסורים, שהרי מגדולי חז"ל אמרו 'לא הן ולא שכרן' [והטעם הוא, לפי שהיסורין גורמים ביטול תורה ומצוות].

ט. כל דעביד רחמנא לטב עביד - ח"א צ"ב

צריך לזכור תמיד בזמן היסורים, כי כל זה יעבור ויחלופו במרוצת זמן מה, וצריך לדעת כי כל דעביד רחמנא לטב הוא דעביד.

י. היסורין הם כפרה - ח"א צ"ג

ראוי לדבר על לבו כי כל דעביד רחמנא לטב עביד, והיד השי"ת תקצר להושיע ולהחזיר לו עושרו והצלחתו כמקדם וביתר שאת, יבטח בקונו כי בעה"י יהיה הכל לטובה ולברכה, והיסורין המה מזבח כפרה כעולה וכקרבן.

יא. כל אדם צריך לסבול - ח"א צ"ד

כל אדם צריך לסבול ובכל מקום שיהא צריך לסבול, ויש גבול ליסורים...

יב. יסורים הם רחמים גמורים - ח"א ש"ל

בפרשת וארא 'וידבר אלוקים אל משה ויאמר אליו אני ה' , יש לפרש דשם 'אלקים' מורה על דין ושם 'ה' על רחמים, וקאמר הקב"ה אני ה' , כלומר דגם הדינים והייסורין הם רחמים גמורים ולטובתו הם, אלא שהם בהעלם.

יג. אין אדם בלא יסורים - ח"ב כ"ו

ואחז"ל במד"ר מקץ פ' צ"ב 'א"ר אלכסנדרי איך לך אדם בלא יסורין, אשריו לאדם שיסורין באין עליו מן התורה כו', כלומר הן מנת היסורים הלא יהיו בכל אופן, אשרי למי ששומר דרך התורה, שאותן היסורין הראויין לבא נעשים ע"י שמירת מצות תורה"ק, כי אזי יש לו עבור אותן יסורים שכר נורא ונצחי בעולם הבא, וכל סבל שסבל ע"י קיום התורה לזכות עצום יחשב.

יד. כל העוה"ב תלוי ביסורים - ח"ב כ"ח

והנה יסורים הוא ענין גדול ורם מאוד מאוד, וכל העוה"ב תלוי בזה, עד שאחז"ל כי כשעברו ארבעים יום בלא יסורים שאוכל עולמו, וראבר"ש ורבי הביאו היסורים על עצמן מרצונם, באמרם 'חביבין יסורים וכו'. ולמעלה נחשבו היסורים רכוש עצום ונורא מאוד, רק שהיסורים הם מרים מאד וקשה מאד כח הסבל, אך כ"ז ביסורים דעכשיו. אבל היסורים שכבר עברו וכבר סבל אותם, הרי כבר הם רק טובה וברכה. כי מה שסבל כבר עבר ובטל, נמצא שהחולה רכש לו הון רב מאוד של זכויות, ע"י היסורים.

טו. כל מה דעביד רחמנא לטב עביד - ח"ג י"ד

העיקר שלא לדאוג, ובאמת אין מה לדאוג, כי כל מה דעביד רחמנא לטב עביד.

טז. כל אחד סובל נוראות - ח"ג קל"ח

שבאמת כל אחד סובל נוראות זה מבני ביתו ושכניו, וזה מעניות ובעל חובות, וזה מבזיונות, וזה מצער גידול בנים וכו'.

ספר חיי עולם

א. **חיי העוה"ז הם רק פרוזדור לחיי הנצח** - ח"א פרק ו'

וכתב המסילת ישרים פ"א... 'מה הם חיי האדם בעוה"ז או מי הוא ששמח ושלם ממש בעוה"ז, ימי שנותינו שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה ורהבם (ורובם) עמל ואון בכמה מיני צער וחלאים ומכאובים ואחר כל זאת המות, אחד מני אלף לא ימצא שירבה העולם לו הנאה ושלוה אמיתית, וגם הוא (המצליח בעוה"ז), אילו יגיע למאה שנה כבר עבר ובטל מן העולם, עכ"ל. והמתבונן באמת יראה בעצמו ובמכיריו, שרוב ימי חייו הם בצער ומכאובים שונים ומשונים אם בחלי הגוף (כפי הידוע לי, במשפחה גדולה של כמה נפשות ע"פ רוב יש בהם אחד ידוע חולי, והשאר יחלו לעתים תכופות אחד מהן או יותר, אם חולה ממש שנפל למשכב, או שעושים מלאכתם אבל חולים, פעם בקיבה, פעם בדלקת, פעם כאב ראש

ועצבים, פעם שיניים או עיניים, ר"ל וכהנה וכהנה). ורוב בנ"א מתייסרים וסובלים ממחסור בפרנסה או עומס החובות, והעשירים הלא מרבה נכסים מרבה דאגה. וכן הקנאה אוכלתו והחרטה מנקרתו (למה לא השכיל בשעתו לעשות או להשיב כך וכך), ופעם השעמום, ופעם התאוה, שמתאוה דוקא למה שאין בידו להשיג, והפחד אודות העתיד, אודות מצבו הפרטי או קרוביו, או מצב המדיני, ועל כולם תאות הכבוד אשר לא ימלט ממכאוביו כמעט בכל יום, אם מבני ביתו אם ממכיריו, פעם פגעו באמת בכבודו, פעם בדמיונו כמדומה לו שזה הפלוני לא התחשב עמו כהוגן, וצער גידול בנים בקטנותם ובדלותם, אשר כרוב אהבתו אותם כן רוב צערו אודותם, מבלתי יכולה לסדרם כרצונו.

ואתה דע לך, כי כמעט אין שום נפק"מ בצערי עוה"ז מדבר גדול לדבר קטן, כי הכאב תופס כל לבבו, [למשל] מהפסד של עשירית רכושו כמו מהפסד של כמעט כל רכושו, וכן ממה שפלוני פגע בכבודו פגיעה כל שהוא, כואב לו כמו זלזלו וביישו ברבים, וכן הצער והעונג של העני הוא על משקל אחד, כמו צער ועונג של העשיר, כי תגדל שמחת העני מאוד כשהשיג עז לחלבה, כשמחת העשיר בעסק שהצליח בו לרבבות, ויגדל כאב לב העשיר על אי הצלחתו לאיזו תאוה שמשתוקק לה, ככאב העני על חוסר לחמו, וכל רובי תענוגות העשיר אין מוסיף לו הנאה ועונג [אחר שהורגל בהם], יותר ממה שמתענג ונהנה העני על סעודתו המצומצמת, של פת וקטנית.

ובהתקרב ימי הזקנה ירגיש שהוא נדחה מעמדותיו ונעשה טפל, אמנם מתאמץ הוא להחזיק מעמדו כמקודם, אבל לאט לאט נדחה הוא לקרן זוית, ועיניו רואות איך אחרים יורשים מקומו בחייו, ואח"כ הוא נעשה למשא ולעול למשפחתו, ולכל

פרק ג' א קא

מי שלפני זמן מה היה הוא השליט עליהם, ואח"כ (ע"פ הרגיל) עוסק ברופאים ורפואות זמן זמנים, עד שמגיע יומו כי הולך הוא לבית עולמו, והוא נרעש ונפחד מאבידת עולם הזה ועזיבתו, ונעשה מיואש, ועובר בטל, כחרס הנשבר, וככלות הכל מסיים החיים במות ויסורי מיתה ר"ל. מעתה הלא תשאלו, למה נברא האדם הלזה לחיות חיים מעורבים יגון ושמחה, צער ועונג, עליות וירידות והמון תמורות, ורובם צער וכאב לב, מה זה ועל מה זה. והתשובה האמיתית היא, מפני שכל חיי עוה"ז אינו אלא מעבר ופרוזדור לחיי הנצח, אשר אין ערוך אליו, וכל חייו נסתדרו כפי מה שגלוי לפניו ית"ש, שהוא רצוי ביותר להכנתו לחיי עד, וכן נידון לפי זכיותיו ומעשיו, והדבוק בהשי"ת ובתורתו הקדושה יקבל באהבה כל פגעי הזמן יהיו מה שיהיו, בידעו כי השי"ת אתו וכל דעביד רחמנא לטב עביד, כמשאחז"ל (ברכות ס:).

ב. מזל - ח"א פרק ח'

גם למציאות יסוד רוחני החוש מכריחנו להאמין, הלא עינינו הרואות אנשים מצליחים ובלתי מצליחים, יש אנשים שבכל אשר יפנו יצליחו כאות נפשם, ויש אנשים כמותם ועדיפים מהם ביתרון הכשר ודעת, שבכל אשר יפנו נכשלים ונשברים ובקושי גדול ישאו עמל החיים... ולא יתכן לתלות כל זה במקרה... קורין לזה 'מזל'.

ג. גלגול - ח"א פרק י"ב

ומענין זה אמונת הגילגול, אע"פ שקצת מהראשונים ז"ל הרחיקוהו, רובם אשרוהו וקיימוהו, כמש"כ בתשובת מהר"ל בן חביב סי' ח', וכן אשרוהו הגר"א ז"ל מובא בספר אבן שלמה פ"ג אות ה', אשר בזה מתבאר ענין צדיק ורע לו רשע וטוב לו, לפי שנגזר עליו מתחילת יצירתו, מזל הראוי לפי מעשיו בגלגול הראשון, עיי"ש.

ד. יסורים בימי הזקנה - ח"ב פרק ב'

ומחסדי השי"ת שהאדם לפני פטירתו הולך ונחלש מעט מעט, ומסובל ביסורין עד שהוא למשא על עצמו ועל משפחתו, עד שבעומק לבבם כמעט שמסכימים שטוב מותו מחייו, או שעכ"פ יש בו צד טוב, ועי"ז מופג הרבה הצער והכאב מפטירת אהוב נפשם. והוא ג"כ לטובת החולה, אשר בידיעתו שקיצו מתקרב, הוא משתדל לסדר עניניו, וכמו שאמרו חז"ל [ב"מ דף פ"ז], ומתעורר לתקן את אשר עיות בימי חיי הבלו בעולם השפל, וכל אחד לפי ערך מדרגתו ביראת שמים, מתעורר לתשובה.

ה. ציור ודוגמא ליראת העונש - ח"ב פרק ד'

שנינו בס"פ שנו חכמים כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא אלא לכבודו כו', כי באמת אע"פ שכל המאורעות שבעולם, הן הטובות והן הרעות, כולם הם נסיונות קשים להאדם

פרק ג' א קג

וכמ"ש במס"י פ"א, מ"מ אפשר להשתמש בהם ג"כ להתחזק לעבודתו ית', וכגון למשל שלות הרשעים והצלחתם, אשר כידוע זה מבלבל את האדם לשאול, מדוע דרך רשעים צלחה וכו', אבל יכולים ג"כ להתחזק בזה בתור ק"ו, ומה לעוברי רצונו כך לעושי רצונו עאכו"כ, כדאמרי' בסוף מכות 'וכבר היו ר"ג וראב"ע ור"י ורע"ק מהלכין בדרך, ושמעו קול המונה של רומי מפלטה ברחוק מאה ועשרים מיל, והתחילו בוכים ורע"ק משחק כו', מפני מה אתם בוכים, אמרו לו גוים הללו שמשתחווים לעצבים ומקטירין לע"ז יושבים בטח והשקט, ואנו בית הדום רגלי אלקינו שרוף באש כו', אמר להם לכך אני משחק, ומה לעוברי רצונו כך לעושי רצונו עאכו"כ. וכן בענין יסורי הצדיקים, אשר הוא קושיא אצל רבים, ובאמת יש להתחזק מזה לעבודתו ית' בתור ק"ו, ומה לעושי רצונו כך [עבור קצת עבירות קלות], לעוברי רצונו עאכו"כ. ועד כמה גדול כוחו של ק"ו הזה, עיין במד"ר תולדות סוף פרשה ס"ה בעובדא דיקים איש צרורות.

וכן כל הצרות והמכאובים וסבל המדות, אע"פ שמצד אחד הן מפריעים לעבודת השי"ת ומבלבלים דעתו של אדם, מ"מ יש בהם תועלת עצומה לעבודתו ית', והוא לקחת מהם ציור ודוגמא ליראת העונש, שהוא הרבה יותר לאין ערך, כי נפשו של האדם בעודה בעוה"ז קשורה בגוף, אין לה מושג בענינים רוחניים, זולת מה שמצוייר ומושג אצלו מעניני עוה"ז, ממנו יקח לדוגמא על עניני עוה"ב, ומי שסבל צרות ופחדים גדולים, יש לו יותר ציורים ומושגים לקחת ממנו דוגמא ליראת העונש.

ו. אין להתיימש - ח"ב פרק ו'

אחז"ל במגילה י"ג ע"ב על הפסוק 'ויהי אחר הדברים האלה גדל המלך אחשוורוש כו', מאי אחר הדברים, אחר שהקדים הקב"ה רפואה [שאסתר נעשית מלכה], כי הקב"ה מקדים לישראל רפואה למכה. ומבואר, שעל כל צרה, ועל כל צער וסבל שבא על האדם, יש כבר רפואה מוכנה עוד מקודם שבאה הצרה. וצריך רק לזכות לראות את הרפואה והתיקון, וזאת הידיעה הוא עידוד וחיזוק שלא יפול ביאוש בהיותו במיצר, גם כשנדמה לו שאין מוצא לצאת מהסבך, רק יתפלל, ויבקש רחמים, ויעסוק בתורה ובמצוות לש"ש, ולצפות תמיד לתשועת ה' כהרף עין, ולא יפול ביאוש כלל ח"ו.

ומצינו גבי הגר 'ותלך ותתע במדבר', וכשכלו המים מן החמת וישמעאל בנה היה קרוב למות, כתיב 'ותשלך את הילד תחת אחד השיחים, ותלך ותשב לה מנגד וכו' כי אמרה אל אראה במות הילד, ותשא את קולה ותבך'. כי היה המצב נראה כאבוד לגמרי, כי מאין תמצא במדבר מים, ובודאי ימות הילד וכמש"כ 'כי אמרה אל אראה במות הילד', אבל כשנתעורר עליו רחמי שמים [אע"פ שלא היה כדאי מחמת מה שעתיד הוא לעשות, כדפירש"י ז"ל], כתיב 'ויפקח אלקים את עיניה ותרא באר מים', הרי שבאמת לא היה מקום סכנה כלל, כי היה במקומה שם באר מים, דהא לא כתיב 'ויפתח אלקים באר מים חיים', אלא 'ויפקח את עיניה ותרא', הרי שהיה שם הבאר מקודם קדמתה, רק שכל זמן שלא זכתה לראות לא ראתה, והיה נראה בעיניה כאפס תקוה [וכן איתא בהדיא במד"ר בראשית פרשה נ"ג סי' י"ט].

פרק ג' א קה

וכן הוא בכל מבוכות ובלבולים ממחשבות רעות, המעיקים לפעמים אצל אנשים, ונדמה לו כי אין שום מוצא לסבך זה, באמת הפתרון והתשובה הוא פשוטה וברורה בתכלית הבירור, אלא שכל זמן שאינו זוכה אינו רואה את הפשטות הפשוטה אשר לפניו, וצריך להיות בטוח שכאשר יתחזק בתורה ובעבודת הבורא ית' בתמימות, סוף סוף יאיר השי"ת את עיניו, ואל יפול ביאוש ח"ו אע"פ שיעברו זמן זמנים טובא שיעמוד במבוכתו, כי סו"ס יאיר לו השי"ת, ולפום צערא אגרא.

ז. מנוחה שלימה רק בעולם הנצחי - ח"ב פרק י"ב

ידוע כי ימינו כצל עובר, וגם אותן איזו עשרות שנים אשר נקצב לו לאדם לחיות בעוה"ז, רוב הימים המה אצל כל אחד ואחד, מלאים כעס ומכאובים מרים וצרות רבות ורעות, ומעטים הם הימים אשר יחיה בהם בשלחה ונחת, וגם אז בהיותו בימי שלותו, ורואה את עצמו מצליח הצלחות מדומות, עומד הוא בפחד תמידי מפני המון תמורות מדיניות וכלכליות, כי עולם הזה הוא עולם התמורות 'גלגל החוזר', הללו נוצצין והללו נובלין, וכל התקוה למנוחה שלמה היא אך בעולם הנצחי, שקראוהו חז"ל (ספ"ק דקדושין) 'עולם שכולו טוב'.

ח. עונשין - ח"ב פרק י"ג

וכבר אחז"ל [במכילתא יתרו ושם בתנחומא פט"ז] 'אתה ולבך יודעים המעשים שעשית, והיסורין שהבאתי עליך, שלא לפי מעשיך שעשית הבאתי ע"ש, כי אפילו לפי דלות שכל

האנושי ולבו האטום, הוא יודע ומרגיש שחייב הרבה יותר ממה שנענש, ועוד כי עומק הדין אין אדם יודע, כדאמרינן (פסחים נד:): ז' דברים מכוסים כו', וכמש"כ הרמב"ם (פ"ג מהלכות תשובה ה"ב) שאין שוקלין אלא בדעתו של הקב"ה אל דעות, והוא היודע האיך עורכין הזכויות נגד העוונות.

ט. צדיק נפטר לפני זמנו - ח"ב פרק י"ג

גם לפעמים מסתלק צדיק לפני זמנו, כשרואין למעלה שבאם יאריך ימים יותר יתקלקל ח"ו ויאבד זכותיו ח"ו, וכמו שאמרו חז"ל בירושלמי (ברכות פ"ב ה"ח) יודע בעל התאנה אימתי ללקט תאנתו [היינו בזמן שאם יניחנה על האילן יותר תתקלקל, כמבואר שם].

י. כפרת עוונות - ח"ב פרק י"ד

ביבמות דף ק"ה ע"ב ר"ח ורשב"ר הוו יתבי כו', אדהכי אתא רבי כו' ר' ישמעאל ברבי יוסי אגב יוקרי' הוה מפסע ואזיל [פי' לפי שהיה בעל בשר היה הולך לאט בין התלמידים שישבו על הקרקע, והיה נראה כמו שפוסע על ראשי התלמידים], וא"ל אבדן מי הוא זה שפוסע על ראשי עם קדוש, א"ל [ריבר"י] אני כו' שבאתי ללמוד תורה מרבי ע"ש כל המעשה, והיה שם פגיעה בכבודו של ריבר"י, ואמרינן התם 'באותה שעה נצטרע אבדן וטבעו שני בניו ומיאנו שתי כלותיו'. והנה אחרי כל העונש הנורא הזה בירך רנב"י 'ברוך רחמנא דכספיה לאבדן בהאי עלמא' [וכה"ג

פרק ג' א קז

קאמר ר"י בס"פ מקום שנהגו, בעובדא די שכר איש כפר ברקאי
ע"ש], והיינו לפי שבעוה"ב העונש הרבה יותר נורא ואיום.

ומכאן יש ללמוד כמה חביבין יסורין כדאמרין בברכות דף ה.,
ובספרי פרשת ואהבת שנינו ר"נ אומר חביבין יסורים,
שכשם שקרבנות מרצים כך יסורים מרצים'... [וע"ש בספרי עוד
כמה מאמרים בהא דחביבין יסורין], וזהו אושר גדול לאין שיעור,
שהעונשין הראויין לבא עליו בעולם הבא יוחלפו על יסורי עוה"ז,
הקלים מאוד לעומת עונשי עוה"ב.

וכתב הרמב"ן ז"ל בהקדמתו הנפלאה לספר איוב ז"ל: 'ולכן
הצדיק הגמור שיארע לו החטא הקל, ועבר בזדון על מצות
בוראו יתברך, על כל פנים ראוי לעונשו עליו, והנה אם ימנע האל
מגופו בעוה"ז כל הטובה אשר נהייתה בעולם, ויהיה נדון ביסורין
של איוב כל ימיו, טוב לו משיענש בנפשו להיות נדון בעולם
הנשמות ביסורי גהינום, או שיגרע חטאו מנפשו מעט מן
מעלתה בעולם הנשמות, ודיבוקה בזיו העליון ועולם הבא, עכ"ל
הקדוש. ולהלן מבאר משום שכל עניני עוה"ז הן הטובות והן
הרעות, המה דברים פחותים וחולפים כצל עובר, משא"כ בעולם
הנשמות.

בתענית (דף כא.) בעובדא דנחום איש גמזו, שבשביל שלא מיהר
למלאות בקשת העני מיד, ואמר לו המתן עד שאפרק
מן החמור, ולא הספיק לפרק עד שמת העני, וקיבל נחום א"ג
על עצמו יסורים נוראים, שעניו יתעוורו, וידיו יגדמו, ורגליו
יקטעו, וכל גופו ימלא שחין, וכן הווה ליה, ואמרו לו תלמידיו
'אוי לנו שראינוך בכך', ואמר להם 'אוי לי אם לא ראיתוני בכך',

פירוש, כי העון וענשו בעוה"ב הוא הרבה יותר חמור ויותר קשה, מיסורין שקיבל על עצמו בעוה"ז.

והנה עיקר חטאו של נחום איש גמזו הלא היה בשוגג גמור, שלא עלתה על דעתו כלל שיש כאן פקו"נ, ועיקר חטאו היה רק בשב ואל תעשה, שלא מיהר כ"כ לקיים מצות צדקה, ואעפ"כ כל אלו היסורין הנוראים המה לו אושר והצלחה שקבלן בעוה"ז, כי בעוה"ב המה הרבה הרבה קשין ומרין יותר ויותר.

ספר ברכת פריץ

א. לאחר זמן מתברר שהכל היה לטובה - פרשת בראשית

וע"פ רוב לאחר זמן מתברר לו, כי מה שהיה קשה לו באמת לא היה קשה מידי, כי היה הכל לטובה, ובהתאם למה שכתוב בתורה. וכמו שכתבו המפרשים על הפסוק 'וראית את אחורי ופני לא יראו', כי בשעת המאורע שהאדם נרגש מאד מן ההווה, הוא לכאורה מלא קושיות, למה הוא כך ומדוע יהא כך, אבל לאחר תקופה ממושכה, כשיצא ממעגל המאורעות, הוא רואה אותן באספקלריא אחרת, ומסוגל להבין קצת יותר, ולהצדיק עליו את הדין.

ב. אין לך אדם בלא יסורין - פרשת מקץ

מד"ר פרשת מקץ פ' צ"ב 'אמר ר' אלכסנדר, אין לך אדם בלא יסורין, אשרי לאדם שיסורין באין עליו מן התורה, שנאמר 'ומתורתך תלמדנו', פי' ולעיל מיניה כתיב 'אשרי הגבר אשר תיסרנו ה'.

וביאור הדברים הוא, דבאמת האדם מוכרח ליסורים למען מצבו הרוחני, למרק עונותיו, וכדאמרי' בשבת דף נ"ה אין יסורין בלא עון [זולת בצדיקים גדולים שיש בהן יסורין של אהבה, ויש מהן שמקבלים עליהן יסורין מרצונם, עיין פ"ז דב"מ גבי ראבר"ש ורבינו הקדוש], ואמרו בספרי שם ובפ"ק דברכות ד"ה דג' מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל ולא נתן אלא ע"י יסורין, ואלו הן תורה, ארץ ישראל ועוה"ב, ע"ש. הכלל דהיסורין מוכרחים הם לאדם, הן למען כפרת עונותיו והן למען השגת התורה והעוה"ב...

ג. היסורים הם בדקדוק עצום - פרשת מקץ

אבל צריך לדעת שהיסורים אינם נשלחים לאדם אכסרה [- באומד], כדרך משפיעין במדה גסה, אלא הם נשלחים בדקדוק עצום מאוד, ומבואר במס' ערכין דט"ז ע"ב שאפילו הושיט ידו לקחת ג' מטבעות ועלו בידו שנים, נחשב זה בכלל יסורין [מה שיצטרך להטריח להושיט ידו עוד הפעם, לקחת מטבע] ע"ש, ובע"ז דף נ"ה אמרו עה"פ 'וחליים רעים ונאמנים' שהמה רעים בשליחותן ונאמנים בשבועתן, שמשביעין אותו שיצאו בשעה פלונית ולא ישהו אפי' רגע אחת יותר ע"ש, ובפ"ק

דחולין אמרו 'אין אדם נוקף אצבעו מלמטה, אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה', הרי שכל פרט מהיסורין באין על ידי פס"ד מיוחד מב"ד של מעלה.

וצריך לדעת שהיסורין נשלחים במדת הרחמים [לדון המועט כמרובה], ואחז"ל בפ' ערבי פסחים 'הודו לה' כי טוב שגובה חובתו של אדם בטובתו [במה שהטיב לו הקב"ה ונתן לן], עשיר בשורו, עני בשיו, יתום בביצתו, ואלמנה בתרנגולתה', עיי"ש. ואמרו בספרי שם בפ' ואתחנן שהקב"ה אומר 'אתה ולבך יודעים המעשים שעשית והיסורים שהבאתי עליך, שלא כנגד מעשיך שעשית הבאתי לך', ע"ש [שאפילו האדם במיעוט הכרתו מכיר ומבין, שלפי שורת הדין היה חייב הרבה יותר], אלא שהקב"ה ברוב רחמיו מחשב המועט למרובה, כפי דעת א-ל דעות השי"ת.

ב. יסורים הנובעים מחמת קיום המצוות

ספר קריינא דאגרתא

א. הצער שנובע מעסק התורה - ח"א ג'

דברי חז"ל קודש קדשים, שאמרו: 'לפום צערא אגרא', וכל הנסיונות והצער והיגיעות שיש לאדם ע"י עסק התורה, הוא המביא לבסוף להצלחה הגדולה.

ב. היסורין שיש לאדם הנובעים מקיום המצוות וההימנעות מעבירות - ח"א ט"ז

צריך לדעת כי היסורין והצער שיש לאדם ממה שאינו יכול לעבוד את ה' ית' כראוי, או ממה שנכשל ח"ו באיזו חטא, אותו הצער הוא מזבח כפרה, וחביב לפני השי"ת כמו מי שעושה מצוה כי רחמנא ליבא בעי.

ג. עיקר העבודה הוא בזמן הנפילה - ח"א כ"ז

כל אדם ובפרט בצעירותו, יש לו תקופות תקופות של עליות וירידות, ועיקר העבודה עבודת הבורא ית' הוא בזמן הנפילה, ואחז"ל 'יפה אחד בצער ממאה שלא בצער', וכשמתחזק בזמן החושך להתיגע על התורה כראוי, זוכה אח"כ לרוב בהירות וכו'.

ד. בושח מחמת עסק התורה - ח"א ל"ח

שמי שמתבייש על ידי עסק התורה, זכותו גדול מאוד מאוד, וסוף וסוף יצליח מאוד, רק להחזיק בעץ החיים.

ה. חביבין יסורים הבאים ע"י עסק מצוה - ח"א פ"ב

נודעתי שבשבוע שעברה התנפל על הדר"ג, המזרחי עם כל הנגורים אחריהם בכל מיני עלילות וביזיונות, וראיתי לחזק ידי הדר"ג שליט"א שלא ידאוג מזה וכיו"ב כלל.

סיפור לי הר"ש גריינימן ז"ל, שהיה זמן מסוים עוזר להחפץ חיים ז"ל בכל מעשיו הרבים, ופ"א נשלח לאיזו מקום, והיה לו איזה זמן צרות מהמשטרה וכו', עד שעזרו השי"ת וניצל, וכשסיפר ד"ז להח"ח ז"ל א"ל הח"ח, נזדמן לך שמחה גדולה וריוח עצום מאוד, כי מבואר פ"ק דחולין, דדם ניקוף מרצה כדם עולה (בזמן שהיה יסורים חזקים כגון בגודל ימין וניקוף שני), והוא דקאזיל לדבר מצוה, והיינו משום שה"נ אתה כיון שהיסורים באו לך ע"י עסק המצוה, זכות רב ועצום הוא מאד מאד, וצריך לשמוח מזה. וה"נ אנן בדידן עכשיו הרי זכה מע"כ הדר"ג בזכות נורא וחזק, כיון שמחמת ההצעה לדבר מצוה לעשות אסיפת רבנים בחו"ל, לפרסם שבין הגרים שלהם נמצאים גויים גמורים רח"ל וכו'.

וכל שהיסורים באים מסיבת עסק המצוה, המה רכוש עצום ונורא, ובודאי איש לא ימכור אותן זכותים אפי' בעד כל הון דכו"ע, ובאמת ע"פ רוב מתברר אחר זמן גם בעוה"ז, שנתעלה והצליח מזה בגשמיות או ברוחניות, ואין להצטער כלל על המאורע, וכבודו לא יגרע ח"ו.

ו. יסורים מחמת עסק הציבור - ח"א צ"ה

שכל העוסק בצרכי צבור אינו נמלט מצער ועגמ"נ רב, כידוע ובזכות היסורין זוכין להצלחה רבה, דלפום צערא אגרא...

ז. אשרי אדם שיסורים באין עליו מהתורה - ח"ב כ"ו

ואחז"ל במד"ר מקץ פ' צ"ב 'א"ר אלכסנדר, איך לך אדם בלא יסורין, אשריו לאדם שיסורין באין עליו מן התורה וכו' ; כלומר הן מנת היסורים הלא היו יהיו בכל אופן, אשרי למי ששומר דרך התורה, שאותן היסורין הראויין לבא נעשים ע"י שמירת מצות תורה"ק, כי אזי יש לו עבור אותן יסורים שכר נורא ונצחי בעולם הבא, וכל סבל שסבל ע"י קיום התורה, לזכות עצום יחשב.

ח. אשריו שהיסורים באים עליו מן התורה - ח"ב כ"ז

אחז"ל במד"ר פ' מקץ פרשה צ"ב אר"א אין לך אדם בלא יסורין אשריו לאדם שהיסורים באים עליו מן התורה. כלומר מנת היסורין נגזר משמים לכל אחד, וא"א להנצל מזה, אשרי למי שהיסורים באים עליו ע"י עסק התורה והמצוות, שאז כל היסורים המה לזכות עצום ונורא, שסובל בעד כבודו של הקב"ה ותוה"ק, ואילו יזניח ח"ו עבודת הקודש אזי היסורין לא יעברו ולא יפחתו, ואז המה רק צרות צרורות ללא תועלת.

וכן פירש החפץ חיים זצלה"ה את הפסוק 'אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי', לשון 'ירדפוני' משמעו שהם רודפים אותו, ופירש, שבאמת כל אחד ואחד יש לו רדיפות וצרות ועלבונות וכו', וביקש דהע"ה, שהרדיפות יהיו על ידי מעשה הטוב והחסד, שאז אין קץ לשכרו עבור רדיפות הללו, משא"כ כשהרדיפות יבוא שלא ע"י טוב וחסד, שאז המה בחנם.

ט. סבלם של יראי שמים

זהו מצבם של 'כל המקודש יותר', והוא מענין גלות השכינה אשר הקרובים אליו ית', אינם כמוצלחים ח"ו, אשר באמת קמיא שמיא גליא, שכל משהו סבל של היראי שמים, משפיע וממשיך שפע קדושה וכו' לאין שיעור...

חיי עולם

א. מצוות שבאות ע"י צער - ח"ב פרק ט'

וכן כל דבר שבקדושה ועבודת האלקים ית', אין חשיבותו אלא דוקא כשהוא ע"י יסורין וצער ורוב נסיונות, וכמו שאמרו אחז"ל 'לפום צערא אגרא', ואמרו חז"ל באדר"נ (פ"ג) 'טוב אחד בצער ממאה בריוח' ע"ש.

ספר ברכת פרץ

א. יסורים ע"י מצוות - פרשת מקץ

וכיון שהיסורין נשלחים במידה ובמשורה מדויקת מאוד, רק לפי המוכרח לו לפי מה שהוא בלא תוספות משהו, א"כ ודאי שהיסורין שיש לאדם ע"י עסק התורה והמצוות, [כגון מה שאחז"ל, כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל כו', וכן מה

פרק ג' א קטו

שמנדד שנה מעיניו למען שקידת התורה, וכן עצם יגיעת התורה [ובפרט כשיגע בה בזמן שאין לו חשק ורצון לזה], או שנדמה לו שאילולי עסק התורה היה יכול לסדר שיהא מצבו הגשמי יותר טוב, וכיו"ב], פשיטא שכל אלו היסורים שבאין לו ע"י עסק התורה והמצוות, נלקחים בב"ד שלמעלה בחשבון היסורים שלו, ומנכים בערכם יסורים אחרים שהיו מזומנים לבוא עליו, ונמצא שלא הפסיד כלל וכלל ע"י היסורים שבאו לו מחמת התורה, אלא שתחת אשר יסורים בעלמא המה רק כפרה ומירוק לעוונותיו, והכשרת גופו לקבל השפעה דקדושה, הרי היסורים שבאים מחמת עסקו בתורה ובמצוות, מלבד שהן מזבח כפרה ככל יסורין דעלמא, עוד המה זכות נורא ואיום בעצמותן, ונחשב כאילו הקריב נפשו לפני הקב"ה. ואחז"ל באדר"נ 'יפה אחד בצער ממאה שלא בצער' ושנינו 'לפום צערא אגרא', נמצא דמחמת היסורין הבאים ע"י התורה והמצוות, לא נוסף לו יסורין אפילו משהו, כי תחת זה ינוכה לו ממנת היסורין הבאין עליו, ועוד הם ריווח עצום ורב שאין לתאר ולהשיג כלל וכמשנ"ת, וזהו שאמר 'אין לך אדם שאין לו יסורין, אשרי מי שיסוריו מן התורה'.

ב. פרשת בשלח

וכן כל דבר שבקדושה ועבודת השי"ת, אין חשיבותו אלא דוקא כשהוא בא ע"י יסורין וצער ורוב נסיונות, וכמשאחז"ל לפום צערא אגרא, ואחז"ל באדר"נ פ"ג טוב אחד בצער ממאה בריווח ע"ש.

ג. פרשת כי תשא

בילקוט סוף יהושע כתיב וישבר אותם תחת ההר, נסתכל משה בלוחות וראה שפרח כתב מעליהן והשליחן מידי וכו' באותה שעה נגזרה גזרה על ישראל שילמדו תורה מתוך הצער ומתוך השעבוד ומתוך הטלטול ומתוך הטירוף ומתוך הדחק ומתוך שאין להם מזונות. ומתוך אותו הצער שהם מצטערים, עתיד הקב"ה לשלם להם שכרם לימות המשיח כפול ומכופל שנאמר כו' ע"כ לשון המדרש.

ונראה לבאר הא דע"י שבירת לוחות הראשונות נגזרה הגזרה שילמדו תורה מתוך צער ומתוך הדחק וכו', בהקדם לשון הרמב"ם ז"ל פ"ג מה' תלמוד תורה הי"ב וז"ל 'אין דברי תורה מתקיימין במי שמרפה עצמו עליהן ולא באלו שלומדין מתוך עידון ומתוך אכילה ושתי' אלא במי שממית עצמו עליהן ומצער גופו תמיד ולא יתן שינה לעיניו ולעפעפיו תנומה. אמרו חכמים דרך רמז זאת התורה אדם כי ימות באהל אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו באהלי החכמים, וכן אמר שלמה בחכמתו התרפית ביום צרה צר כחכה [כתב הלח"מ ר"ל כשאתה מתרפה מד"ת ואי אתה עוסק בה כשיש לך טרדות וצרות אז ודאי צר כוחך כלומר אין ד"ת מתקיימים בך עכ"ל], ועוד אמר [שהמע"ה] אף חכמתי עמדי לי חכמה שלמדתי באף היא עמדה לי אמרו חכמים ברית כרותה שכל היגע בתורתו בבית המדרש לא במהרה משכח וכו', עכ"ל. ומקור כל הדברים הללו עי' כ"מ ולח"מ, והדברים מבוארים בדברי חז"ל במקומות הרבה מאוד שעיקר הצלחת התורה שתתקיים בידו הוא ע"י היגיעה שיגע בה ונצטער עלי'.

פרק ג' א קיז

והוא מתרי טעמי, אחד טבעי והשני סגוליי. הא' שכך הוא טבעו של האדם, דדבר הבא לו בקלות, יהיה מה שיהיה, לא נחקק היטב בזכרונו, ובבוא לפניו ענינים אחרים מיד הוא שוכח את הקודמות, משא"כ כשיגע וסבל עליהם הרבה יסורים, דאז הדברים נחקקים מאוד מאוד בזכרונו, והיא שעומדת לו שלא תשתכח ממנו. ועוד בה סגוליי, כי כל צער וצער שהאדם מצטער עבור התורה, וכל משהו יגיעה שיגע בתורה, אינו הולך לאיבוד ח"ו, וזוכה עבורו קנין בתורה והשגתה, אם במקום זה אם במקום אחר. ואחז"ל בסנהדרין צ"ט ע"ב על הפסוק נפש עמלה עמלה לו כו' הוא עמל במקום זה ותורתו עומלת לו במקום אחר ע"ש. ובודאי כל מה שסבל יותר עבור התורה, זוכה יותר לסייעתא דשמיא, וכדתנן לפום צערא אגרא, ולכן ע"י עסק התורה מתוך הצער ומתוך היסורים וכו' זוכה שתהא תורתו משתמרת בידו.

הכלל, כי דבר זה שתהא למוד התורה מתוך הצער ומתוך הטירוף ומתוך הדחק וכו' נחוץ מאוד, שהרי מחמת זה תורתו מתקיימת בידו שלא תשתכח וכו"ל.

וא"כ כ"ז הוא נחוץ רק אחר שנשתברו הלוחות, שהוא סימן לשכחת התורה, וכדאמרינן, הזהרו בזקן ששכח תלמודו שהרי לוחות ושברי לוחות מונחים בארון, דשכחת תלמודו הוא בגדר שבירת הלוחות. והכי אמרינן בהדיא בעירובין דנ"ד א' אלמלא לא נשתברו הלוחות לא נשתכחה תורה מישראל, שלא היתה אז כלל מציאות של שכחה בתורה. ולפ"ז אז לא הי' ההכרח שתהא עסק התורה מתוך הצער בתור עצה שלא תשתכח, ולכן רק כשנשתברו הלוחות ובאה השכחה נגזרה אז

שלימוד התורה יהי' מתוך צער וכו', ואכן לא הפסיד כלום במה שהוכרח להתייגע כל ימיו וללמוד בצער, כי על כל צער וצער יזכה לשכר כפול ומכופל לע"ל, כדמסיים המדרש וכו"ל.